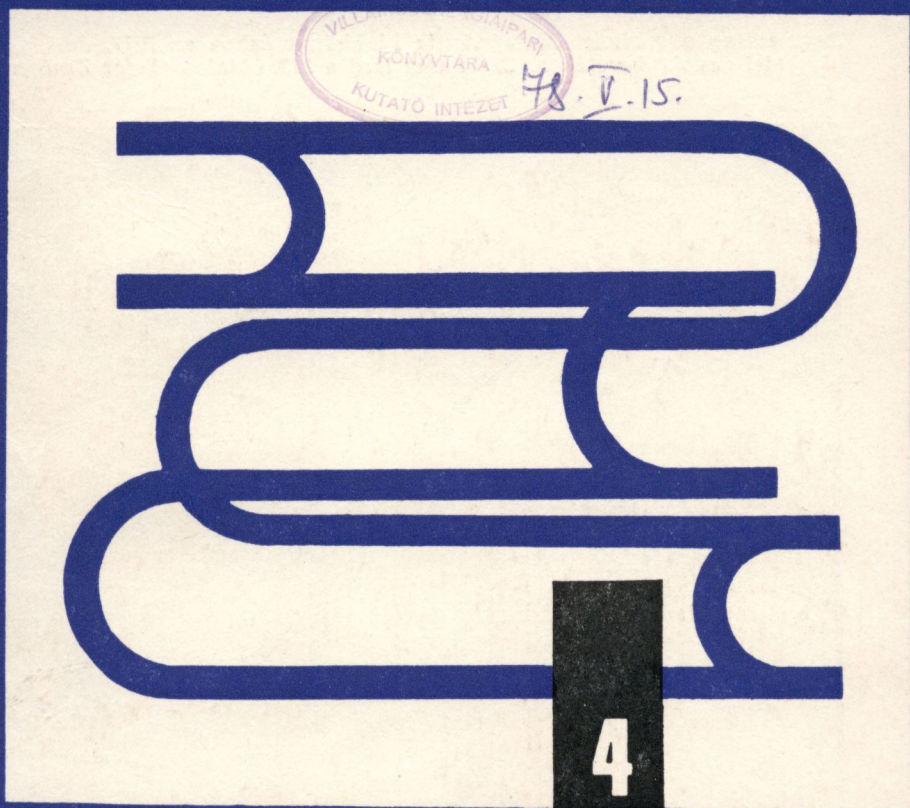

KÖNYVTÁROS

4

1978

Rajzverseny a miskolci József Attila klubkönyvtárban az 1977. évi „gyermekkönyvtári napok” keretében. Cikkünket lásd a 213. oldalon (Fejér Ernő felvételei)

TARTALOM

KOVÁCS DEZSŐ: Számvetés. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1977. évi munkája	187
FÜGEDI PÉTERNÉ: A címleírás új szabályozása (<i>Műhelykérdések</i>)	190
Tudja-e	195

Fórum

SIMON ZOLTÁN: A kisközségek könyvtárainak központi ellátása Hajdú-Biharban	196
KRUTZLER FERENC: A zenei könyvtárak technikai felszerelése	199
DR. MOLNÁR ISTVÁN: Könyvtári szakfelügyelet a főiskolai könyvtáraknál	199
GYURIS GYÖRGY: Visszalépés a helyi kötelespéldány-szolgáltatásban?	200
Kérdezz-felelek	200
PÁLDY RÓBERT: A könyvtárosság egy kicsit összeesküvés is. Beszélgetés SZÖLLŐSY KÁLMÁNNAL (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák</i>)	201
SZÖLLŐSY KÁLMÁN: Olvasóköri legenda	205
DR. UROSEVICS DANILO: A tanítóképző főiskolákon folyó könyvtárosképzés	206
DR. KÁROLYI ÁGNES: A tanítóképző intézetek és gyakorló iskolák könyvtárai	208
PUSKÁS SÁNDORNÉ: A könyvtárszakos hallgatók gyakorlati képzése	209

A könyvtárak életéből

SZILÁGYI DEZSŐNÉ: A könyv és a képzőművészet kapcsolata	213
NÉMETH MÁRIA—SZ. RICHLICH ILONA: Könyvtárközi kölcsönzés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában	214
CZINEGE JÁNOSNÉ: Másodszor az Olvasó munkásért pályázaton	215
A lapokban olvastuk (<i>Békés megyei Népújság, Fényszóró—Csepel Autógyár, Zalai Hírlap</i>)	218
Hírek	220

LÁTÓKOR

CSÜRY ISTVÁN: Merre tart a könyvtárügy?	221
--	-----

Vallomások a könyvtárról

MAROSÁN GYÖRGY: Könyvek és könyvtárak demokratikus útja	228
Lapozgató	235
Pótlások a lexikonokhoz az 1977. évről (Összeáll.: Gyuris György)	236
Szovjet tudományos könyvkiállítás Budapesten (F. G.)	239
BARANYAI TIBOR: Köszönet és kérés	240
Kitüntetések	240
INDALI GYÖRGY: Veres Péter, a könyvtáros (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	241
A Könyvtáros galériája. M. KISS JÓZSEF (<i>Galambos Ferenc</i>)	243

Bibliográfiák

LAKATOS ÉVA: A Toll (1929—1938). Repertórium (<i>Lengyel András</i>)	244
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	245
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	247

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket és egyéb grafikákat **M. Kiss József** készítette. A borító IV. oldalán levő arcképek: **Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, József Attila, Ady Endre.**

Из содержания

Ковач Дежő: Деятельность Общества венгерских библиотекарей в 1977 г. (187);
Фюгеди Петериз: Новые правила библиотечного описания в Венгрии (190);
Шимон Золтан: Централизация библиотечной оснащённости малых сёл в области Хайду-Бигар (196);
Урошевич Данило: Подготовка библиотекарей в педучилищах (206);
Чьюри Иштван: Что пишет международная печать о будущем библиотечного дела? (221);
Дополнения к лексикону 1977 г. (236).

Zoltán Simon: Die zentrale Versorgung der Kleingemeinden im Komitat, Hajdu-Bihar (196);

Danilo Uroševics: Bibliothekarische Fachausbildung in den Lehrerbildungsanstalten (206);
István Csűry: Was schreibt die internationale Fachpresse über die Zukunft des Bibliothekswesens? (221);
Nachträge zu den Lexika vom Jahre 1977 (236).

Cikkeink szerzői

From the contents

Dezső Kovács: Activities of the Hungarian Library Association in 1977 (187);
Mrs. Péter Fügedi: New library cataloguing rules in Hungary (190);
Zoltán Simon: Central services for little village libraries in Hajdu-Bihar county (196);
Danilo Uroševics: Training of librarians at Teachers' Colleges (206);
István Csűry: International views on the future of librarianship (221);
Addenda to encyclopaedias for 1977 (236).

Csűry István, a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója; **Fügedi Péterné,** az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője; **Gálambos Ferenc** bibliográfus; **Gyuris György,** a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; **Indali György,** a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; **dr. Károlyi Ágnes,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Kovács Dezső,** az Építésügyi Tájékoztatási Központ főosztályvezetője, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének titkára; **Krutzler Ferenc,** a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; **dr. Molnár István,** a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola könyvtárának vezetője; **Lengyel András,** a szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa; **Páldy Róbert,** a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; **Puskás Sándorné,** a Szombathelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; **Simon Zoltán,** a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; **Szöllősy Kálmán,** a Pécsi Városi Könyvtári Központ ny. igazgatója; **dr. Uroševics Danilo,** a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa.

Aus dem Inhalt

Dezső Kovács: Die Tätigkeit des Vereins Ungarischer Bibliothekare im Jahre 1977 (187);
Frau P. Fügedi: Neues Regelwerk in Ungarn für die alphabetische Katalogisierung (190);

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

78.252 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

INDEX: 25 449

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámmra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Kúlfkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

SZÁMVETÉS...

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1977. évi munkája

A könyvtárosegyesület 1977. évi tevékenységét a szervezetek munkájának meg erősödése, önállóságuk növekedése és a tartalmas szervezeti élet kibontakozása jellemzte. Ez a fejlődés hosszabb időszak eredménye, jelei már a korábbiakban is megmutatkoztak, de az egyesület különféle területi szervezetei, szekciói között még számottevőek voltak a különbségek. Az 1977-es év eredményei egyértelműen e különbségek csökkenésére utalnak.

Fejlődés a területi szervezetek munkájában

Az eredményesebb munka elsősorban a területi, megyei szervezeteknél volt megfigyelhető. E szervezetek tervszerű munkájának elősegítése érdekében az elnökség konzultációs megbeszéléseket kezdeményezett, témajavaslatokat adott, s e javaslatok megvalósítását az év folyamán előadók küldésével is segítette. A szervezetek munkájának összehangolása az egyesületi tájékoztató előzetes rendezvénynaptárának közreadásával történt.

A területi szervezetek fejlődő munkáját jelzik a számok is: 1975-ben 31, 1976-ban 45, 1977-ben pedig 57 rendezvényt tartottak. A számbeli növekedés mögött tartalmi változás is történt — például bővült a kifejezetten szakmai továbbképző jellegű előadások témaválasztása, s az előadások változatosabb tárgyköröket öleltek fel: közöttük megtalálhatjuk a könyvtárpolitika, a könyvtári és tájékoztatási munka, a nem hagyományos dokumentumok, a dokumentumtárak, az olvasáskutatás, a könyvtárosképzés és továbbképzés, a könyvtári szakcsajtó különféle kérdéskörét és számos más, időszzerű kérdést.

A szűkebb szakmai témák mellett az 1976. évinél lényegesen több előadás hangzott el a tavalyi céloknak megfelelően a politikai, a kulturális és a könyvtári, tájékoztatási munkával összefüggő határterületek problémáiról. Ezek a rendezvények hasznosak és tanulságosak, mert bővítik a könyvtárosok látókörét és segítenek a szakmai munkában is. A szocialista embertípusról, a parlamenti életéről és a demokráciáról, a művelődéspolitikáról és a közművelődés időszzerű kérdéseiről, irodalomtörténeti, könyvtártörténeti és könyvművészeti témákról szervezett előadások jelzik az említett törekvések megvalósulását.

Az előadások mellett nőtt a tapasztalatcsere-látogatások száma, és fejlődött a szervezetek együttműködése is, mégpedig nemcsak a megyei szervezetek között, hanem a területi szervezetek és a szekciók, valamint a bizottságok között is. A megyei szervezetek új kezdeményezése volt, hogy gyakran csatlakoztak más könyvtárak, kulturális szervek rendezvényeihez, részvételre mozgósították a tagságot.

A megyei szervezetek munkájáról szólva a *Hajdú-Bihar megyei* szervezet tevékenysége az egyesület elnökségének értékelése szerint igen jó volt. Nemcsak azért, mert taglétszáma nagy, megközelíti a 200-at, hanem mert tervszerűen, rendszeresen dolgozik, és igyekezett erősíteni a megye területén a különféle könyvtárakban dolgozó munkatársak közötti hasznos és előnyös kapcsolatot.

Élénk volt a szervezeti élet a *Fejér megyei* szervezetben is. Az év során megtartott előadások tematikája itt igen változatos volt, és a megyei szervezet a mindenkit érdeklő előadásokon kívül szakosított rendezvényeket is tartott. A tagok részt vettek más szervezetek (szekciók és bizottságok) munkájában is.

A *Heves megyei* szervezet, amelynek létszáma elérte a százat, az év folyamán számos érdekes és értékes megmozdulást szervezett. Közülük más szervezetek részére is példamutató két rendezvény témaválasztása: a képzőművészeti kiadványok hasznosítása a könyvtárakban című előadásé, illetve azé a bemutatóé, amelyen a könyvtárban használatos technikai eszközökkel, azok kezelésével ismerkedhettek meg a könyvtárosok.

Az egyesület elmúlt évi munkatervében kiemelt feladatként szerepelt a főiskolai államvizsgára készülő könyvtárosok támogatása. Különösen a Heves megyei szervezet kezdeményezése volt ilyen tekintetben példamutató. E szervezet a megyei könyvtárral együttműködve, a tanács anyagi támogatásával, a Nógrád és a Szolnok megyei szervezettel közösen több mint 50 könyvtáros részére indított konzultációs sorozatot.

Az egyesület elnöksége jónak ítélte a *Nógrád*, a *Szolnok*, a *Szabolcs-Szatmár*, továbbá a *Vas*, *Veszprém* és *Zala* megyei szervezet munkáját is. A felsorolt megyei szervezetekben rendszeres, folyamatos szervezeti élet folyt. A Veszprém megyei szervezet tagjai közül, viszonyozva az NDK-beli könyvtárosok 1976. évi látogatását, tizen tanulmányúton vettek részt a Halle—Lipcse—Drezda útvonalon, és a szakmai program mellett az egyesületi munka értékelésére, a tapasztalatok cseréjére is sort kerítettek a magyar és az NDK-beli könyvtárosok. — A Vas, a Veszprém és a Zala megyei szervezet a Szombathelyi Tanárképző Főiskolával együtt szervezett konzultációt az államvizsgára készülő könyvtárosoknak.

Az év folyamán alakult meg 85 taggal a *Bács-Kiskun* megyei szervezet, és ezzel *Győr-Sopron*, *Csongrád* és *Tolna* megye kivételével már minden megyében működik az egyesület helyi szerve. A Pest megyei szervezet létrehozásának feltételei már megteremtődtek.

A szekciók és a bizottságok

A szekciók és bizottságok munkája is eredményes volt 1977-ben. A korábban alakult szekciók munkamódszerei kialakultak, és rendszeresebbé vált a bizottságokban folyó egyesületi élet is. E szervezetek munkájukat úgy alakították ki, hogy az megfeleljen a tagok igényeinek és lehetőségeinek. Ennek szellemében változnak a módszerek: a rendszeres előadások, nagyobb időközönként rendezett, több napos konzultációk, az írásbeli munka, tapasztalatcserék egyaránt megtalálhatók tevékenységükben. Tevékenyen kapcsolódott az egyesület életébe a *társadalomtudományi könyvtárosok szekciója*, amely csak 1977 elején alakult, de munkája gyorsan rendszeressé vált, és tagjainak száma is immár megközelíti a 200-at.

A szekciók és bizottságok rendezvényeinek száma az 1976. évi 42-ről 53-ra emelkedett, tartalmilag és formailag változatosabbá vált.

A *gyermekkönyvtárosok szekciója*, amely csaknem 200 tagot tömörít, az év során két rendezvényt tartott, és befejezte a gyermekkönyvtárosok tevékenységrendszeréről szóló tanulmány anyaggyűjtését is. A munka feldolgozása és kiadása folyamatban van. A szekcióüléseken való részvételi arány igen jó volt; a tagságnak mintegy 70—80 százaléka vett részt és szerzett hasznos tapasztalatokat az általános iskolai könyvtárak jelenlegi helyzetéről, illetve fejlesztési lehetőségeiről szóló előadáson és vitán, valamint azon az előadáson, amely gyermekek részére szervezett iskolán kívüli köznevelődési formákról szólt.

Az *ifjúsági könyvtárosok szekciójának* taglétszáma csaknem negyvennel nőtt, tagjainak száma 180. A tagság összetétele sokrétű, és ez a körülmény az év során a szekció vezetőségét új feladat elé állította, amelynek ez gazdag témaválasztással és a rendszeres, írásos információk kapcsolat kialakításával igyekezett megfelelni. Az ifjúsági szekció plenáris összejövetelei közül — amelyeket nagyobb részt vidéken tartottak — szakmailag igen értékes volt a 14 éven felüli fiatalok olvasmánykiválasztását befolyásoló tényezőkről és módszerekről, valamint az olvasótábornak az olvasóvá nevelésben betöltött helyéről és szerepéről szóló rendezvény. A kétnapos szekcióüléseket könyvtárlátogatással és gazdag kulturális programmal kötötték egybe. A szekció munkájáról többször beszámolt a szakajtó és több napilap is.

A legnagyobb létszámú szervezet továbbra is a *műszaki könyvtárosok szekciója*. Tagjainak száma 538, annak ellenére, hogy az év folyamán többen átléptek az újonnan alakult társadalomtudományi szekcióba. A műszaki szekció az év folyamán 14 rendezvényt tartott, ezek tematikája kiegyensúlyozott volt: a mindennapi könyvtári és tájékoztató munka gyakorlati, módszertani kérdéseit tárgyaló előadásokon kívül a fejlesztési problémák, a nemzetközi környezet megismerése és megismertetése, az érdekvédelem és az aktuális politikai kérdések témakörét felölelő előadások szerepeltek a programban. (Például: az információkereső nyelvek időszéri problémái; a szabadalmi információk és a szabadalmi tájékoztatás; az Országos Széchényi Könyvtár szolgáltatásainak fejlesztése, könyvtártechnikai berendezések; a helsinki biztonsági és együttműködési értekezlet információs és kulturális problémái; az 50 éves IFLA stb.). Hasznos kezdeményezése volt a szekciónak a Kossuth Nyomda fényesedő üzemébe szervezett látogatás és a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere c. a Statisztikai Hivatal kiadásában megjelent nomenklatúrával kapcsolatos, központi rendezvényként megtartott vitauülés. Ez utóbbi eredményeként az elnökség javaslatot juttatott el az illetékes szervekhez a könyvtárosok és a tájékoztatási szakemberek besorolásának felülvizsgálására.

A szekció jó kapcsolatokat épített ki az egyesület más szervezeteivel, tagjai pedig mindenkor készségesen nyújtanak segítséget az egész egyesület munkájához is.

Az 1977-ben alakult új szekcióba, a *társadalomtudományi könyvtárosok szekciója* 180 tag lépett be. A vezetőség és a tagság lelkes kezdeményezései, eddigi munkája biztosítéka e fontos és sok szakembert érintő szervezet további eredményes munkájának. A szekció rendezvényei közül szakmai körökben nagy visszhangot váltott ki a társadalomtudományi információs rendszer távlatairól megtartott előadás és vita, s számos érdeklődőt vonzott A könyvtárak számítástechnikai fejlesztésének irányelvei és a társadalomtudományok című rendezvény is. A szekció értékes segítséget adott a Jogi Könyvtárosok Nemzetközi Szövetségének 6. tudományos ülését megrendező Országgyűlési Könyvtárnak.

A zenei könyvtárosok szekciójának taglétszáma növekedett, publikációs tevékenysége megélné, és változatosabb lett rendezvényeinek tematikája is, a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal közösen szervezett továbbképző tanfolyama pedig jó eszköze volt a tagság szakmai fejlődésének. Néhány az előadások közül: irányelvek és zenei könyvtári normatívák a külföldi és a hazai gyűjtemények tapasztalatai alapján; a hangtárak hangtechnikai rendszerei; a szovjet zene története stb.. A szekció munkájáról, annak eredményeiről több publikáció jelent meg a szakajtóban is.

Az egyesület bizottságaiban folyó szakmai munka lényegesen bővült. A *könyv- és könyvtártörténeti bizottság* munkájában csaknem 200-an vettek részt, 10 rendezvényen — előadásokon, tapasztalatcseréken, könyvtárlátogatásokon — általában 40—50-en jelentek meg. Az előadások témaköre a könyv- és könyvtártörténeti kutatásoktól a restaurálásig számos érdekes kérdésre terjedt ki.

Az *olvasáskutatási és -pedagógiai*, valamint a *könyvtártechnikai és gépesítési bizottságok* munkája is sokrétű volt. Míg az előbbi munkáját elsősorban a szűkebb szakterület kutatási feladatainak megoldásában történő segítségnyújtás, addig az utóbbit a rendszeres, jó témaválasztású előadássorozat jellemezte, példázva a tagság igényehez igazodó módszerek és eszközök helyes alkalmazásának gyakorlatát.

Rendszeres munkát folytatott az *osztályozási és indexelési* valamint a *bibliográfiai bizottság* is, melynek legutóbbi, a helyismereti munka időszerű kérdéseiről folytatott, más szervekkel közösen rendezett kecskeméti tanácskozásról a Könyvtáros 1977. 12. száma is beszámolt.

Központi tevékenység

A központi rendezvények száma — elsősorban a szervezetekben folyó munka következtében — a korábbi időszakhoz képest tovább csökkent. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szervezetek jól megválasztott és előkészített programja jobban igazodik a tagság igényeihez, és ennek következtében központi rendezvényt csak az átfogó, általános érdeklődést kiváltó témákról érdemes tartani. Ezek közé tartozik a vándorgyűlés, amely 1977-ben immár a kilencedik volt.

A vándorgyűlésről, amely a közművelődési törvény végrehajtásával kapcsolatos feladatokról tanácskozott, a Könyvtáros részletesen beszámolt (1978. 1. sz.), és a napilapok is bő tájékoztatást adtak róla. A rendezvény lebonyolításáért, szervezéséért elsősorban a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársait illeti a majdnem 500 főnyi résztvevő nevében az elismerés.

Az egyesület *publikációs tevékenysége* elmaradt a tervezettől. Folyamatos volt az egyesületi tájékoztató megjelenése, megjelent az 1976-os évkönyv, és a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal közös kiadásban napvilágot látott az IFLA új alapszabálya. Az *Előadások és viták* sorozatban azonban nem jelent meg új füzet. A jövőben e sorozat helyett az évkönyvek tartalmi bővítését tervezzük a legfontosabb előadások és viták anyagának megjelentetésével.

Az egyesület *nemzetközi tevékenysége* folyamatos volt és tovább bővült. Az NDK könyvtárkegyesületével együttműködési megállapodást kötött, amelynek keretében delegáció vett részt az NDK egyesületének közgyűlésén, illetve német küldöttség az MKE vándorgyűlésén. Az MKE felvette a kapcsolatot a szlovákiai könyvtáros-egyesület vezetőségével, az együttműködési megállapodás megkötése 1978-ban várható. Az IFLA Világkongresszusán 14 magyar könyvtáros vett részt, az IFLA szervezetei közül négynek a vezetőségében képviselteti magát az egyesület. Az év folyamán az IFLA intézményi tagja lett az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke és az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Szeptemberben újabb magyar Gombocz-ösztöndíjas kezdte meg tanulmányait a Kent-i (USA) egyetemen.

Az egyesület — *érdekvédelmi* feladatainak megfelelően — foglalkozott a könyvtárosok besorolásának, bérezésének kérdéseivel is. Az 1978. évi feladatok közé tartozik, hogy az 1977-ben végrehajtott bérintézkedés kihatásait, problémáit feltárja és lehetőség szerint lépéseket tegyen a rendelet egységes értelmezésére.

Az egyesület taglétszáma 1977-ben tovább nőtt, elérte a 2700 főt. A megnövekedett létszámmal járó adminisztrációs gondokat nem sikerült teljes mértékben megoldani, ez károsan befolyásolta a tagság tájékoztatását és az egyesületi gazdálkodást.

Továbbra is gondot okoz az állandó egyesületi helyiség hiánya és esetenként — ugyancsak a megfelelő előadóterem hiánya miatt — a rendezvények megtartása is annak ellenére, hogy mind Budapesten, mind vidéken a könyvtárak, tájékoztatási intézmények egyre jobban támogatják az egyesület munkáját. Nem utolsósorban ennek is köszönhető, hogy az egyesület a működési költség növekedését részben néhány egyetemi és megyei könyvtár anyagi támogatásával, illetve a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályától kapott jelentékeny összegű pótkeret felhasználásával ellensúlyozni tudta.

Az 1977. év a könyvtárosegyesület életében szakmailag és szervezetileg egyaránt fejlődést hozott. Sok még a tennivaló, vannak elmaradt feladatok, zökkenők is, de a kialakult szervezetek tagjaik lelkes munkájával képesek ezek felszámolására és a továbblépésre.

Kovács Dezső

műhelykérdések

A címleírás új szabályozása

A több mint negyedszázada érvényben levő katalogizálási szabvány, az MSZ 3424 „Könyvtári címleírási szabályok” 1. paragrafusa szerint:

„A címleírási szabályoknak az a célja, hogy

- a) előmozdítsák a könyvtárak és dokumentációs szervek katalógusainak egységesítését, megteremtsék a központosítás feltételeit,
- b) elősegítsék a könyvek minél könnyebb és gyorsabb megtalálását a könyvtárak katalógusaiban,
- c) félreérthetetlenül meg lehessen különböztetni a különféle műveket, ill. ugyanazon mű különféle kiadásait,
- d) általános tájékozódást nyújtsanak a könyv tárgyköréről, ideológiai és szakmai jellegéről, terjedelméről.”

Eltérések a gyakorlatban

A címleírásnak fontos feladata, hogy általános tájékoztatást adjon a könyv jellemzőiről, ezek között terjedelméről is, nem tartozik azonban funkciói közé a leírt kiadvány tartalmáról, tárgyáról nyújtandó tájékoztatás. Ez utóbbinak a célkitűzések közé illesztését csupán az indokolhatta, hogy az MSZ 3424 az annotáció legfontosabb szabályait is tartalmazta. (A célkitűzések között azonban nem történt említés az egy adott szerző meglevő műveiről, illetve az egy adott mű meglevő kiadásairól adandó tájékoztató feladatokról, jóllehet a szabvány tartalmazta mind a személyek, mind a testületek egységesített névalakjára vonatkozó alapvető előírásokat is.) Bár a célok megfogalmazásában a leírás tárgyaként csak a könyv szerepel, a szabvány a könyveken kívül szabályozta az időszaki kiadványok és sorozatok, a zeneművek, a térképek, az aprónyomtatványok, a szabványok és szabadalmak, valamint a reprodukciók leírását is.

Az MSZ 3424 az összesen kilenc dokumentumtípus katalogizálási szabályait lényegre törően, mindössze 85 lap terjedelmű szövegben foglalta össze. Összehasonlítául megemlíthető, hogy a magyar szabvánnyal megközelítően egyidős katalogizálási szabályzatok közül az ALA-szabályzat (*ALA cataloging rules for author and title entries*. — 2. ed. — Chicago, 1949) terjedelme megközelítette a 300 lapot, a szovjet katalogizálási szabályzat pedig hét kötetben (*Ediniye pravila opisaniija proizvedenij pezsati dlja bibliotecsnuh katalogov*. Cs. 1—7. — Moszkva; Leningrad, 1949—1958) jelent meg. E terjedelmes szabályzatokkal szemben a magyar szabvány tömörségének nagy előnye az volt, hogy a magyar könyvtárügy újjászervezésének hőskorában jól áttekinthető, könnyen kezelhető segédesszöveget adott az újonnan létreho-

zott, illetve katalógusainak építését akkor megkezdő többszáz könyvtárnak. Az erős tömörítés következményeképpen azonban a szabvány csak az alapvető előírásokat tartalmazhatta, és a szabályok értelmezését a könyvtárosra bízta, a napi gyakorlat-hoz nélkülözhetetlen részletszabályok kidolgozását pedig a könyvtárak házi szabályzataira hárította. Az egységes értelmezést elsősorban az akadályozta, hogy az MSZ 3424 előírta ugyan, hogy a leírandó kiadvány jellemzői közül melyek és milyen sorrendben közlendők a leírásban, és rangsorolta a felhasználható adatforrásokat is, maguknak a dokumentumtípusoknak és a leírás adataleleinek (például a címnek, alcímnek), valamint az adatforrásoknak (például a címlapnak) meghatározásával azonban adós maradt. Súlyosbító körülmény volt, hogy az alapfogalmak definícióit a három évvel később megjelentetett MSZ 2155/R „Könyvtári elnevezések és meghatározások” c. szabvány is csak részlegesen tartalmazta. Így a leírandó adatok minősítésében (például a könyv címei közül az előnyben részesítendő cím — a főcím — megválasztásában) a könyvtáros magára maradt. A szűkszavú szabályok részletszabályokkal való feltöltését a helyi — nem ritkán teljesen ellentétes — hagyományok erősen befolyásolták, és a gyakran bizonytalan alkalmazási ismérvek értelmezéséhez a pusztá tapasztalat elégtelennek bizonyult. Bár a kiadványok többségének megközelítően egységes leírásához a szabvány nagy segítséget adott, a szokványostól eltérő esetekben a gyakorlat egyenetlen maradt. Az eltérések mértékét az alábbiakban a Könyvek Központi Katalógusához beküldött leírások alapján néhány példával illusztráljuk, hozzátéve, hogy minden esetben valamelyik országos jelentőségű nagy könyvtár leírásaiból válogattunk.

1. példa:

a) változat:

Rákóczi Márton:

[Összes művek.]

Martini Rakovsky a Rakov opera omnia. Edidit Miloslaus Okál. [Vyd.](Slovenská Akadémia Vied.) Bratislavae, 1974, (Veda, Vydav. Slovenskej Akadémie Vied.) 446, 2 l., 12 t. 21 cm.

(Pamiatky staršej literatúry slovenskej. 9. zväzok.)

b) változat:

[RAKOVSKY MÁRTON] RAKOVSKY, MARTINA RAKOV:

Opera omnia. Ed. Miloslaus Okál. Bratislavae 1974, Akad. 446 l. — 20 cm.

(Pamiatky staršej literatúry slovenskej 9.)

Bibliogr. 23—24. l.

c) változat:

RAKOVSKY, [Martin] Martinus a Rakov

Opera omnia. Ed. Miloslaus Okál [Miloslav].

Bratislavae, 1974, Slov. Akad. Vied. 455 p. 21 cm.

(Pamiatky staršej literatúry slovenskej. 9.)

Bibliogr. 23—24. p.

2. példa:

a) változat:

The twentieth century. Ed. by Bernard Bergonzi. — London, (1970), Sphere Books. 415 l. — 18 cm.

(Sphere history of literature in the English language. 7. vol.)

b) változat:

(History of literature in the English language. 7. vol.) The Twentieth century. Ed. by Bernard Bergonzi.

London, 1970, Barrie and Jenkins. 415 p., 21 cm.

Cél: az egységesítés

Az MSZ 3424 revíziója során az elsődleges cél e lényeges eltérések megszüntetése, az egységesebb gyakorlat feltételeinek megteremtése érdekében az eddiginél részletesebb, a felgyűlt tapasztalatokat összegező szabályzat kidolgozása volt, mégpedig oly módon, hogy az új szabvány (vagy az új szabványok együttese)

- hatékonyabban szolgálja mind a katalógus azonosítási, mind pedig a katalógus tájékoztató feladatait;
- tegye lehetővé a katalogizálással kapcsolatos központi feladatok ellátását, teremtsen meg mind a központi cédulaellátás, mind pedig a különböző könyvtárakban készített leírások központi nyilvántartásokban (például központi katalógusokban) való felhasználásának feltételeit;
- a nemzetközileg elfogadott szabályzatokhoz igazodva, könnyítse meg a nemzetközi információcserébe való bekapcsolódásunkat is.

A katalogizálás nemzetközi egységesítését célzó munkák a 60-as években két — minden további szabályalkotást meghatározóan befolyásoló — eredményhez vezettek. Az évtized első évében, az 1961-ben Párizsban megrendezett *nemzetközi katalogizálási konferencia* meghatározta a betűrendes katalógus alapfunkcióit és megszabta a leírás besorolási adatainak megválasztására és alakjára vonatkozó alapvető előírásokat. A 60-as évek végén, 1969-ben, a *katalogizálási szakértők nemzetközi tanácskozása* (Koppenhága) megvitatta a címleírás leíró részére (másképp: a leírás szövegére, ma használatos kifejezéssel: a bibliográfiai leírásra) vonatkozó első nemzetközi szabályzat, az ISBD (International standard bibliographic description) tervezetét. Jóllehet mind a párizsi ajánlások, mind az ISBD a katalogizálás egységesítésében más-más kérdések szabályozását tűzték ki célul, közös jellemzőjük a címleírás bibliográfiai tisztaságának biztosítása volt. Ez a „tisztaság” azt jelenti, hogy a katalogizálás (illetve a katalógus) fő feladatai és az e feladatok megvalósításának eszközei és módszerei között megfelelésnek kell lennie. Vagyis:

- Egy címleírás alapján a leírt kiadvány akkor azonosítható, ha a kiadvány minden más kiadványtól való megkülönböztetéséhez a szükséges adatokat a címleírás a leírandó kiadvány közlésmódjához hű alakban tartalmazza.
- A betűrendes katalógus tájékoztató funkciói pedig akkor teljesíthetők, azaz egy adott szerző meglevő műveiről, egy adott mű meglevő kiadásairól a katalógus akkor informálhat, ha a címleírások az adott szerző nevét, illetve az adott mű címét — a kiadványon levő formától függetlenül — egységesített alakban is közlik.
- Mivel a két feladat teljesítésének módszerei egymással ellentétesek, és mivel a katalogizálásnak mindkét feladatot egyidejűleg és egyenértékűen kell teljesítenie, ezért eltérő, de egymást kiegészítő eszközök alkalmazására van szükség. A tájékoztató feladatok ellátását a szerzői (személy- és testületi) neveket, valamint a címeket egységesített alakjukban közlő besorolási adatoknak (címfejeknek), az azonosítási funkció betöltését pedig a kiadvány adataihoz hű bibliográfiai leírásoknak kell biztosítania.

Táblázatban összefoglalva:

A címleírás

funkciója	módszere	eszköze
a leírt kiadvány azonosítása	a kiadvány közlésének tükrözése	a leírás szövege (bibliográfiai leírás)
tájékoztatás (egy szerző műveiről, illetve egy mű kiadásairól)	az adatok egységesített alakban való közlése	besorolási adatok

A különböző típusú besorolási adatok egységesített alakjairól az IFLA több adatszűrő segédletet jelentetett meg (személynevek, államnevek, klasszikus anonim művek egységesített címei stb.), és ezzel párhuzamosan megszervezte a különféle dokumentumtípusok bibliográfiai leírására vonatkozó szabályzatok kidolgozását is. Az elkészült ISBD-k közül 1974-ben elsőként a könyvek bibliográfiai leírását szabályozó ISBD/M (International standard bibliographic description for monographic publications) jelent meg, ezt 1977-ben az időszaki kiadványokra vonatkozó ISBD/S (International standard bibliographic description for serials) és a nem könyvjellegű dokumentumokra vonatkozó ISBD/NBM (International standard bibliographic description for non-book materials) követte. Folyamatban van mind a térképek (ISBD/CM), mind a zeneművek (ISBD/printed music) bibliográfiai leírásának szabályozása, és megkezdődött az ún. régi könyvek speciális szabályainak (ISBD/A) kidolgozása is.

A különféle dokumentumtípusok leírásának szerkezeti, terminológiai egysége érdekében 1977-ben elfogadták az összes ISBD-re érvényes közös szerkezeti vázat tartalmazó ISBD/G-t.

A nemzeti keretek közötti szabványosításban a besorolási adatokkal kapcsolatos előírásoknak és a bibliográfiai leírás szabályainak szétválasztására példaként első sorban a francia katalógizálási szabványok említhetők. Míg az NF Z 44—60 és az NF Z 44—61 a besorolási adatok kérdéseit szabályozza, az NF Z 44—50 az ISBD/M-t tartalmazza. A KGST-tagországok közös információs rendszere, az NTMIR (Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszer) keretében folyó szabványosítás pedig a különféle dokumentumtípusok ISBD-inek külön-külön normatív dokumentumokban való megjelentetését illusztrálja. Az eddig kiadott normatív-műszaki előírások (NME-k) közül az NTMIK NME 12—76 a könyvek, az NTMIK NME 13—76 az időszaki kiadványok, az NTMIK NME 14—76 pedig a speciális műszaki dokumentumok (szabványok, szabadalmak, gyártmányismertető, kutatási jelentések, disszertációk és nem publikált fordítások) bibliográfiai leírását szabályozza.

A tervezett hazai szabványok

Hasonló megfontolások alapján nálunk is egy szabványsor (az MSZ 3424 jelű szabványlapok) keretében fognak megjelenni a különféle dokumentumtípusok bibliográfiai leírásának szabályai. Közülük elkészült a könyvek bibliográfiai leírásának előírásait tartalmazó szabvány (MSZ 3424/1), és megkezdődött az időszaki kiadványok, valamint a szabadalmak bibliográfiai leírására vonatkozó szabványok kidolgozása is. A tervek szerint 1978-ban jelennek meg a besorolási adatok általános előírásaira, a besorolási adatok megválasztására és a személynevek, a testületi nevek, valamint a címek egységesített alakjára vonatkozó szabványtervezetek. Végül a katalógizálási szabványok különböző célú alkalmazásának (például a bibliográfiai hivatkozások) kérdéseit az ún. alkalmazási szabványok fogják szabályozni.

E tervezett szabványok közül 1978 első felében jelenik meg az MSZ 3424/1 „Bibliográfiai leírás. Könyvek” címmel. Szabályainak alapja az ISBD/M első szabványos kiadása. A magyar szabvány azonban nem egyszerű fordítása az eredeti szabályzatnak (a hiteles magyar fordítás egyébként a KMK gondozásában „ISBD/M a könyvek nemzetközi szabványos bibliográfiai leírása” címmel 1977-ben megjelent). Az MSZ 3424/1 az ISBD/M-hez képest részletesebben szabályozza mind a leírás általános kérdéseit (a leírás nyelve, az adatelemek sorrendje stb.), mind pedig a többkötetes könyvek leírását. A szabványnak tekintettel kellett lennie a hazai könyvkiadási szokásokra, ezért például az előzékek fogalmát kiterjesztette a kiadói kötéstáblára és a kiadói borítófedélre is. Az MSZ 3424/1 egyszerűsítéseket tesz lehetővé — ahol ezeket az egyszerűség indokolja — például: az ISBD/M-mel ellentétben megengedi a nem latin betűs írású adatok szabványos átírását.

Az ISBD/M mellett a magyar szabvány előírásaihoz fontos forrás volt az ISBD/S is. Mivel a sorozatot mint egészet az időszaki kiadványokkal azonos módon kell leírni, könyvek leírásának sorozati adataira vonatkozóan az MSZ 3424/1 nem az ISBD/M-et, hanem az ISBD/S-t tekintette mérvadónak. (Egyébként az ISBD/M sorozati szabályainak az ISBD/S alapján való átdolgozását az IFLA is tervbe vette, a magyar szabvány tehát mintegy megelőlegezte a leendő revíziót.)

Az MSZ 3424 kidolgozására erősen hatottak a nemzetközi szabványosítási szervezet, az ISO és az NTMIR keretében folyó szabványosítási munkák is. Az ISO 1975-ben megkezdte az ISBD/M egyszerűsített változatának nemzetközi szabványként való kidolgozását. A tagországoknak 1975-ben véleményezésre megküldött „Outline ISBD/M” (magyar fordítása a Könyvtári Figyelő 1975. évfolyamának 5. számában jelent meg) átdolgozásaként 1977-ben elkészült az ISO/DIS 5962 jelű nemzetközi szabványtervezet. Mind az ISO-szabványtervezet, mind pedig a már említett NTMIK NME 12—76 célja az ISBD/M-nek a kiskönyvtárak és a dokumentációs intézmények szükségleteihez való igazítása. Mivel az MSZ 3424/1 hatálya kiterjed mind a könyvtári katalógusokra, mind a bibliográfiákra, mind pedig a dokumentációs szolgáltatásokra, ezért a szabvány nemcsak az eredeti ISBD/M-nek megfelelő teljes leírás, hanem az ISO, illetve az NTMIK-féle rövidített változat szerinti egyszerűsített leírás szabályait is tartalmazza. Tehát az MSZ 3424/1 az egyszerűsített leírás számára megengedi meghatározott adatok mellőzését, és az adatok közlés módját illetően egyszerűsítéseket tesz lehetővé. Végül az NTMIK NME 12—76 nemcsak az egyszerűsített leírás kidolgozásához adott ösztönzéseket, hanem mintául szolgált az ISBD/M-nek az analitikus leírásban való alkalmazására is.

A leglényegesebb szabályváltozások

Az MSZ 3424/1 főbb jellemzőinek ismertetése nem volna teljes az MSZ 3424 és az MSZ 3424/1 közötti fontosabb eltérések számbavétele nélkül. Mivel a részszabályok tételes összevetése külön elemzést kívánna meg, itt csupán a leglényegesebb szabályváltozások kiemelésére szorítkozhatunk:

1. Az új szabvány egyik leglényegesebb része az 1. fejezet. A konkrét szabályokat megelőzve, az MSZ 3424/1 mind a vonatkozó dokumentumtípusoknak (könyv, sorozat, időszaki kiadvány), mind a leírás adatalemeinek (főcím, párhuzamos cím stb.), mind pedig az adatforrásoknak (címlap, előzékek stb.), összesen 59 fogalomnak meghatározását adja.
2. Az új szabványban bővült a leírandó adatalemek köre. Új adatalem a könyv illusztrált voltának közlése a terjedelem adatai között, és új adatalem az ISBN, illetve az ISSN közlése is. A generikus című sorozatok megkülönböztethetősége érdekében, sorozati adatként leírható a sorozat szerzőségi adata, illetve alcíme vagy egyéb cimadata is.
3. Mivel a szabvány mind a teljes, mind az egyszerűsített leírásról rendelkezik, lényegessé vált az adatalemek „státusának” meghatározása. A szabvány különbséget tesz az egyszerűsített leírás számára mindenképp kötelező és az egyszerűsített leíráshoz csak meghatározott feltételek mellett kötelező adatok között. Hasonlóképpen megkülönbözteti a csak a teljes leírás számára kötelező és a teljes leíráshoz is csak megengedetten felhasználható adatokat.
4. A logikailag összetartozó adatalemek csoportosítására már az MSZ 3424-ben is volt példa (pl. megjelenés, terjedelem), az MSZ 3424/1 azonban ezt a módszert általánossá teszi, és a leírás minden egyes adatalemét meghatározott adatsorba sorolja. Ezzel párhuzamosan az új szabvány pontosabban határozza meg mind az adatsorokat, mind pedig ezeken belül az adatalemek sorrendjét. Ahol a kötött sorrend érzékeltetését a szabályok kellően nem biztosítják, szerkezeti minták (sémák) mutatják be a lehetséges sorrend-változatokat.
5. A két szabványban lényegesen eltér az adatforrások értelmezése. Az MSZ 3424 2. paragrafusa rangsorolja a forrásokat, és megkülönböztet elsődleges (címlap), másodlagos (a könyv többi része), valamint közvetett (könyvön kívüli) forrásokat. A 8. paragrafus a források jelöléséről intézkedve kimondja, hogy — a megjegyzések és az annotáció kivételével — a másodlagos forrásból származó adatokat kerek, a közvetett forrásból származó adatokat pedig szögletes zárójelbe téve kell leírni. Ezzel ellentétben a 19/b paragrafus kimondja, hogy a „tárgyi cím” kiegészítését szögletes zárójelbe kell tenni, jöllehet szerintünk az ilyen jellegű adatok nyilvánvalóan megállapíthatók a könyvből. Nehezen elképzelhető például az olyan könyv, amelynek tárgya egy létező vagy létezett személy élete, munkássága stb., és e személyt a könyv nem nevezi meg! Az általános szabály mellőzésére az előbbivel ellentétes példa a lapszám közlése. Jöllehet valószínűtlen, hogy a lapszámot a katalógizáló a címlap alapján állapította volna meg, és a szabvány az általános szabály alóli mentesítést sem fogalmazza meg, mégis a könyv lapszámát a leírások kerek zárójel nélkül közlik.

Az MSZ 3424/1 — az ISBD/M-mel azonos módon — a forrásoknak egy objektív és egy relatív értékrendjét állapítja meg. Az adatforrások objektív rangsora (címlap — egyéb előzékek és a kolofon — a könyv többi része — könyvön kívüli források) azt jelenti, hogy egy alacsonyabb szintű forrás csak akkor használható fel, ha az adatot a magasabb szintű forrás nem tartalmazza. A források relatív értéke azt jelenti, hogy a leírás valamely adatsorportjával kapcsolatosan egy meghatározott forrás vagy meghatározott források együttese fő forrásnak minősül. Valamely adatot akkor kell szögletes zárójelbe téve leírni, hogyha ez az adat nem a megfelelő adatsorport számára előírt fő forrásból származik. Így például a terjedelem adatai számára fő forrásnak minősül a könyv egésze, tehát a lapszámot csak akkor kell szögletes zárójelbe tenni, ha a könyv lapjai számozatlanok. Végül az új szabvány bizonyos adatokkal kapcsolatosan forrástiltalmat állapít meg, így például a leírásban nem közölhető olyan cím (főcím, párhuzamos cím, alcím), amelynek forrása nem a címlap, következésképp a címek kiegészítésekkel nem tűzdelhetők meg.

6. Az ISBD/M és így az MSZ 3424/1 esetében is az egyik legvitatottabb kérdés az egyezményes jelek sajátos használata. Az MSZ 3424 10. paragrafusa a használandó egyezményes jelekre vonatkozóan egyrészt általános előírásokat ad (a címlap írásjeleit tükrözni kell, a hibás jelek helyesbítendők, illetve a hiányzók értelemszerűen pótlandók), másrészt pedig felsorolja a használandó jeleket (egy részüket!) és szabályozza használatukat is. Ha e jeleket funkciójuk szerint osztályozzuk, három-

féle szerep különböztethető meg: a) az adatok tagolása (ponttal, vesszővel), b) az adatokról kiegészítő információk közlése (a személynevekben az inverzió, sorrendcsere jelölése vesszővel, a címből kiemelt címfej helyettesítése kettőzött gondolatjellel stb.), c) az adatok közötti viszony minősítése (például a társszerzők nevének összekapcsolása gondolatjellel, a szerző neve és a cím kettősponttal való elválasztása stb.). Hasonló törekvések jellemzik az MSZ 3424/1 szabályait is, azzal a lényeges különbséggel, hogy az új szabvány az ISBD/M-mel összhangban, a jelek e lehetséges funkcióit jelölési rendszerré fejleszti ki. Az adatokról kiegészítő információkat nyújtó és az adatokat tagoló szerepükön túlmenően, az új szabványban a jelek fő feladata:

- a leírás adatcsoportokra való tagolása és
- az adatelemek minőségének jelölése.

A leírás adatelemeit megelőző, az adatelemeket megállapodáson alapulóan minősítő jelek kötelező használata kezdetben kétségtelenül szokatlan és zavaró. Tapasztalatunk szerint azonban azzal, hogy a katalógizálónak minden egyes leírt adatot tudatosan minősítenie kell, e jelek használata lényegesen csökkenti a hibákat. Fő célja azonban nem ez, hanem az adatelemek felismerhetővé tétele, a tartalmazott adatok nyelvi megértése nélkül is. E jelek segítségével bármely nyelvű leírás könnyen „dekódolható”, legalább az adatok felismerésének szintjén megfejthető. Ezért a módszernek elsősorban a leírások nemzetközi cseréjében, kölcsönös felhasználóságában van jelentősége, de szerepe van a leírások géppel olvasható formára való átalakításában is.

Fügedi Péterné

Tudja-e,

hogy a Szabad Föld című hetilap a *Könyvet a pusztai diákoknak*, az *Életünk történelem* és az *Olvasson velünk* akciók után ebben az esztendőben *Olvasóakadémia* elnevezéssel egyéves önművelési programot hirdetett? A program résztvevői azt vállalják, hogy a lap 1978. évi 1. és 5. számában megjelent ajánló jegyzék alapján választják ki olvasmányaikát, hetenként néhány órát szánnak a szintén a lapban ajánlott rádió- és tévéadások meghallgatására, illetve megtekintésére, valamint helyi kulturális rendezvényeket látogatnak. A résztvevők vállalásaik teljesítéséről a lap szerkesztősége által megküldött *Önművelési naplóban* számolnak be, kéthavonta pedig rövid összegezést küldenek a szervezőknek. Már ekkor, de a naplók beküldése és értékelése után az év végén is értékes jutalmakban részesülnek a pályázók. A módszertanilag jól előkészített programra jelentkezők száma január végén megközelítette a 10 000-et, a résztvevő szocialista brigádoké a 400-at.

Az önművelési program sikeres megvalósulásában tevékenyen közre kell működniük a könyvtáraknak. A program jó lehetőséget kínál arra, hogy az intézmények a részvételt ajánlva, a vállalások teljesítését segítve termékeny kapcsolatot építsenek ki a mezőgazdasági szövetkezetek, üzemek dolgozóival. Az olvasásra ajánlott száz-egynéhány művet annál is inkább meg kell ismerniük a könyvtárosoknak, mert a válogatást sikeresnek, jónak találjuk. (A jegyzékben a klasszikus művek mellett újabb, értékes sikerkönyvek is szerepelnek, például Galgóczi Erzsébet, Gáll István, Lakatos Menyhért, Moldova György regényei, az ismeretterjesztő könyvek sorában pedig a *Sorsdöntő történelmi napok*, a *Magyar história* sorozatok népszerű kötetei.) A jegyzék könyveinek ajánlására megkülönböztetett figyelmet kell fordítaniuk az olvasószolgálati munkatársaknak. Sok jelentkező tette fel a kérdést a Szabad Föld szerkesztőségének: vajon alacsony iskolai végzettségük nem lesz-e akadálya a sikeres szereplésnek. Bizonyára nem, ha a könyvtáros hozzáértéssel segíti majd az olvasót a neki megfelelő művek kiválasztásában, s a továbbiakban is társul kínálkozik a program megvalósításának útján. Ezért kell a könyvtárosnak megismernie a programot, nyilvántartania a helyi résztvevőket, meghívni őket a könyvtári rendezvényekre, röviden: *a könyvtárosnak az önművelési program helyi menedzserévé kell válnia.*

A kisközségek könyvtárainak központi ellátása Hajdú-Biharban

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács által megtárgyalt és megvalósításra javasolt tervezet — A kiskönyvtárak állományának és szolgáltatásainak javítása — országos kitekintésű ugyan, de elsődlegesen és érdemben a kisközséges megyék helyzetével foglalkozik, illetve ezek könyvtárainak ellátási rendszerét dolgozta ki.

Elvek és tények

Megítélésünk szerint a probléma általánosabb jellegű, s noha legszembeötlőbben az aprófalvas megyékben jelentkezik, rendezése nem odázható el a többi helyen sem, hiszen még a nagyközséges megyékben is (Békés, Hajdú, Pest, Szolnok) a települések 30—38 százaléka 2000 lakoson aluli lélekszámú. Közülük Hajdú-Bihar bizonyos értelemben átmeneti formációt képez, mivel településszerkezetében egyaránt érvényesül a kis- (bíhari részek) és a nagyközséges (Hajdúság) jelleg. Falvaink 38 százaléka 2000 alatti lélekszámú, s a megye lakosságának 12 százaléka (48 ezer ember) ezekben él. Ez a „kétarcúság” magyarázza, hogy figyelemmel kell kísérni minden, a könyvtári szervezet lényegét érintő kísérletet.

Érdeklődéssel tanulmányoztuk a veszprémi ellátási modellt is, s bár úgy találtuk, hogy „egy az egyben” nem tudjuk átvenni, azzal a gondolatával, hogy a kiskönyvtárak alapellátását, állományuknak és szolgáltatásaiknak színvonalát csak bizonyos központosított rendszerben lehet ésszerűen és gazdaságosan megoldani, maradéktalanul egyetértünk. (Más kérdés — de erre megalapozott választ csak a kísérlet lezárása után adhatunk —, hogy a 40—50 települést, illetve intézményt magába foglaló ellátási rendszer folyamatos működése, főleg a gyarapítás és a nyilvántartás adminisztrációja, megvalósítható-e az általuk tervezett létszámmal?)

A megoldás szempontjából számunkra fontosabb az a *gyakorlati eltérés*, ami a két megye településszerkezetének különbözőségéből következik. Mindenekelőtt ezt vettük figyelembe, amikor az OKDT-anyag elvi megállapításaiból és a veszprémi program konkrét szervezeti formájából kiindulva megpróbáltunk kialakítani egy olyan modellváltozatot, amely a helyi viszonyoknak — s talán általában a nagyközséges megyék sajátosságainak — jobban megfelel. Először azt vizsgáltuk meg, vajon Hajdú-Biharban fenntartható-e az az elv, hogy a központi ellátási rendszerbe be kell vonni minden ötezernél kevesebb lakosú települést. Megítélésünk szerint több tény amellett szól, hogy nem. Megyénkben 60 ötezer lakoson aluli település van. Ezek közül 30 önálló tanácsú község, illetve 11 alsófokú központ. Az utóbbiakban a Szakmai irányelvek szerint „C”-típusú könyvtárak kialakítása szükséges. Ha ezek egységes ellátását tűznénk ki célul, olyan — nagyság, igazgatás, típus dolgában heterogén — egységeket kapcsolnánk össze, amelyek funkció — következképp gyűjtőkör — szempontjából is teljesen eltérőek.

A központi ellátás ellen szól az is, hogy az ötezernél kevesebb lakosú községeink 40 százaléka főhivatású könyvtáros, illetve klubkönyvtárvezető dolgozik, és 30 százaléka a könyvbeszerzési keret meghaladja a 15 ezer forintot, ami azt jelenti, hogy ezeken a helyeken sem szakmai, sem anyagi szempontból nem hozna javulást a központosított gyarapítás.

A másik problémakör: mennyire történjek az ellátás — ezen belül a megrendelés, állománybavétel, feltárás — központilag, illetve ezzel a feladattal a járási könyvtárakat célszerű-e megbízni? Megítélésünk szerint — ismét a helyi sajátosságokra hivatkozva — sem a teljes, sem a járási könyvtárakra épülő centralizálás nem látszik célszerűnek.

Ez utóbbi ellen mindenekelőtt az a tapasztalati tény szól, hogy a járási tanácsok megszűnése óta a járási intézmények hálózati tevékenységét — közigazgatási, illetve érdekkeltentékek miatt — nem sikerült kielégítően fejleszteni. Nem várható tehát, hogy egy új feladat ellátásához — a kezdeti központi támogatás után — a járási könyvtárak a helyi fenntartótól kielégítő segítséget kapnak.

A teljesen központosított beszerzés és nyilvántartás ellen viszont az szól a nagyközséges megyékben, hogy a könyveknek a szétszóró, egymástól eltérő irányban, nagy távolságokra fekvő könyvtárak közötti szállítása időigényes és drága lesz, nem is beszélve arról, hogy az OKDT-anyagban szereplő évi négy könyvkihelyezés — megítélésünk szerint — kevés, mivel teljesen megszünteti a művek újdonság jellegét. Ami viszont a nyilvántartást illeti: kérdéses, hogy a tervezett munkaerőkeret elegendő lesz-e évi 8—10 ezer kötet állományba vételéhez, elosztásához, továbbá a törlések, kivonások elvégzéséhez. Nálunk bizonyára nem lenne az, mivel csak a pillanatnyi könyvbeszerzési kereteket figyelembe véve — és csak a háromezernél kevesebb lakosú községeket számítva — évi 20 ezer kötettel lehet gyarapítani. Ilyen méretű gyarapítás lebonyolításához a *Szakmai irányelvek* szerint kb. 6—7 főfoglalkozású munkaerő kellene. Főleg ezek azok az okok, amelyek arra készítetnek bennünket, hogy a veszprémi modellről részleteiben eltérő, de célját és főbb módszereit illetően azonos rendszert dolgozzunk ki a kiskönyvtárak állományának és szolgáltatásainak javítására.

Az 1976 végén kimunkált tervezetünkben — a körzeti rendszer néhány elemét is felhasználva — a következőképpen körvonalaztuk elképzeléseinket.

A központi ellátás köre — a bevonandó könyvtárak helyzete

A központi ellátási rendszerbe csak a jelenleg kétezernél kevesebb lakosú falvak könyvtárait vonjuk be, illetve azokat a településeket, amelyeknek lélekszáma 1980-ig várhatóan ennyire csökken. Ezt a határt figyelembe véve 30 községgel számolunk, közülük öt önálló tanácsú, a többi társközség. A távlati településfejlesztési tervekhez igazodóan a *Szakmai irányelvek* szerint ezeken a helyeken „D”-típusú könyvtárat kell kialakítani, s ez azt jelenti, hogy nemcsak a jelenleg ajánlott ellátási rendszer szempontjából kívánatos, hanem a jövőbeni célok miatt is szükséges a szolgáltatások — és ebből eredően: a gyűjtőkör — egységesítése.

Ezen, a könyvtári ellátás szempontjából egységes csoporton belül azonban a fenntartó tanácsok helyzete eltérő, s ezt figyelembe kell vennünk. Tapasztalataink ugyanis azt mutatják, hogy csak az a könyvtári ellátási rendszer működik hatékonyan, amelyik pontosan beleillik a közigazgatás, a tanácsai jog- és hatáskör adott kereteibe.

A veszprémi modellhez hasonlóan a központi ellátás körébe be kívánjuk vonni az iskolai könyvtárakat is minden olyan községben, amelyben kis létszámú, illetve részben osztott iskola működik. (Ehhez hozzá kell tennünk, hogy a kiválasztott 30 településből négyben már nincs iskola, s az új minisztertanácsai határozat alapján további körzetesítés várható.)

Célvizsgálatunk alapján úgy találtuk, hogy a 30 községből 11 helyen fokozatosan közös könyvtári ellátás alakítható ki. Javaslatainkat az iskolai könyvtárak hálózati rendszertájak vezetőivel egyeztetettük, s közösen dolgoztuk ki azt — a későbbiekben részletezett — működési rendet, mely maradéktalanul ki tudja elégíteni az iskolák igényeit is, mégpedig a mainál magasabb szinten.

A 30 tanácsai intézményből 25 társközségekben működő fiók, ezek 16 székhelyközség központi könyvtárához tartoznak, öt pedig önálló könyvtár. A 25 fiókból hétben főfoglalkozású klubkönyvtárvezető, egyben részfoglalkozású, tizenhétben pedig tiszteletdíjas könyvtáros dolgozik; tiszteletdíjasok látják el az öt önálló könyvtár vezetését is. (Együttesen a 22 egység magában foglalja a megye összes, tiszteletdíjas vezetővel működő könyvtárát!) A 30 intézmény könyvbeszerzési keretének átlaga 9000 Ft, évi beszerzésük 300 kötet, állományuk középarányosa 4100 könyv; olvasóik száma 240, forgalmuk 7400 könyvtári egység. Az átlagok mögött természetesen igen szélsőséges egyedi értékekkel találkozhatunk, azonban összességében mégis azt kell mondanunk, hogy a mennyiségi mutatókat nézve jelenleg sem rossz a könyvtári ellátás kisközségeinkben, hiszen átlagos lélekszámuk nem éri el az ezer főt.

Éppen ezért a központi ellátás elsődleges célja részben az egyenlőtlenségek kiküszöbölése (ez pénzügyi kérdés), részben pedig a könyvtári munka színvonalának emelése, nevezetesen: a gyarapítás és az apasztás tervszerűségének és folyamatosságának megvalósítása, a nyilvántartások megbízhatóságának fokozása, a feltárás megindítása.

Mindez falvaink tanácsai könyvtáaira érvényes. Ugyanis az iskolai könyvtárak esetében az anyagi és tárgyi feltételek kialakítása az elsődleges feladat. Abban a 11 községben, ahol lehetségesnek és szükségesnek ítéljük a tanácsai és iskolai könyvtár összevonását, az iskolai könyvtár helyzete a következő: önálló helyiségük nincs, két-többször órákadezvezményes, a többiben társadalmi munkás könyvtáros dolgozik. Állományuk — amelyben sok az elávelt, rongált könyv — átlagosan 1300 kötet, s 1976-ban — egy kivétellel mindenütt alkalmi vásárlás során — mindössze 2200 Ft-ot tudtak könyvbeszerzésre fordítani.

A központi ellátás szervezeti felépítése

Az Új Könyvek alapján egységesen a megyei könyvtár jelöli ki a *beszerzendő műveket* mind a kizárólagosan közművelődési, mind az iskolaival összevont könyvtárak számára. A megrendelés — a Könyvtárellátóval kötött szerződés alapján — a 16 anyakönyvtárban és az öt önálló tanácsú községben egyedileg történik. (Ez a módszer feleslegessé teszi új művelődési autó beállítását!)

A beszerzett művek *állományba vételét* (későbbiekben a törlést) a megrendelő könyvtárak végzik, s a leltározott könyveket végleges használatra átadják a fiókoknak, a későbbiekben meghatározandó bizonylatok alapján.

Ugyancsak a megrendelő könyvtárak adják át az iskoláknak azokat a kézikönyveket, amelyek a pedagógusok és a tanulók munkájához az órákon szükségesek. Ez az állományrész is állandó kihelyezésű.

A megyei könyvtár a beszerzett művekről *központi katalógust* épít ki, amely nemcsak a tervszerű gyarapításnak lesz a segédeszköze, hanem alapul szolgál az időnként központilag kiadott kötetkatalógusnak és ajánló bibliográfiáknak is. Ezeket valamennyi érintett ellátási pont (egység) rendszeresen megkapja.

A központi ellátás anyagi és személyi feltételei

A kijelölt 30 községben a könyvbeszerzési keretet egységesen 13 ezer Ft-ra kell emelni; ez az összeg az iskolai könyvtárakkal összevont intézményeknél kiegészül egységenként 4000 Ft-tal. Ebből az összegből 250—300 művet, 3—400 kötetet lehet beszerezni. A beszerzési keret kiegészítése átutalható a fenntartó tanácsoknak, de előíranyozható — támogatás címén — a megyei könyvtár költségvetésében is.

Új álláshelyet csak egy községben kell kialakítani, ahol a központi könyvtárban még nincs főhivatású szakember, s összesen 10 négyórás részfoglalkozású kiegészítőt kell alkalmazni azokban az anyakönyvtárakban, ahol a jelenlegi munkaerő nem elegendő a megnövekedett feladatok ellátásához (állománybavétel, szétosztás). A beszerzési keret kiegészítésére összesen 164 000 Ft, béralapra összesen 120 000 Ft szükséges. Az új rendszer bevezetésének teljes költsége: 284 000 Ft. (Ez az összeg a fele annak, amit a veszprémi tervezet egy-egy ellátási központ kialakítására előíranyoz. A megtakarítás mindenekelőtt abból adódik, hogy a mi rendszerünkben nincs szükség művelődési autó beszerzésére és működtetésére.)

A megvalósítás útján

Tervezetünket a megyei tanács művelődésügyi osztálya teljes egyetértéssel fogadta, s már 1977-ben jelentékeny összegű póthitelt adott a könyvbeszerzési keretek kiegyenlítésére. Mivel ez az összeg az osztály számláján maradt, az átutalás bonyolult adminisztrációs többletmunkát okozott, de még így is fontos kezdeti lépésnek bizonyult, mert lehetővé tette, hogy a megyei könyvtár irányításával meginduljon a beszerzés központosítása.

Még idejében felismertük, hogy az új rendszer bevezetéséhez és hatékony működtetéséhez nemcsak a megyei, hanem a községi tanácsok egyetértése is szükséges, ezért őket is tájékoztattuk terveinkről és kértük segítségüket. Felismerve a rendszer előnyeit, minden fenntartó tanács készségesen támogatta vállalkozásunkat. Ez a támogatás tette lehetővé az átutalások zökkenőmentes lebonyolítását, néhány esetben pedig az önálló válogatás lehetőségéhez ragaszkodó könyvtáros meggyőzését. Erre az utóbbi mozzanatra azért is utalnunk kell, mert igazolta előzetes feltevéseinket: a beszerzés központi irányításának nemcsak tárgyi nehézségei lesznek. Am éppen ezért bizonyult hasznosnak, hogy kísérleti jelleggel ugyan, de már 1977-ben kipróbálhattuk a gyarapítás központosított formáját. Tapasztalataink kedvezőek. Egyrészt bebizonyították számításaink helyességét, másrészt tanulságos képet szolgáltattak a gyarapítás összetételét, műfaji arányait illetően. (Ennek részletezése külön cikket érdemelve.)

E kezdeti lépések után 1978-ban tovább bővültek lehetőségeink. A megyei művelődésügyi osztály most már a megyei könyvtár költségvetésében irányzott elő 150 ezer Ft-ot a kisközségek beszerzési kereteinek kiegészítésére, és megindult a részfoglalkozású álláshelyek fokozatos kialakítása is. Ennek alapján úgy látjuk, hogy ebben az évben a községek felében, jövőre pedig a tervben szereplő minden egyes könyvtárban maradéktalanul meg tudjuk valósítani a központi ellátást, a nyilvántartások összevonását s az egységes kötetkatalógusok előkészítését.

Simon Zoltán

A zenei könyvtárak technikai felszerelése

Az Élet és Irodalom közölte egyszer: az ÉS csak olyan illusztrációkat jelentet meg a lapban, melyek művészi értékükből nem veszítenek a nyomdai eljárás során. Könyvtáraink a hangfelvételek gyűjtésével különleges szolgáltatást is vállaltak: a felvételek átjátszását. De milyen minőségben? Sajnos, még napjainkban is tapasztalható, hogy különféle fórumokon, kiadványokban gyenge minőségű, *házi használatra készült* berendezések megvételét javasolják a zenei könyvtáraknak. Nem csoda tehát, ha a könyvtárak egy részében gyenge a zenei részleg felszerelése.

Elég-e, ha csak hallhatóvá tesszük a felvételeket? Nem. Hangfelvételeink többsége zenemű — ha úgy tetszik: egyfajta művészeti termék —, melyet a hanglemezgyárak a jelenlegi legkorszerűbb anyagok és eljárások segítségével úgy rögzítenek, hogy azok mind jobban megközelítik az élethű hangvisszaadást. A zenei könyvtáraknak hanglemezeit, hangfelvételeiket *ezen a színvonalon* kell tartaniuk, és a zenét, mint művészetet megismerni vágyó és azt kedvelő emberekhez eljuttatniuk. A könyvtár ezt a célját kommersz készülékekkel nem érheti el, csakis tudatosan megtervezett hangrendszerrel, melynek minden darabja — a lemezjátszó tűjétől a fejhallgatóig — tartósan kiváló minőségű. A színvonal-követelményeknek sem anyagiak, sem a hazai piac esetleges kínálata nem szabhat határt, hiszen az egész rendszer színvonalát leronthatja egyetlen gyenge minőségű hangátalakító. A közművelődési intézményeknek nem szabad egy művészeti termék minőségét lerontaniuk, és ezáltal megfosztaniuk az igazi műélvezettől azokat, akiknek túl kicsi a pénztárcájuk saját „profi” berendezések megvásárlására. A használó szempontjai a legfontosabbak, mert nem mindegy, milyen minőségben terjesztjük a zenét.

Krutzler Ferenc

Könyvtári szakfelügyelet a főiskolai könyvtáraknál

A felsőfokú technikumoknak, szakiskoláknak, intézeteknek a hatvanas évek végén történt átszervezése nagy, elsősorban mennyiségi fejlődést indított el a főiskolai könyvtárak körében. Az előrelépés jele volt a *főiskolai könyvtárvezetők tanácsának* megalakítása 1976 májusában, valamint a főiskolai könyvtárak szakfelügyelőjének kinevezése is.

A fejlődés azonban az eltelt idő alatt annak ellenére, hogy a kinevezett szakfelügyelő és az érdekelt könyvtárvezetők mindent megtettek a főiskolai könyvtárügyért, a fenntartók eltérő állásfoglalásai következtében egyenetlen volt. Az eltérések a könyvtárak szervezeti, tárgyi, személyi feltételeit illetően egyaránt igen szembetűnők. E különbségek felszámolása végett véleményem szerint az Oktatási Minisztérium illetékes főosztályainak útmutatást kellene kidolgoztatniuk, amely a fennhatóságuk alá tartozó *főiskolák vezetői és könyvtárosai* számára egyaránt kötelező érvényű lenne. Ennek az állásfoglalásnak elsősorban a főiskolai könyvtárvezetők tanácsának ülésén felmerült kérdésekre kellene kiterjednie. Kidolgozásával a problémákat átfogóan ismerő szakembert kellene megbízni.

Az Oktatási Minisztérium felügyelete alá tartozó főiskolai könyvtárak nagy száma és a felsőoktatásban betöltendő fontos szerepük indokoltá tenné az *Oktatási Minisztérium keretén belül legalább egy függetlenített főiskolai könyvtári szakfelügyelő alkalmazását*. Ezzel egyidejűleg a főiskolai könyvtárvezetők tanácsának elnökét meg kellene bízni a *vezető szakfelügyelői* teendők ellátásával.

A kérdés felvetését indokoltá teszi a Minisztertanács 17/1976. sz. rendeletének 30. paragrafusában a könyvtárak ágazati felügyeletére utaló rész. A 2. (bek) szerint: „Az ágazati felügyelet keretében a kulturális miniszter az érdekelt miniszterekkel... egyetértésben” hozza meg döntéseit. A szakminisztériumoknál, országos szervezetknél azonban a könyvtárügy jelenleg gazdátlan. Nem volna szerencsés az írósztalok számát szaporítani, de a kérdést megoldani, ha — a közművelődési könyvtári felügyelet mintájára, „csak” megbízási jogviszony alapján — megfelelő szakképesítéssel és tapasztalattal rendelkező szakember kezébe kerülne egy-egy szakminisztérium, országos hatáskörű szerv könyvtárügyének szakfelügyeleti gondozása.

Az elmondottak egyértelművé teszik, hogy a szakfelügyelő elsődleges feladata könyvtárügyi szakvélemény adása a szaktárca illetékesei részére, tehát a szakfelügyelő tanácsadóként működne a szaktárca vonatkozásában és összekötőként az ága-

zati felügyeletet gyakorló kulturális tárca vonatkozásában, mégpedig a vezető szakfelügyelő személyén keresztül.

Természetesen célom csak a probléma felvetése volt, és nem részleteinek kidolgozása. A főiskolai könyvtárak jelenlegi személyi és tárgyi körülményei következtében feltétlenül szükség van szakmai problémáik gazdaságos és egységes megoldására. Ebben egy nagyon kevés kívülről kapott segítséggel maguk is tevékenyen tudnának közreműködni, de ez a külső támogatás ma még nagyon hiányzik. Szervezett formáját kell tehát megteremteni, mégpedig minél sürgősebben.

Nem állítom, hogy az általam javasolt megoldás az egyedül üdvözítő. Az azonban fontos, hogy rövid időn belül előre lépjünk, keressük és találjuk meg a megfelelő eszközt.

Dr. Molnár István

Visszalépés a helyi kötelespéldány-szolgáltatásban ?

Ez év januárjában telefonon felhívott a helyi nyomda kötelespéldány-intézője, és közölte, hogy reméli, már tudjuk: a megyei könyvtárnak tulajdonképpen csak a gyászjelentésekből, meg néhány apróbb, efemer kiadványból jár kötelespéldány, mivel az Országos Széchényi Könyvtár útmutatója szerint a helyi nyomdának csak azokat a kiadványokat kell beszolgáltatnia a megyei könyvtárnak, melyekből öt példányt kell küldeni az Országos Széchényi Könyvtárnak. Ezek pedig a 70—120 példányban előállított nyomtatványok, valamint a „költségvetések, társasutazások tájékoztató jegyzékei stb.”

Utánanéztam a Művelődésügyi Közlöny 1977. évi 18. számában, s valóban olvashattam volna, ha fölfigyelek erre a kitételre. De így bizony a meglepetés erejével hatott a nyomdász közlése. És elgondolkodtatott... Hogyan fogjuk beszerezni azokat a helyi kiadványokat, melyeknek gyűjtésére ugyancsak rendelet kötelez minket, de amelyekről a kötelespéldány-szolgáltatás megszűnésével nem is fogunk értesülni, hiszen a Magyar Nemzeti Bibliográfia sem áll a helyzet magaslatán!

Így aztán úgy kell megszervezni a megyei helyismereti gyűjtemény állománygyarapítását, hogy minden intézménybe munkatársakat kell „beépíteni”, akik az adott pillanatban lecsapnak a megjelent kiadványra, s megküldik a megyei könyvtárnak — barátságból. Ez a megoldás azonban nem illik a korszerű magyar könyvtárügy szervezeti kereteibe.

Gyuris György

Kérdezz — felelek

Engel Tibor, a Füzesabonyi Nagyközségi-Járási Könyvtár igazgatója kérdezi:

„Hová kell besorolni a tanárképző főiskolai végzettséggel rendelkező könyvtárost, tekintettel arra, hogy a 4/1977. KM—MüM sz. rendelet 3. sz. melléklete szerint a »Szakalkalmazott II«-be csak a munkakörre jellemző főiskolai végzettségűek sorolhatók; a »Szakalkalmazott III«-ba a középfokú szakképesítésű könyvtárosok. Marad tehát a »Szakalkalmazott IV«. Ezt viszont hátrányosnak érezzük.”

A Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának válasza:

Ha a főiskolai végzettségű könyvtáros nem tekinthető olyannak, akinek „a munkakörre jellemző főiskolai végzettsége” van — a „Szakalkalmazott II” besorolási feltételeiben kifejezetten is megfogalmazott elv analógiájára — a „Szakalkalmazott III”-ba sorolandó.

A könyvtárosság egy kicsit összeesküvés is

Beszélgetés Szöllősy Kálmánnal

Az elmúlt évben nyugdíjba ment a könyvtári közélet ismert alakja, a vidéki közművelődési könyvtárhálózat építésének egyik úttörője, Szöllősy Kálmán. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács üléseinek, a különféle könyvtáros tanácskozásoknak megbecsült és gyakran látott szereplője volt, akinek mindig érdeklődéssel vártuk gondolatgazdag, színes felszólalásait, derűsen hallgattuk a szünetekben mesélt élményeit, számon tartottuk a Könyvtáros hasábjain — különösen régebben — a humoros-szatírikus könyvtári görbe tükrök rovatban megjelent jóízű írásait. Ezután kevesebbet fogunk vele találkozni. Beszélgetésünk során ezért elevenítjük fel tapasztalatait, élményeit.

Szöllősy Kálmán pécsi otthona olyan, mint egy néprajzi-művészeti gyűjtemény. A pécsi rádió nemrég közölt interjújában a riporter így nevezte: „cserépház”. Szobbnél szebb kerámiák sorakoznak a polcokon, tányérok a falon, vázák Gorka Gézától, falitálak Gorka

Líviától. Az íróasztalon Kovács Margit remeke, majd egy öreg somogyi pásztor csontfaragásai, s mammutfenyő kéreg Csurgóról. És rengeteg szőttes, párnák, faliképek, mellettük festmények és sok zöld virág. A virágok mögött a nagy könyvvállvány temérdek könyvvvel, egy sor tele dedikált első kiadásokkal... Mindez megállapodottságot, érett nyugalmat, fejlett ítéletet és ízlést sugároz.

— Honnan indultál el, s milyen munkálkodás közben sikerült kettőtöknek, feleségednek és neked ezt a szép, rendezett otthont kiépíteni? — kérdezem a beszélgetés bevezetéseként.

— Kaposvári vagyok. Kaposvár gyerekkoromban még néha Péccsel is rivalizált, olyan erős volt a századfordulói fejlődésének lendülete. De eszmélkedő koromban már erős Pécs utáni vágyakozásom is mutatta, hogy a Déldunántúl igazi kulturális központja Pécs. Középiskolába Kaposváron jártam, ott tanáraimmal és diáktársaimmal falukutatót játszottunk, vagy csináltunk halálos komolyan. Fiatalságunk nagy felfedezése volt Németh Lászlónak és társainak berobbanása az irodalomba.

Leveszi a polcról Sinka István Vád című verseskötetét...

— Ez egyik legrégebbi könyvem. Az ő verseiből kisüt az az egészen mély népi élmény és hang, amely reánk is átragadt. Átéreztük a falu nyomorúságát, szomorúságát, és diákos lelkesedéssel változtatni akartunk mindezen. Hogy később könyvtáros lettem, ennek az indíttatásnak köszönhetem. Osztálytársam volt Sipos Gyula és Teknős Péter. Osztálytársam volt Nyíry Tamás teológiai tanár is, akinek nevével a *Vigília* szerzői között gyakran lehet találkozni. Annak idején

jól szabott kesztyűiért irigyeltem, mert nekem rendes nadrágom is alig volt.

— Hogyan kerültél Pécsre?

— Úgy, hogy a sorozási beadvány minden rovatába Pécsét írtam be. Valamelyik jószívű írnok aztán azt mondhatta: na, ha ez a bolond mindenáron Pécsre akar jönni, hát jöjjön. Vágyakozásomnak nyilván Pécs akkor bontakozó irodalmi élete volt a fő oka. Divatos nálunk a vidéki városokat nagy nemzetközi központokhoz hasonlítani. Pécsét a magyar Athénnek emlegették annak idején. Mi így is éreztük — talán mert nagyon fiatalok voltunk, talán mert valóban az volt. Üldögéltem én, a csóró katona, szibvásáron vett „extra” ruhámban az asztal végén a Janus Pannonius Társaságban, az asztalfőn pedig Fischer Béla bácsi, a társaság elnöke felállott, bemutatkozott s azt mondotta: isten hozott kedves öcsém, érezd jól magad közöttünk. Csodálatos volt ez a társaság. Ott ült az asztalnál a világot járt zongoraművész, ott ült Martyn Ferenc, akiről akkor már tudtuk, hogy nagy festő, a bohém Weöres Sándor, aki azóta nagy rangra jutott, a ma Svájcban élő muzeológus, továbbá a tyúkszemvágó, akiből később jó költő lett — szóval művészek, ígéretek és kőklerok egyaránt. Belekerültem ebbe az irodalmi vérkeringésbe, amit a társaság teremtett,

s ez segített abban, hogy a városban ragadtam. Rengeteg embert ismertem meg. Olyan irodalmi légkört, mint akkor volt, később csak egyszer éltem meg Pécsen: a felszabadulás után *Szántó Tibor* szerkesztői korszakában. Úgy szeretni és szervezni az irodalmat, mint ő, azt hiszem, nagyon kevesen tudták.

— Így szerettem meg Pécsen. Mikor leszereltem a katonaságtól, már azelőtti otthonomat találtam idegennek. Időközben nyolcszor volt lehetőségem, hogy innen elkerüljek, ebből öt alkalommal Pestre, aztán Szegedre, Keszthelyre, talán jobb körülmények közé. Mégsem mentem. Megszerettem ezt a várost. Soikat szídom, de ide tartozom.

— *Mikor kerültél a könyvtárosi pályára?*

— A felszabadulás után olyan korszakban éltünk, amilyent a mai fiatal könyvtárosok nem tudnak elképzelni. Ahogy visszaemlékszem tanulmányaimra is, az egész újabb magyar történelemben két lehetőség volt ilyen: 1848-ban és 1945-ben. Az ember akkor tulajdonképpen az lehetett, ami akart, és azt csinálhatta, amiben hitt. Nekem eredetileg nagyon fura szakmám volt, postatiszt voltam. A felszabadulás után pártmegbízasként a rendőrségre kerültem, a rendőrtanostályra oktatónak. Magyarot, történelmet, később büntetőjogot tanítottam, de miután végleg meggyőződtem róla, hogy ez nem nekem való pálya, 1949 elején barátaim révén könyvtárosnak jelentkeztem. Diákkorom emlékei mindig a faluhoz vonzottak vissza, hogy változtassunk a falu elmaradottságán. Elég nehezen sikerült leszerelnem. Akkor a minisztériumban *Telegdí Zsigmond* egyetemi tanár fogadott, s megbíztak a még nem létező pécsi körzeti könyvtár megszervezésével. Ez lett az országban a második körzeti könyvtár. Csodálatosan indult.

— Egy hatalmas teremben volt egy nagy rakás könyv. Lejött Budapestről *Sebestyén Géza*, és megmutatta ezt a könyvanyagot, amelynél jobban összeválogatott könyvtárral még nem találkoztam. Sebestyén Géza kezembe nyomott egy tízezer forintos csekk-könyvet és azt mondta, hogy az elkészítendő bútorokra, berendezésre kérjek árajánlatot a kisiparosoktól. Háromtól kérjek ajánlatot, mondotta, de ne a legolcsóbbat fogadjam el, mert amögött netán gazemberség van, a legdrágábbat sem, mert a drága asztalos a könyvtáron akar meggazdagodni, válasszam a középsőt, valószínűleg az a legbecsületesebb iparosé. És vegyek fel valakit szervező könyvtárosnak, meg gépírónének is.

— Bejött hozzánk egy egyetemista, könyvet akart vinni, de persze akkor még nem volt rá lehetőség. Azt mondta:

Milyen csodálatos világ ez, de jó lehet a könyvek között dolgozni. — Annyira szeretne? — Annyira! — Akkor maradjon itt. Ottmaradt. Székely neve volt: Illyés Mózesnek hívták, később körzeti könyvtárvezető lett, ma tanár, talán Szolnokon.

— *Ez az idő volt a könyvtárhálózatok megteremtésének hőskora.*

— Igen, így indultunk akkor. Majdnem lehetetlen visszaidézni az akkori időket. Talán érzékeltethetnék belőle valamit. Ha vidékre mentünk, ültünk kérekpáron, traktoron, vontatón, ráadásul rengeteget gyalogoltunk is. Valami olyan képtelen becsületesség volt bennünk, hogy ezt ma elhinni is alig lehet. A napidíj azóta sem igen változott, akkor tehát viszonylag tekintélyes összeg volt. Ha kint-tartózkodásunk nem érte el a nyolc órát, ha öt perc hiányzott belőle, nem vártuk meg a következő vonatot, hanem hazautaztunk, és nem vettünk fel egy fillér napidíjat sem.

— Ma sok mindent másképpen csinálnánk és sok mindent rosszul csinálnánk. Egy mai, szakképzett könyvtáros elképeldne azon, hogy mit műveltünk akkor. Voltunk vigécek, rábeszélők, próféták, tarhálók... szóval annyi mindent beleadtunk ebbe a dologba, hogy ha szakképzettek lettünk volna, nem hiszem, hogy mindezt meg mertük és tudtuk volna csinálni. Emlékszem egy könyvtárosra, aki valamelyik körzeti könyvtár vezetője volt, és nem kapott téli tüzelőt. Kérészeket fogadott fel, szakszerűen megmetszette a város fáit, és így szerzett tüzevalót. Minden előfordulhatott, olyasmi is, ami ma képtelenség. Az egyik gépállomáson például eltűntek a teljes könyvanyagunkat. Ugyanazon a gépállomáson két traktor is hiányzott a leltározáskor. (Szerencsére a traktorok előkerültek, mert a parasztok letakarták őket kinn a földeken.) De a könyveket elégették. Bazsov meséit azért, mert a mi népünknek nem való a mese, Jókai: Egy az isten c. regényét, mert klerikális, Steinbeck: Érik a gyümölcsét, mert narodnyik stb. Így, ami a világirodalomból ott volt, elpusztult. Sokszor ilyen szellemet képviselő, értetlen emberekkel kellett győzködnünk — és győznünk kellett. Ünnepi élmény volt, mikor megnyitottunk egy-egy új könyvtárat. Az elsőt 1949. május 8-án, Nagyharsányban.

— *De a mozgalmas munka közben idővel elcsúszottak a szakma fogásait is.*

— Igen, fokozatosan. 1951-ben levelező úton megkezdtük könyvtáros főiskolai tanulmányainkat. 1952-ben megjelent a minisztérianál határozat, amely a körzeti és a városi könyvtár összeolvasztásával létrehozta a megyei könyvtárt. Később kiderült, ami az elején is nyilvánvaló volt, hogy a nagyobb városokban ez

a szervezeti forma túl szűk. Pécs megyei jogú város volt, a két egyenjogú fél, a város és a megye között mindig akadt valamilyen súrlódási felület. Ennek kárát a könyvtárügy látta. A város a megyei könyvtár helyi tevékenységének támogatására kezdetben mintegy hatvanezer forintot adott évente. 1960-ban önállóvá vált a városi könyvtári hálózat, s Pécs, akkor már mint könyvtárfenntartó, másfél milliót juttatott könyvtárának.

— *Meg kellett szervezni a városi könyvtárhálózat fiókjait.*

— 1960-ban kerültem a városi könyvtár élére, s nyugdíjba menetelemig ott is maradtam. Mi azt szerettük volna, hogy minden kilométeres körzetben legyen egy fiókkönyvtár. A város peremvidékének lakói vagy a szociális otthon elhagyott idős asszonyai bizony azt kívánták, hogy helyükbe vigyük a könyvet. Majdnem ugyanazon eszközökkel alakítottuk ki a városi könyvtár fiókjait, mint annak idején a falusi könyvtárakat. Egyik fiók zöldsesbódéban nyílt meg, a másikban öt elemít végzett asszony kölcsönzött. Nála tehetségesebb — és összeférhetlenebb — emberrel alig találkozom. Tizenkétezer könyv volt a háta mögött, de mindegyikről, még a szakkönyvekről is tudta, hogy micsoda. Mindent tudott. Ha ez az asszony jó korban születik és tanulhat, könyvtáros zseni lehetett volna belőle.

— Tíz év alatt elértük, hogy Pécs város lakosságának tíz százaléka, mintegy 15 ezer ember a városi könyvtárhálózat olvasója lett. És, amire különösen büszkék vagyunk: mi csináltuk meg az első vidéki bibliobuszt.

— *Valóban, a bibliobusz megindítása annak idején nagy elismerést aratott. A Könyvtáros 1974 júniusi számában beszámoltunk felavatásáról, mégsem ártana, ha most is elmondanád, minek köszönhetette megszületését.*

— A munkásság, a Volán Vállalat dolgozói csinálták. Ettől a vállalatnál társadalmi segítség címén rengeteg dolgot kértek. Olyanokat például, hogy tisztább legyen az udvar, meg hasonlót. Mi mást, egészen szakmájukba vágó dolgot kértünk: egy bibliobuszt. És a Volán elvállalta. Talán azért, mert én minden héten írván egy „böllenkedő” cikket a Dunántúli Naplóba, sokszor szóbahoztam a vállalat ügyeit. Azt mondta az igazgató: eleget bántottál minket, ezért bosszúból megcsináljuk a mozgókönyvtárt. Azt hitte, 50–60 ezer forint elég lesz rá. Végül kisült, hogy félmilliónál is többbe került. Mindenki segített, a munkások is mérhetetlenül büszkék voltak rá. Nekünk is honorálnunk kellett fáradozásukat, ezért jó vendégművészek felléptével színvona-

las ünnepséget szerveztünk, a segítők és gyerekeik pedig a könyvtár fiókjaiban örökös olvasójegyet kaptak. És a városi könyvtár mozgókönyvtára működött, mindenütt láthatták a pécsi utcákon, rajta volt a Volán emblémája is.

— *Visszanézve milyennek látod a könyvtárosi pályát?*

— Az a könyvtár, amelyet én vezetek, nem egyedüli volt a városban. Pécs nagy város, tele van könyvtárakkal: megyei könyvtár, egyetemi könyvtár, orvos-egyetemi könyvtár, főiskolai könyvtár, szakszervezeti könyvtárak, műszaki könyvtárak, iskolai könyvtárak tarka csokra található Baranya megye székelyén. Hogy milyen volt a kapcsolatunk? Azt hiszem, jó. A könyvtárosok egy kicsit összeesküvés is. Néha haragudtunk egymásra, de a viszonyunk végeredményben korrekt és tisztességes volt. Természetesen az olvasókkal is, akikkel találkoztunk, mert minden szakma mélyén valahol ott kell lennie az emberségnek. Azt hiszem, ez a mérték.

— Talán néhány szót az egyik hobbiról. Tíz év óta minden héten közlök egy humoros írást a pécsi-baranyai napilapban. Néha a Könyvtárosba is írtam ilyeneket. A könyvtári életnek is megvan a humora. Tudom, hogy fura, amit mondok, de ha elmeorvos vagy pszichológus volnék, az embernek a könyvhöz való viszonyából ki tudnám következtetni az elmeállapotát. Még gorombábban: a könyv nemcsak az egészségeseket vonzza, hanem a bolondokat is, mint a hús a legyet. Aki a könyvtárban élt és eltöltött ott majd harminc évet, nyugodtan állíthatja, hogy az átlagosnál jóval több örüléssel találkozott. A bogaras olvasó tud valami olyasmit — például Hemingway összes hőseinek vezeték- és keresznevét —, aminek csak az az értelme, hogy rajta kívül senki más nem tudja...

— Emlékszem, minden júliusban 3–400 kislány jelentkezett nálunk azzal, hogy az apja már gyerekkorában az asztal körül kergette, ha nem akart könyvtáros lenni. Mindenkit megkérdeztem, hová nem vették fel. Kiderült, hogy ideoda pályáztak, csak éppen a könyvtár szakra nem. A néhányat, akit a könyvtár szakra nem vették fel, mi alkalmaztuk, s közülük sokan végül is jó könyvtárossá váltak.

— Az emberek nem akarják gyermeküket pénztárosnak adni, ha úgy érzik, hogy nincs érzékük az elszámolásokhoz. Nem akarják patikusnak sem adni, ha félnek, hogy megmérgezne valakit. De könyvtárosnak igen, mert az emberi lélek esetleges megmérgezéséről nem kell elszámolni. Szóval adva van a könyvtáros élet két oldalának humora. A könyvtár

különösen megteremti annak lehetőségét, hogy az ember sok színes emberrel találkozók össze.

— Hadd meséljem el egy „korruptciós” esetemet. Délelőttönként nem volt kölcsönzés. Egy ember beállít és azt mondja: Ne haragudjék, de én csak ilyenkor tudok jönni. — Különben nagyon rokon-szenves és értelmes ember volt, kapott hát könyvet. Egyszer aztán, karácsony előtt beállított a gépkocsivezetője egy négykilós harcsával. Ez volt az egyetlen korruptciós esetem. De a harcsa nagyon ízlett...

— *Mondj valamit családdról.*

— Feleségemről nem tudok mást mondani, mint hogy a legremekebb ember, akivel találkoztam. Ő teremtette meg s ő tartja fenn körülöttem a család világát. Ő az, aki megóvott attól, hogy elkallódjam. Két fiam van, az egyik Szekszárdon a bíróságon dolgozik, a másik a megyei tanácson.

— A mai fiataloknak mindent maguknak kell megteremteniük. Mi még jobban kötődünk apáink világához. Ma a legtöbb, amit adhatunk gyerekeinknek: a példa a családban. Nagyon tehetséges és rendes emberek birkóznak sokszor nagyon szerencsétlen gyerekekkel, s nem veszik észre, hogy ők rontották el őket. Mit nem lehet a mai fiataloknak? Nem lehet hazudni nekik! Szeretni kell őket, és nem szabad sokat beszélni. Ennek semmi értelme. Ha neki akar menni a falnak, meg kell mondani, hogy az kemény. Ha mégis nekimegy, be fogja látni, hogy valóban kemény. A legjobb fogózkodójuk a szülői otthon lehet. Az a szerepe, hogy tartást adjon nekik.

— Az elmúlt év mindenképpen nehéz volt számomra. Az egyik fiamat doktorrá avatták, s két eljegyzés, két esküvő, egy haláleset, meg még egy esküvő volt a családban. Mi ketten a feleségemmel pedig nyugdíjba mentünk.

— *Hogyan érzed magad nyugdíjban?*

— Hatvankét éves leszek (egy évet rászolgáltam), és nem érzem magam öregnek. Ez szubjektív dolog. De szerintem

az ember akkor öreg, ha nem tud újítani. Két kórházi „nyaralás” után elmentem nyugdíjba. Először az utcán csuklottam össze szív- és vérkeringési zavarokkal. Másik alkalommal lakásomról vitt el a mentő. Jött az orvos, megvizsgált: nincs semmi bajod, mondotta, maradj nyugodtan, majd odaszólt a feleségemnek: telefonáljanak a mentőkért. Ez tulajdonképpen csöngetés. Azt jelenti, hogy most már csinálj mást.

— Én nem tudom megérteni, illetve csak megmagyarázni, hogy egy nyugdíjas belehal abba, hogy kivették a környezetéből, amelyben ő fontosnak tartotta magát, vagy valóban fontos is volt. Megújultam, és tele vagyok tervvel. Orfűi kertemben kertészkedem, a tóban horgászom, hetenként egy humoros cikket írok. Aki próbált hetenként humoros cikket írni, amely elég nehéz műfaj, tudja, hogy ez elég komoly elfoglaltság. Könyveim vannak, könyvtárba is járok, új életet kezdtem. A nyugdíj nem jelenti a befeléfordulást. Azt jelenti, hogy egy csomó stressztől megszabadul az ember, mert 50–60 emberrel való vesződés, általában az emberekkel való foglalkozás mindig stresszel jár. Az természetes, hogy ha az ember a nyugdíjas kort eléri, érzékenyebb lesz. Én nem panaszkodom, hogy engem nem becsültek meg. A megyei tanácson búcsúztattak, s átadták a Munka Érdemrend ezüst fokozata kitüntetését. Bár nincs az a mennyiség, amit az ember dicséretből el nem tudna viselni, bennem nincs semmi keserű szájíz.

— Úgy hatvan év táján minden emberben felmerül a gondolat, hogy mi minden lehetett volna. Lehettem volna erdész, kertész, egyik szakma sem idegen tőlem. Lehettem volna halbiológus, talán újságíró, talán író is. De az a szerzetesi türelem, amely az íráshoz kell: benn ülni egy cellában és végeérhetetlenül róni a sorokat — bennem nem volt meg. Két hangya cipel egy bogarat: ez mindig jobban érdekelt. A sűrű, meleg élet többet jelentett számomra a papírnál, s nem bántam meg semmit.

Szöllősy Kálmán mondanivalójával foglalkozva az embernek önkéntelenül is jóízű történetek jutnak az eszébe. Például az, hogy a vargyasi székel, dicsekedni akarván szomszéd falusi komájának, büszkén mutatott a hírneves Orbán Balázsról, aki éppen megrakott trágyás szekeren tartott a földekre.

— *Látod, a mi falunknak bárója is van!*

— *Nem hihetem, hogy ez az öreg báró volna — mondja a koma.*

— *Pedig igazi báró az, csak most nem folytassa — érvelt a vargyasi.*

Nos, Szöllősy Kálmánnak az ő „báróságát”, amit azzal szerzett, hogy sajtós alakja volt a könyvtáros társadalomnak is, Pécs közéletének is — nem kell felfüggesztenie.

Folytassa egészséggel!

Páldy Róbert

Olvasóköri legenda

A hősi korszakban történt, amikor az volt a rögeszménk, hogy a dolgozó parasztok, ha éppen nem csépelnek, akkor a cséplési szünetben újabbkori irodalmunk termékeiről vitatkoznak. Ebben az időben állandóan csiklandoztak bennünket olvasókörért.

Elszórtuk mi is a megyében vitára serkentő felszólításainkat, de az istennek sem akart vitázni senki.

Közben rendszeresen jelentenünk kellett a vitázó csoportok számát és a viták tárgyát, de jelentésünk kizárólag a nullára terjedt ki. A gyalázkodás mind sürűbb lett. Kezdtünk megijedni.

Rohantunk hát más megyébe, olyanba, ami minisztériumi kimutatásokban példaként lebegett.

— Hé emberek! Mutassatok egy olvasókört!

Előszedték az irattárat.

— Ne papírt mutogassatok, hanem eleven olvasókört!

Azt ők sem tudtak mutatni.

Azzal a mély meggyőződéssel értünk haza, amivel elmentünk, hogy élő, eleven olvasókör a világon nem fordul elő. Akkor pedig nekünk is miért ne lehetne?

Sajna, elgaloppoztuk magunkat, és néhány életvidám, szépirodalmi ihletésű beszámoló után jött a távirat:

„A legfőbb kartársnő leutazik és négy olvasókört akar látni.”

Valahol vidéken voltam, öt nap múlva tértem haza. Az úgy referense, csavaros észjárású székely gyerek, a Mócsi mutattja a táviratot.

— Lehet, hogy akarja — mondom —, de látni nem fog. Realista nő az istenadta!

— Nincs semmi baj, beszéltem telefonon Gábor bácsival, vállalta — felelte Mócsi.

— Eszednél voltál? Ismered Gábor bácsit! Világgraszoló botrány lesz.

Éreztem, hogy baj lesz, gyorsan összehoztunk négy könyvtárost.

— Asszonyok! Rámolják ki a lelki bajt. A Pestről lejött kartársnőt szórakoztasák vele! Nagyon szép tanácsot fog adni.

Másnap menetrendszerűen meg is jött a legfőbb kartársnő, és sikerrel belemerítettük a lelkiválságok állóvizébe. Az órákat elraktuk a szeme elől, úgyhogy, amire végzett a lelki gubancokkal, simán lekéste a buszt.

Ma már aligha érthető, mert minden ellenőrnek legalább két kocsija van, de akkor ez nem volt olyan egyszerű. Reggel ment a busz, este jött.

Sajnos, talpraesettebb volt, mint vártuk. Elrohant, hozott egy taxit és utána vetettük magunkat a busznak.

Gábor bácsi fogadott bennünket, és azon melegében elvitt az olvasókörbe. Három főnyi tömeg tolongott, míg végül felszaporodtak hétre. Ekkor megkezdődött az olvasókör.

Kedves barátaim! Olvasókört tartunk Gorkij Anyájáról. Ezt ugyan a múlt héten már megtartottuk, de idetelefonált az én Mócsi barátom, hogy jön a minisztériumból egy kartársnő, valamivel ki kell szűrni a szemét, tartsuk meg még egyszer.

A legfőbb kartársnő szemrehányóan és rémülten meredt rám.

— Ez van! Szegény ember vízzel főz — mondtam.

Gábor bácsi meg folytatta:

— Mondtam én, hogy nincs semmi értelme még egyszer ugyanazt megtartani, de az én Mócsi komám csak erősködött, hogy tartsd meg Gábor bácsi, benned bízunk.

— Nem nagyon változatos az öreg szövege — mondtam a kartársnő egy újabb szemrehányó tekintetére.

— De ha már még egyszer meg kell tartanunk, akkor beszéljünk arról, hogy mi volt a régi cári Oroszországban, ott hogy éltek a kisgyerekek? Mert a kisgyerekek nem mindig úgy éltek ám, mint ma. Amikor én gyerek voltam...

A továbbiakban értesültünk Gábor bácsi gyerekkoráról, pályaválasztásáról, a pedagógus pálya rögs voltáról, arról is, hogy hogyan botlott össze a mamával, hogyan lett tanfelügyelő, hogy ment nyugdíjba.

Valószínűleg erről értesült a múlt héten is a hallgatóság, mert átkozottul unták. A legfőbb kartársnő viszont élvezte és nem akarta befejeztetni az előadást.

Miután a lelkünk eltelt Gábor bácsi életrajzával, ő maga is érezte, hogy még nem tett eleget kötelezettségének, felemelte tehát az előtte levő Gorkij könyvet, és valósággal felsikítva azt mondta:

— Hát látjátok gyerekek, ezt tanulhatjátok meg ebből a könyvből.

Ezzel meg is szűnt az Olvasókör, országos viszonylatban is. Többé senki sem kereste. Rájöttünk végre arra, hogy nem felolvasni kell, hanem elég, ha megtanulunk olvasni.

S z ö l l ő s y K á l m á n
(Dunántúli Napló, 1971. máj. 15.)

A tanítóképző főiskolákon folyó könyvtárosképzés

A tanítóképző főiskolákon 1975-től, illetve 1976-tól kezdve vezették be a differenciált képzést, amelynek keretében minden hallgatónak szakkollégiumi tárgyat kell választania. Az orosz nyelv, az ének-zene, a rajz, a technika, a testnevelés stb. mellett a könyvtárosi szakkollégiumot is bevezették. A szakkollégiumi képzés azért érdemel nagy figyelmet, mert — előreláthatólag — a közművelődési és az iskolai könyvtárosképzés „legtermelékenyebb” iskolarendszerű formájává válhat. A hat félév 411 órája elegendő is volna a kívánt cél eléréséhez, ha a megfelelő oktatók és a szükséges taneszközök rendelkezésre állnának.

A stúdium befejezésével „a tanítóképző főiskolák hallgatói az általános iskolák alsó tagozatában a szakrendszerű oktatás ellátására, illetve külön jogszabályban szabályozott népművelési vagy könyvtári munkakör ellátására jogosultak”. Bár az utasításban ígért külön jogszabály még nem jelent meg, az új képesítési rendelet tervezete szerint a hallgatók a szakkollégium elvégzése után az alábbi munkaköröket tölthetik be: tiszteletdíjas, illetve részfoglalkozású könyvtárosi munkakört minden könyvtár típusban, főfoglalkozású könyvtárosi munkakört pedig az általános iskolai, a községi és a gyermekkönyvtárakban. A szakkollégiumot végzeteknek arra is módjuk lesz, hogy két-éves „ráfejeléssel” felsőfokú könyvtárosi képesítést szerezzenek a tanárképző főiskolán.

1976/77-ben a következő helyeken folyt szakkollégiumi könyvtárosképzés: Baján, Budapesten, Debrecenben, Esztergomban, Győrött, Jászberényben, Kaposvárott, Sárorpatakon, Nyíregyházán, Szombathelyen (a két utóbbi helyen a tanárképző főiskola keretein belül). Az 1977/78-as tanévtől kezdve Kaposvár kihelyezett tagozataként Szekszárdon, Esztergom kihezelt tagozataként pedig Zsámbékon indult szakkollégium. Az 1976/77-es tanévben nappali tagozaton 468, levelező tagozaton 570 fő tanult, összesen tehát 1038 hallgatót oktattak a szakkollégium keretében könyvtárosi ismeretekre. Az 1977/78-as tanévtől kezdve főiskolánként legfeljebb 25 hallgató választhatja a könyvtári szakkollégiumot.

Debrecen, Nyíregyháza és Szombathely kivételével, ahol több szaktanár működik, általában egyetlen szaktanár tanít minden tárgyat. Az oktatók képzettsége nem mindenütt kielégítő. Baján például középfokú könyvtárosi képesítésű (népművelőkönyvtáros szakos) az oktató. Másutt egyetemi végzettségűek ugyan az oktatók,

ám nem rendelkeznek több éves gyakorlattal, és elméletben sem foglalkoztak könyvtári kérdésekkel.

A tantervben a következő tantárgyak szerepelnek: könyvtártan (116 óra), könyvtári tájékoztatás (108 óra), katalógizálás (60 óra), osztályozás (45 óra), könyvtári gyakorlat (82 óra), összesen 411 órában.

Az új képzési formával kapcsolatos problémák

Az 1975-ös győri, illetve az 1976-os kecskeméti értekezleten megvitatták a szakkollégium szervezetét és tantervét, amely a gyors munka jegyeit viselte magán, s így több vonatkozásban elavult. Különösen kérdéses a szakkollégiumi tárgyak tantervi elhelyezésének sorrendje. A könyvtárosképzés sajátos helyzetét jelzi, hogy a „Népművelő-könyvtáros tanszék” vezetője minden intézményben népművelő.

Említtették, hogy a könyvtárosi ismereteket a legtöbb helyen egyetlen oktató tanítja. Nehéz elképzelni, hogy egyazon személy a könyvtári munka valamennyi részterületét egyformán ismerje, sőt annak módszertanában is kellő jártassággal rendelkezze — még akkor is, ha eltekinthetünk a hiányosan képzettek vagy a szakmai gyakorlattal egyáltalán nem rendelkezők idézett példáitól.

A szakkollégium részére semmiféle tananyag nem készült, és jelenleg sem készül. Súlyosbítja a helyzetet, hogy a tankönyvként használható szakmai alapkönyvek is csaknem teljesen hiányoznak. Baján és Esztergomban például a Sallai-Sebestyén-féle kézikönyvből mindössze 1—2 példány állt a 85, illetve 70 hallgató rendelkezésére(!), hiányoznak az ETO-táblázatok stb. A tanítóképző főiskolák könyvtárai egyébként is gyengén ellátottak, a könyvtári szakkollégium szempontjából pedig szinte katasztrofálisan gyengén.

A könyvtári szakkollégium levelező hallgatóinak száma messze felülmúlja a nappali tagozatosokét. Ennek az is oka, hogy a levelezők nem választhatják szakkollégiumként az úgynevezett készségtárgyakat (ének-zene, testnevelés stb.). A szakkollégium hallgatói félelevenként legfeljebb 2—3 alkalommal találkozhatnak tanáraikkal, ha egyáltalán találkoznak (a konzultációs központokat látogatják ugyanis). Ilyen körülmények között a

szakkollégiumi oktatás színvonala alacsony. A levelező képzés közismert hátrányait még az az intézkedés is növeli, amely szerint a „levelező tagozaton gyakorlat nincs” (521/1977. OM úgyirat). Ez az intézkedés indokolt lehet pedagógiai stúdiumokat folytató gyakorló tanítók esetében, a könyvtári szakkollégium hallgatói azonban nem könyvtárosok. Így hátrányuk kétszeres, a gyakorlati készség megszerzésére szinte semmi esélyük sincs.

A nappali tagozatosok gyakorlata sem teljes értékű, mert nincsenek megfelelő gyakorlókönyvtárak. A könyvtárak kiválasztása többnyire a véletlenek műlik; a hallgatók gyakran nem a jó, hanem a rossz példát ismerik meg, anélkül, hogy ellenpéldával találkoznanak. Súlyosbítja a helyzetet az az utasítás, amely nem engedélyezi a 10–12 főnél kisebb gyakorló csoportok létrehozását.

Tennivalóink a megoldás érdekében

A könyvtárügy várható szükségleteinek figyelembevételével a tananyagot és a tantervet újra át kell gondolni. Ki kell küszöbölni például az olvasáspedagógiai ismeretek háttérbe szorulását. Tapasztalataink és felméréseink szerint a szakkollégiumi képzésben részesülő hallgatók közül többen már most azt tervezik, hogy tanítóképzői tanulmányaik befejeztével a tanárképző főiskola könyvtár szakán folytatják tanulmányaikat. Eppen ezért alaposabban meg kellene vizsgálni, hogy a könyvtárosi szakkollégiumot milyen más tárgyakkal érdemes párosítani (orosz nyelv, ének-zene, rajz, technika, testnevelés). Igaz, hogy a tanítóképző intézmények személyi és tárgyi feltételei meghatározzák a szakkollégiumok számát, de a továbbiakban a párosítások újabb lehetőségeit kellene megteremteni.

Az oktatók túlterheltek, óraszámuk meghaladja a kötelező óraszámot. Megfontolandó, hogy nem lenne-e célszerűbb újabb tanárok alkalmazása helyett óradóként külső szakembereket alkalmazni. Mindenképpen meg kell oldani a szakosodást, és ügyelni kell az oktatók folyamatos továbbképzésére is.

A legnagyobb gondot a tankönyvek és a taneszközök már említett hiánya okozza. Megfontolandó, hogy nem tölthetné-e be a sokszorosítás alatt levő, új, emelt szintű, alapfokú tankönyv módosított és továbbfejlesztett változata az ideiglenes tankönyv szerepét.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ oktatási osztálya az Oktatási

Minisztérium könyvtárosképző szakkbizottságával és a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtáros tanszékével együtt tervezi a könyvtárosképzésben általánosan használható kiegészítő taneszközök, segédletek kiadását (szöveggyűjtemények, feladatgyűjtemények stb.). Ezek készítésekor a szakkollégiumok igényeit is figyelembe kell venni.

A tankönyvtárak ügye hasonlóképpen megoldatlan. Az OM mellett működő könyvtárosképzési szakkbizottság felkérésére a KMK felmérést végzett a főiskolák és a főiskolák mellett működő gyakorló iskolák könyvtáraiban. A gyakorló iskolákban olyan könyvtárak létrehozása a cél, amelyek tankönyvtári színvonalon működnek, s amelyekben főfoglalkozású könyvtáros dolgozik. Ő vezetné a szakkollégiumok hallgatóinak gyakorlatait is. A tankönyvtárak kialakítása érdekében a Kulturális Minisztérium 1977-ben 500 ezer forintot juttatott a Kulturális Alapból a főiskolák mellett működő gyakorló iskolák könyvtárainak. Hasonló támogatásra a jövőben is sor kerülhet. A Kulturális Minisztérium javasolta az Oktatási Minisztériumnak, hogy a tizenkét főiskolai gyakorló iskolában tegye lehetővé főfoglalkozású könyvtáros alkalmazását.

A főiskolák közelében további 2–3 „C”-típusú könyvtárat kellene megbízni tankönyvtári feladatokkal. Ezeket is központi forrásokból kell fejleszteni. Kívánatos, hogy vezetőjük legalább középfokú képesítésű könyvtáros legyen, aki gyakorlatvezetőként is működhetne. Ezzel párhuzamosan a helyi (megyei, városi) könyvtárnak is olyan gyerekkönyvtárat kellene kiépítenie, amely szintén eléri a tankönyvtári színvonalat. Ezáltal a három könyvtári gyakorlóhely (iskolai, községi, gyermekkönyvtár) együtt megfelelően tölthetné be a tankönyvtár szerepkörét.

Tisztázni kell a gyakorlat szervezeti kérdéseit is. Az oktatásügy érvényes rendeletei 12 fős csoportokat írnak elő. Ilyen nagy csoporttal azonban nem lehet érdemi gyakorlati munkát végezteni a szakkollégiumi képzés esetében kívánatos kis könyvtárakban. A gyakorlatvezetők személyét, díjazását stb. szintén tisztázni kell.

Véleményünk szerint — s ezzel a legtöbb főiskolai igazgató is egyetért — nem szabad a könyvtári szakkollégiumot levelező formában fenntartani. Ha radikális megszüntetésére mégsem kerülhetne sor, azt javasoljuk, hogy ezt a stúdiumot csak azok vehessék fel, akik már iskolai könyvtárban dolgoznak.

dr. Urosevics Daniló

A tanítóképző intézetek* és gyakorló iskolák könyvtárai

A tanítóképzők *könyvtári állománya* általában 30–40 ezer kötet, ennél kisebb csak Győrött, nagyobb pedig Jászberényben, Kaposvárott és Baján. Az évi gyarapításra fordított összeg intézményenként viszonylag állandó, mintegy 40–80 ezer forint körül mozog. Kiemelkedik a kaposvári képző 1975/76. évi gyarapodása, amely 208 059 Ft volt. 1977-ben a tervezett összegek általában nagymértékben, helyenként kétszeresükre emelkedtek.

A könyvtárak többségükben kis helyiségekben, nyomasztóan szűkös körülmények között működnek, állandó raktározási gondokkal küszködnek. Legfeljebb 25–30 olvasói ülőhellyel rendelkeznek, így a hallgatóknak helyenként még 5 százaléka sem dolgozhat egyidejűleg a könyvtárban. A tervek azonban biztatóak. Kaposvárott például már 3–4 éven belül számíthatunk egy 1100 m²-es könyvtárra.

A könyvtárak személyi ellátottsága általában — ami a szakértelmet, illetve a szakképzettséget illeti — kedvező, s jellemzőnek mondhatjuk, hogy a könyvtárosok a megnövekedett feladatok és a nem kielégítő tárgyi feltételek közötti ellentmondást erejükön felüli munkával próbálják feloldani. Munkájukat a főiskolai könyvtárvezetők tanácsa és a pedagógusképző főiskolák könyvtárosainak munkaközössége segíti. A tanácsnak, illetve a munkaközösségnek mindenekelőtt olyan fontos kérdésekkel kell foglalkoznia, mint például a gyűjtőköri szabályzat korszerűsítése, a szemléltetőeszközök helyének, kezelési módjának meghatározása, bér- és munkaügyi problémák megoldása.

A gyakorlóiskolák könyvtárainak helyzete a következő: *Baján* a gyakorlóiskola a tanítóképzőhöz közel, de külön épületben van. 4000 kötet körüli állománya két kicsiny, barátságos, az iskola középpontjában levő helyiségben van. A könyvtáros tiszteletdíjat kap. Az állomány letét, a beszerzés és a feldolgozás a képző könyvtárában történik. *Jászberényben* a letét szintén körülbelül 4000 kötetes, a gyakorlóiskola a bajaihoz hasonlóan — a képző közelében van, a könyvtárhelyiség azonban jóval kisebb, csupán mintegy 20 négyzetméter. A kölcsönzést az iskola adminisztrátora végzi. A teljesség kedvéért megemlíthjük a *budapesti* tanítóképzőt is, jóllehet itt nem folyik

könyvtárosképzés. A helyhiány talán itt a legnyomasztóbb. A gyakorlóiskola a képző épületében működik. A nagykönyvtárból származó 550 kötetes letét egy, a hallgatók által is használt szeminariumi szobában zárt szekrényekbe szorult. A kölcsönzéssel a kisdobos-vezetőt bízták meg. A budapestihez hasonló helyzetű a *sárospataki* gyakorlóiskola 680 kötetes letéti állománya. *Kaposvárott* pedig 42 négyzetméteres helyiségben, 24 ülőhellyel, 5900 kötetrel, raktári és betűrendes katalógussal (a főiskola könyvtárai készítették) működik a gyakorlóiskola könyvtára. A könyvtáros-tanító 8 óra kedvezményt kap. Debrecenben a tanítóképző könyvtárát a kollégium épületében helyezték el, emiatt nemcsak a gyakorlóiskolától, de az anyaintézménytől is távol esik. Az iskola letéti állományát egy napközis nevelő kezeli társadalmi munkában. *Győrött* a képzőnek két gyakorlóiskolája van. A 2000, illetve 3800 kötetes letéteket itt tanteremben helyezték el. Az általános iskolai könyvtáros-tanárok munkáját tiszteletdíjjal vagy órakedvezménnyel honorálják, ám a gyakorlóiskolák letéteit társadalmi munkában kölcsönzik. *Esztergomban* a letét 970 kötetes, a helyzet a többihez hasonló.

Az irányelvekben előírt normatívák alacsony határait (önálló könyvtáros, 50 négyzetméteres helyiség) egyik gyakorlóiskolai könyvtár sem éri el, többségük még a városi iskolai könyvtárak szintjét sem. Érthető tehát, hogy a gyakorlóiskolák áthidaló megoldásokkal kísérleteznek: kapcsolatot építenek ki a gyermekkönyvtárakkal, és a szülői értekezleteken a gyermekek otthoni könyvállományának fejlesztését szorgalmazzák. Helyzetüket jellemzi az is, hogy — az iskolai könyvtárügyre már mintegy évtizede nem jellemző kényszermegoldásként — a tanulók által behozott könyvekből osztálykönyvtárakat gyűjtenek össze.

Mi várható a gyakorlóiskolák könyvtárügyében? A *nyolc képzőintézet közül hatban új gyakorlóiskola épül*: Budapesten, Debrecenben, Esztergomban, Kaposvárott, Sárospatakon és Szekszárdon. Az új épületekben már vagy 1977 szeptemberében megkezdődött a tanítás (Debrecen, Szekszárd), vagy legkésőbb 1980-ban (Sárospatak) kezdődik. Az esztergomi új iskola

* Nyíregyházán és Szombathelyen a tanítóképzés a tanárképző főiskola kereteiben folyik. Tekintettel arra, hogy a tanítóképzés könyvtári ellátását is mindkét helyen — igen magas színvonalon — a tanárképző főiskola könyvtára végzi, ez a két intézmény kiesik vizsgálódásunk köréből.

különösen szerencsés helyen, a városi gyermekkönyvtár főszozsádságában épül: elhelyezése tehát szinte egyedülálló lehetőségeket kínál az együttműködésre. Szekszárdon új főiskola épült, amelynek könyvtára az iskolai, a főiskolai és a pedagógiai könyvtár funkcióját egyaránt betölti, s 14 osztályt, 300 hallgatót és mintegy 3300 Tolna megyei pedagógust lát el megfelelő könyvekkel. (A 8000 kötetes pedagógiai állományt eddig Bonyhádon tárolták.) A könyvtár 100 m²-es területen kezd meg működését.

A gyakorlóiskolák könyvtárainak fejlesztése rendkívül fontos oktatási-közművelődési szükséglet. A működési feltételek megjavítása során nemcsak megfelelő helyiségekre van szükség, hanem arra is, hogy az új gyakorlóiskolákban felsőfokú képzettségű, függetlenített könyvtáros-tanár (tanító) dolgozzék. Csak így válhatnak a gyakorlóiskolai könyvtárak az iskolai könyvtári hálózat és a szakkollégiumi képzés bázishelyeivé és gyakorlókönyvtáraivá.

dr. Károlyi Ágnes

A könyvtárszakos hallgatók gyakorlati képzése

A Szombathelyen folyó könyvtárosképzésről legutóbb Tóth Gyula írt *Főiskolai könyvtárosképzés Szombathelyen* címmel a Könyvtáros 1975/4. számában. Ezúttal a könyvtári gyakorlatokról foglaljuk össze tapasztalatainkat, gondjainkat.

A főiskolai képzés céljának megfelelően a hallgatók az iskolai és a közművelődési könyvtárakban vesznek részt szakmai gyakorlaton. Most csak a tanév alatt folyó, órarend szerinti közművelődési könyvtári gyakorlatról szólnunk, amelyre a képzés utolsó három félévében, összesen 127 órában kerül sor. A leendő könyvtárosok ekkor kapnak alkalmat az állományalakítás és feldolgozás, az olvasószolgálat és a tájékoztatás, valamint a hálózati és módszertani munka gyakorlati megismerésére.

Szervezeti keretek

A gyakorlatok szintere a tanácsi hálózat hét legnagyobb könyvtára, néhány hallgatónak pedig a szakszervezeti üzemi könyvtárakban, illetve két-három „C”-típusú közösségi könyvtárban nyílik gyakorlati lehetőség.

A tantárgyi programban a nappali tagozat óra- és vizsgaterve a gyakorlati időt heti óraszámra bontja, s alkalmanként két-négy órát szán a gyakorlatokra. Az így elaprózott idő az érdemi munkára nem elegendő, a vidéki intézményekben dolgozó hallgatóknak pedig még az oda- és visszautazáshoz is alig volna elég. Ezért az órakeretből egész munkanapokat képeztünk. A VI. és VII. félévben azonos a gyakorlatokra szánt nap, ekkor más órarendi elfoglaltság nincs. Az évfolyam hallgatóit két csoportra osztjuk, minden második héten ugyanaz a csoport vesz részt a gyakorlaton. Így lehetővé vált, hogy a könyvtárak hetenként két-két hallgatóval foglalkozzanak. Nagyobb csoportokkal és azonos munkaterületeken még a megyei könyvtárban sem végezhetnénk elmélyült munkát.

A gyakorlatok szervezésével, látogatásával, a hallgatók munkájának értékelésével a főiskola külön megbízása alapján a megyei könyvtár igazgatóhelyettese foglalkozik, aki vezető metodikusként a könyvtári tanszék külső munkatársa. Folyamatosan kapcsolatot tart vele a tanszék egyik megbízott tanára, s ő vesz részt a félévet indító és záró, a hallgatókkal tartott megbeszéléseken is. A gyakorlatokat — a tanszék más tanáraival együtt — a helyszíni látogatások során is figyelemmel kíséri. E két munkatárs együttműködésén múlik elsősorban a tanszék és a gyakorlókönyvtárak közötti kapcsolat.

A gyakorlatokhoz minden félévben útmutató készül, amely a gyakorlat tartalmát meghatározó tematikát, valamint a hallgatók és könyvtárak számára szükséges gyakorlati tudnivalókat foglalja magában.

A gyakorlatot a könyvtárakban — szintén külön megbízással — a megfelelő szakterület könyvtárosa vezeti. A félévre szóló tematikát feladatokra, időpontokra, személyekre bontja. Segíti, irányítja és első fokon értékeli a munkát. Véleményét megbeszéli a hallgatókkal, és közli a vezető metodikussal az osztályzatokra vonatkozó javaslataival együtt.

Minden hallgató munkanaplót vezet a könyvtárakban gyűjtött tapasztalatairól, az ott végzett munkáról. Ebben rögzíti észrevételeit a kapott feladatokról, továbbá az

elméleti ismeretei és a gyakorlatban tapasztaltak közötti különbségekről. Eközben kénytelen átgondolni, megszerezni tapasztalatait, alkalmazni a szakma terminológiáját, így mód nyílik folyamatosan kijavítani esetleges tévedéseit, elhallásait. A tanszék és a vezető metodikus a látogatásokon kívül a naplóból is nyerhet információkat a hallgató munkájáról, a tematikai előírások megvalósításának mértékéről és módjáról. A naplót a félév végén értékeli, és a végleges gyakorlati jegy megállapításához figyelembe veszik.

Cél és módszer. A szakterületeken folyó gyakorlatok

Néhány általános szempontot mindhárom félévben próbálunk érvényre juttatni. A gyakorlatvezetőknek ügyelniük kell arra, hogy a hallgatók érzékeljék: elméleti ismereteik ugyan nélkülözhetetlenek a könyvtári gyakorlatban, de csak kiindulási alapként. Fel kell ismerniük, hogy a gyakorlat csak részben ismétlése mindannak, amit a főiskolán tanultak; azok alkalmazásához a könyvtárakban folyó munka alapos megismerése is szükséges. De az is félévvezető volna, ha a könyvtárakban tapasztalt bármely módszert általános érvényűnek, „egyedül üdvöztetőnek” fognák fel, még ha az eljárás az adott helyen valóban a legjobbnak minősíthető is.

A képzés tantárgyak szerint folyik, a könyvtári munkában azonban együtt kell alkalmazni az ismereteket. Arra törekszünk, hogy a gyakorlat révén — legalább egy-egy szakterületen belül — a részmunkák közötti összefüggésekre hívjuk fel a hallgatók figyelmét. Az a célunk, hogy a tantárgyakban való gondolkodás helyett ismereteiket a munkafázisok, munkafolyamatok logikus sorrendjébe tudják rendezni. A gyakorlat menetét a valóságban a könyvtárak napi életéhez is igazítani kell, emiatt a munkafolyamatok között nem mindig érvényesül a legkedvezőbb sorrend. Alapkövetelmény azonban, hogy a szorosan egymásra épülő részmunkák rendje nem borulhat fel, hogy helytelen a mozaikszerűen kiragadott munkafázisok gyakoroltatása. Az utóbbit azért sem tartjuk jónak, mert éppen a gyakorlat egyik lényeges ismérve vész el: a gyakorlati feladatok csak a könyvtárban, a könyvtárhoz kötődve végezhetők, nem válhatnak házfeladattá. (Ilyen lenne például bizonyos számú könyv osztályozása, kiragadva a más munkafázisokkal való összefüggésből, a könyvtár katalógusszerkesztési szabályzatának ismerete nélkül.)

A korábbi években a tematika maradéktalan megvalósítására törekedtünk, ezért esetenként elsősorban a tájékoztatás körébe tartozó fiktív feladatokat is kaptak a hallgatók. Most már tudjuk: pedagógiai szempontból igen fontos, hogy a hallgató munkája részévé váljék a könyvtár tevékenységének, mert különben haszontalan leckének érzi azt, amit végeznie kell.

A könyvtárosok és a hallgatók kapcsolatát kollégialis magatartás jellemzi. Főiskolai eredményeiket a gyakorlatvezetők nem ismerik, így mindenkor feltételezik a hallgatók megfelelő felkészültségét és tanulniakarását. Örömmel tapasztaljuk, hogy munkafegyelmi, magatartásbeli problémák alig egy-két hallgatónál fordulnak elő. A gyakorlati munka iránti érdeklődésüket általában jónak, több esetben kiválóan minősíthetjük.

Az első gyakorlatokra a harmadik évben kerül sor: februártól márciusig, összesen 45 órában. Ekkor az *állományalakítási és feldolgozási ismeretek* elmélyítése a cél. A katalogizálás és az osztályozás tudnivalóit az első és a második évben sajátítják el a hallgatók. Az oktatás órakeretében a szemináriumi foglalkozások állnak előtérben, s a hallgatók már ekkor is kapnak gyakorlati feladatokat. Mégis zavaró, hogy a tanultak könyvtári alkalmazására csak egy, illetve másfél év múlva kerül sor. A nagy időeltérés tantervmódosítást igényel, a gyakorlatok idejét az elméleti képzés időszakához közelebb kellene kijelölni. Reméljük, erre a nem túl távoli időben sor kerülhet. Addig a gyakorlatvezetés módszereivel próbáljuk enyhíteni a felejtés kedvezőtlen hatását. Általános szabály, hogy a gyakorlaton minden segédeszköz használható, azaz ajánlott a „puskázás”. A gyakorlatvezető ismerteti a következő alkalomra tervezett feladatot (témakört), módot adván ezzel a hallgatóknak a felkészülésre.

A feldolgozó munka gyakoroltatása jórészt a könyvtípusú dokumentumokra korlátozódik. Erre vannak lehetőségeink, s ezt írja elő a tematika is. A gyakorlókönyvtárak többsége ugyan megkezdte zenei gyűjteményének kifejlesztését is, de a hangzó dokumentumok feldolgozása más-más szakaszban van náluk. Ahol a zenei anyag feldolgozása már a folyamatos munka részét alkotja, ott ennek megismerésére is alkalmat kap a gyakorló hallgató.

Ebben a félévben — gyakorlóhelyként — azokra a könyvtárakra számíthatunk —, ahol a nagyobb közművelődési könyvtáraktól elvárható gyarapító és feltáró munka folyik. Ebbe a körbe a tanácsi hálózat „B”-típusú könyvtárai tartoznak, bár az elmúlt

években néhány — kívánt szinten álló — „C”-típusú könyvtárt is bevontunk a hallgatók gyakorlati képzésébe.

Az első félévnek az ad külön jelentőséget, hogy a hallgatók először kapcsolódnak be egy könyvtár munkájába, ekkor ismerkednek meg munkatársként a könyvtárosokkal. Az őket érő hatások fontosak lehetnek az egész könyvtárosi pálya megismerésében, vállalásában.

A tanév alatti gyakorlatok következő állomása a *felnőtt olvasószolgálat*. A IV. éves hallgatók az első félévben, összesen 56 órában vesznek részt a szolgálatban, tájékoztatósi feladatokat oldanak meg, és végzik a könyv-, illetve könyvtárpropaganda soron levő teendőit. A nyári gyakorlat idején a könyvtárak többségében kisebb a forgalom, az olvasói igények is egysíkúbb munkavégzésre adnak lehetőséget. Ezért az őszi olvasószolgálati gyakorlatot igen fontosnak tartjuk. Ez a harmadik alkalom a hallgatók számára a könyvtárakkal való találkozásra, szerencsés esetben egyúttal a harmadik könyvtárral is, amit közelebbről megismerhetnek. A gyakorlóhely megválasztására ugyan lehetőséget adunk, de felhívjuk figyelmüket azokra az előnyökre, amelyek az eltérő típusú, nagyságú, más-más körülmények között működő könyvtárak megismeréséből származnak.

A gyakorlati idő nagy részét nyitvatartási időben, az olvasók között kell a hallgatóknak eltölteniük, mert a gyakorlat egyik — s talán legfontosabb — célja az olvasókkal való kapcsolatteremtés módszereinek elsajátítása. Ez komoly erőpróba, jó iskola a kisebb kudarcok elviseléséhez is. Arra törekszünk, hogy a hallgató lehetőleg találkozzék a tájékoztatást kérő olvasóval, viszontláss a terve alapján összeállított kiállítást, valósítsa meg a tervezett katalógushasználati órát, a könyvtárbeutató látogatást. Általában azokat a formákat keressük, amelyek révén a hallgató is minősítheti munkája eredményét, közvetlenül érzékelheti hibáit.

Az olvasószolgálati gyakorlatot szeretik a hallgatók, szívesen vállalják a késő órákig tartó elfoglaltságot is, a könyvtár-matematika szakosok azonban néha a szépirodalom hiányos ismereteivel küszködnek. Éppen ezért örömmel olvastuk néhány munkanaplóban, hogy olvasószolgálati élményeik hatására már tudatosan törekednek könyv- és irodalomismeretük kiegészítésére, a hiányok pótlására.

A korábbi években olvasószolgálati gyakorlatra 10—14 könyvtárba oszthattuk be a hallgatókat. Sajnálatos és hosszabb távon tarthatatlan állapot, hogy bizonyos mértékig a tanárképzéshez alakított gyakorlatszervezési rendszert kell követnünk, s ezért 1977-ben a gyakorlóhelyek számát csökkentenünk kellett. Emiatt a könyvtár-szakos hallgatók gyakorlati képzésében az üzemi és a községi könyvtárak nem vesznek részt, holott korábban eredményesen látták el gyakorlókönyvtári feladataikat. Különösen az olvasószolgálati gyakorlatok adtak alkalmat ezekben a könyvtárakban — esetenként a kedvezőtlenebb körülmények ellenére is — a hivatásszerűen és eredményesen folyó könyvtári munka megismerésére.

A legtöbb gondot a VIII. félévben sorra kerülő *módszertani gyakorlat* okozza. A hallgatók ezt a félévét februárban iskolai könyvtári gyakorlattal kezdik. Negyedévesek lévén, egyébként is rövidebb számukra a félév, s számtalan elfoglaltság köti le őket. Ezért igen nehéz számukra a mindössze 26 órás gyakorlati időt jól megszervezni és kihasználni. Munkaprogramjuk lényegében a könyvtárban való tájékozódásra és néhány községi könyvtár meglátogatására korlátozódik. Mivel ugyanazokba a könyvtárakba mennek, ahol akkor a harmadévesek a feldolgozó munkát gyakorolják, a módszertani gyakorlatokra más napot jelöltünk ki.

A könyvtárlátogatásokon úgy kellene részt venniük a hallgatóknak, hogy a járási könyvtárban található dokumentumokból már ismerjék a látogatásra kijelölt községi könyvtárakat, s a helyszínen csak az ott megoldható feladatokkal foglalkozzanak. A látogatások eredményessége azonban számtalan külső tényezőtől is függ. Különösen a tiszteletdíjas könyvtárossal működő könyvtárakban nemritkán módosul a látogatás tervezett időpontja. A tanácsi hálózatban a gépkocsikat ezeken a napokon teljesen lekötő a gyakorlatok ellátása, még így is több könyvtár programgyezetését igényli a hallgatók utaztatása. Fontosnak tartjuk, hogy ezen a gondon mielőbb enyhítsen a főiskola, egyébként a félév gyakorlati programjának sikere egy látszólag kis technikai nehézség miatt meghiúsulhat.

A látogatások azért alkalmat adnak arra, hogy a hallgatók bepillantsanak a községi könyvtárak munkájába, és ha felszínes tájékozódás révén is, de elképzelésük legyen arról, mi a járási módszertani irányítás szerepe abban, amit láttak. Fogalmat alkothatnak a könyvtárak külső kapcsolatairól, azok szerepéről, de mindezt jórészt írásos anyagok olvasásából és a látogatások alkalmával folytatott beszélgetésekből tudják meg. Ezen a munkaterületen a legnagyobbak az eltérések a járási könyvtárak feladatai, módszerei között, még egyetlen megyén belül is. A hallgatók hajlamosak általános érvényűnek tekinteni azt, amit egy-egy könyvtárban megismertek, ezért

legalább a beszélgetések kapcsán utalunk más járások, megyék eltérő módszertani munkájára, gyakorlatára.

A megyében négy járási szerepkört is betöltő könyvtár működik, a módszertani gyakorlatok vezetése elsősorban rájuk hárul.

Gondjaink és a továbbfejlesztés igénye

A gyakorlati képzés továbbfejlesztése szempontjából a legsürgetőbb feladat a gyakorlóléhelyek számának növelése és az ehhez szükséges feltételek megteremtése. Utaltunk már arra, hogy 1977-ben ennek éppen a fordítottja következett be, tehát igen kevés könyvtárra támaszkodhatunk.

A könyvtáros—tanár szakos, nappali tagozatos hallgatókon kívül mintegy harminc Vas megyei levelező hallgató is jórészt ezeket a könyvtárakat keresi fel az előírt gyakorlatok elvégzése végett. A nappali tagozatos hallgatók — szemínáriumi feldolgozásra kijelölt témáik, referátumaik kapcsán — ugyancsak a megye nagyobb könyvtáraihoz fordulnak a szükséges információkért, belső dokumentumokért. Mindez — az órárend szerinti gyakorlatokkal együtt — szinte állandó készenlétet, több-kevesebb elfoglaltságot követel a jól felkészült könyvtárosoktól, akik a folyamatos könyvtári munkához is kevesen vannak. Ehhez járul a tanító szakos hallgatók — az 1976/77-es tanévben 40-en voltak — szakkollégiumi képzéséhez tartozó könyvtári gyakorlat. Felkészítésüket ötös létszámú csoportokban, a város közelében levő községi könyvtárakban végezzük. Az 1976—1977-es tanév második félévében összesen 106 nappali tagozatos hallgató gyakorolt könyvtárainkban. A következő években a nappali tagozaton a hallgatók létszámának további emelkedése várható. Ehhez már végképp szüknek bizonyul a gyakorlókönyvtári „háttér”.

Ugyanakkor a hallgatók érdeklődési körét is jó lenne legalább a gyakorlati idő egyik félévében figyelembe venni. Gyakorlóléhelyként a szakszervezeti és a községi könyvtárakon kívül e vonatkozásban néhány szakkönyvtárra is gondolhatnánk.

A képzés minősége és a könyvtárak érdeke egyaránt megkívánja, hogy mielőbb megszűnjenek a gyakorlókönyvtárak számának növelését akadályozó okok, és a számba jövő intézmények gyorsabb ütemű fejlesztése is sürgős feladat.

A gyakorlatvezetők a könyvtárak legfelkészültebb, legtapasztaltabb szakemberei közé tartoznak. A „B”-típusú könyvtárakban — a személyi változások következtében — gyakran az igazgatók vállalják egy-egy félévre a hallgatók munkájának segítését, irányítását. Ez azzal is jár, hogy az amúgy is nagyon elfoglalt könyvtárosokra hárul a gyakorlatvezetés felelőssége, gondja is. A gyakorlati képzésben való részvétel az intézmények számára azonban mégsem csupán a megnövekedett elfoglaltságot, a könyvtárosok további megterhelését okozza. A könyvtárakkal szemben általában támasztott növekvő igények mellett a könyvtárosképzésben való részvétel is hat a könyvtárosokra, ösztönzi őket szakmai felkészültségük folyamatos fejlesztésére, erősíti bennük az igényesebb szakmai munkára való törekvést. Mindezt figyelembe véve is fontosnak tartjuk, hogy a közvetlen megyei szakmai érdekeket meghaladó szerep tartós vállalásához, megteremtődjenek a feltételek.

A szombathelyi főiskolán folyó könyvtáros—tanár szakos képzés a népművelő-könyvtáros szakos képzés tapasztalatai alapján, arra épülve fejlődött ki. Hasonló utat jár be a megyében most a gyakorlati képzés is. Az 1962/63-ban megkezdett oktatás gyakorlati képzési bázisát ugyanazok a könyvtárak adták, amelyek most a főiskolai képzés gyakorlóléhelyei. A főiskolai képzéshez igazodó gyakorlati képzés változásait a tematikák módosult tartalma fejezi ki, egyúttal ez határozza meg s teszi egységessé a gyakorlóléhelyeken folyó munkát is. Az egységesség természetesen bizonyos megszorításokkal értendő. Nyilvánvaló, hogy minden könyvtár csak a saját szintjén képes követelményeket támasztani, saját gyakorlatát ismertetheti meg a hallgatókkal.

Munkánk eredményét vagy gyengéit mi magunk igen nehezen ítélnénk meg. Tapasztalataink szerint a hallgatók az elméleti képzés révén elsajátíthatják a könyvtári munka megkezdéséhez szükséges ismereteket. Felkészültségüket jónak tartjuk, s kellő alapnak az igényesebb szakmai feladatok vállalására is. Lehetőségeink szerint ehhez próbálunk hozzájárulni a gyakorlati idő jó kihasználásával.

A pályaválasztás befolyásolására, a könyvtároshivatás megkedveltetésére is alkalom lehet minden gyakorlat. Lehetőségeink ehhez nem a legkedvezőbbek. A felvételi-ket kérők most is szinte kizárólag nők, közülük néhány negyedéves már családanya is. A közművelődési könyvtári munkakörök a tanári pályánál kedvezőtlenebb feltételeket kínálnak számukra. Múltánytalan, hogy az előnytelenebb munkaidő-megoszláshoz még kisebb kezdő fizetés is járul. Lehet, hogy ez a körülmény nem perdöntő, de — a munkafeltételekkel együtt — már elég erős befolyásoló tényező.

Puskás Sándorné

A könyv és a képzőművészet kapcsolata

„Gyermekkönyv-illusztrátorok — gyermekkönyvek” címmel kiállítás nyílt a múlt év szeptemberében Miskolcon, a városi könyvtár József Attila klubkönyvtárának kiállítótermében. Ezzel szoros összefüggésben, a kiállítás ideje alatt rendezték meg a „gyermekkönyvtári napok” programsorozatát a városi könyvtár gyermekkönyvtáiraiban. Mindkét rendezvény sikeresen mutatta be a könyv, az irodalom, a művészet kapcsolatát.

A képzőművészeti világhéttel kapcsolatos kiállítást egy hét alatt 2266 látogató tekintette meg, jóval többen, mint általában a könyvtár kiállításait. Ilyen jellegű kiállítást — tudomásunk szerint — a felszabadulás óta sem Miskolcon, sem hazánkban nem rendeztek, s előtte is mindössze kétszer, 1914-ben és 1921-ben. Létrejöttét a Móra Kiadó segítette és támogatta, a szellemi és művészeti irányító Würtz Ádám grafikusművész volt. Húsz művész — köztük Hincz Gyula, Kass János, Reich Károly, Würtz Ádám — százötven eredeti illusztrációját és a Móra Kiadó gyermekkönyveit állítottuk ki, főleg azokat, melyekben az illusztrációk megjelentek.

A látogatók között sok óvodás, általános és középiskolás csoport volt; nekik a könyvtárosok minden alkalommal rövid ismertetést tartottak a kiállításról. A gyermekek nemcsak megtekintették az illusztrációkat, hanem verseltek, énekeltek, s természetesen „alkotó tevékenységet” is folytattak: rajzolgattak az előre odakészített rajzlapokra.

Szorosan kapcsolódott ehhez a kiállításhoz a városi könyvtár 1977. október 10. és 15. között megtartott *gyermekkönyvtári napok* c. rendezvénysorozata, melynek fő témája ugyancsak a gyermekkönyv és a képzőművészet kapcsolata volt. A foglalkozások központjában a kiállításon látott, kiváló hazai grafikusok által illusztrált gyermekkönyvek álltak. A tizenkét jól sikerült rendezvény közül az érdeklődés nagyságát tekintve is kiemelkedett a 6—10 éves gyerekek *aszfaltrajzversenye*. Erre olyan sok volt a jelentkező a város gyermekkönyvtáiraiban, hogy előzetes házi versenyeken kellett eldönteni, melyik 24 gyerek vesz részt a József Attila Könyvtár előtt megrendezett aszfaltrajzversenyen. Szinte természetes, hogy a kitűzött napon zuhogott az eső, így a rajzversenyt a kiállítóteremben kellett megtartani. Nagyméretű rajzlapokra egy-egy emlékezetes olvasmányélményüket rajzolták le zsírkrétával a gyerekek, ugyanúgy földön guggolva, vagy hasalva, mintha aszfalton dolgoztak volna.

Figyelemre méltó volt Pap Gábornak, a Művészet főszerkesztő-helyettesének *vetített képes előadása* is. Gyermekrajzok, népművészeti alkotások és neves grafikusok munkáinak összehasonlításával, magyarázatával igyekezett közelebb hozni a gyerekeket a képzőművészetéhez.

Würtz Ádám az ifjú alkotók körében (Kerényi László felvétele)

A legérdekesebb kezdeményezés azonban mégis Würtz Ádám nevéhez fűződik, aki egy iskola könyvtárába és a Petőfi Emlékkönyvtár gyermekkönyvtárába látogatott. Kissé szokatlan, de nagyon érdekes találkozók voltak: a Szeles utcai a könyvtár jellegéhez igazodva — közös fenntartású iskolai és tanácsi gyerekkönyvtár — kötöttebb, a másik teljesen kötetlen, igazi, jó gyermekkönyvtári rendezvény volt. Negyven gyerekek, egy általános iskola rajzszakköre, napközisek, egyéni érdeklődők s néhány kíváncsi felnőtt vett részt rajta, s a vendég kívánsága szerint közvetlen beszélgetés formájában zajlott le. Közben a gyerekekkel közösen játékosan „rajzolgatott”, rajzokat kezdett, melyeket a gyerekek fejeztek be.

Szilágyi Dezsőné

a Miskolci Városi Könyvtár Kaffka Margit fiókkönyvtárának vezetője

Könyvtárközi kölcsönzés a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában

A központi, illetőleg központilag szervezett szolgáltatások között fontos helyet foglal el a könyvtárközi kölcsönzés. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata számára 1976-ban megfogalmazott differenciált gyűjtőköri elvek (Könyvtáros 1977/5. szám) nagy hangsúlyt helyeznek erre a kérdésre. A hálózat részleges felsőfokú könyvtárai például a könyvtárközi kölcsönzés bázisainak is tekinthetők, és ez állománygyarapításukat is meghatározza. A legkisebb könyvtárak számára viszont a szabályzat szűkített gyűjtést ír elő, s ezzel egyidejűleg a mű beszerzése helyett a könyvtárközi kölcsönzés igénybevételét szorgalmazza minden olyan esetben, amely az átlagos olvasói igényeket meghaladja. Ez mentesíti a kis alapterületű könyvtárakat a ritkán keresett művek gyűjtése alól és gazdaságossá teszi a pénzügyi keret felhasználását.

A megvalósult rendszer

Az FSZEK hálózatában 1976 őszén kezdődött meg a központilag szervezett és irányított könyvtárközi kölcsönzés. Lebonyolítását a központi címjegyzéket, azaz lelehelhely-katalógust szerkesztő munkatársak végzik. A könyvtárközi kölcsönzésbe bekapcsolódott a hálózat valamennyi könyvtára, illetve a központi könyvtár, a központi főlőspéldányraktár és a létesítendő könyvtárak raktára. Az utóbbi egy év óta különgyűjteményként könyvtárközi kölcsönzési célra is beszerez dokumentumokat. Ezekről a művekről a könyvtárak „Könyvtárközi kölcsönzéssel igényelhető” bélyegzővel ellátott cédulát helyeznek el szakkatalógusukban. Az így gyűjtött művek egy része szórványos érdeklődésre számot tartó szakkönyv (1—2 példányban), de itt találhatók a különféle olvasómozgalmakhoz, vetélkedőkhöz kapcsolódó művek és a kötelező olvasmányok is 30—40 példányban. Az akciók végén ezek a művek a központi főlőspéldányraktár állományába kerülnek. Kísérletképpen ide kerültek olyan kézikönyvek is, amelyeket a kisebb könyvtárak a könyv magas ára és csak szórványos érdeklődésre számot tartó miáltal nem vásárolnak meg, a nagyobb könyvtárak viszont éppen azért nem adják őket kölcsön, mert csak egyetlen, helybenolvasásra szánt példányt vásároltak belőle.

Az olvasói kéréseket a könyvtárosok személyesen, írásban vagy telefonon juttatják el a KC-hez. Itt a nyilvántartás alapján megállapítják a kért könyv lelőhelyét, telefonon meggyőződnek arról, hogy kölcsönözhető-e, s ha igen, gondoskodnak a könyv kiszállításáról a kérő könyvtárba. Általában két-három nap alatt sikerül a kért műveket eljuttatni az olvasókhoz, s 48 órán belül „visszajelezni” azt is, ha a kérés nem teljesíthető.

A kéréslapok kitöltése a KC-ben történik. A kölcsönzés időtartama 30 nap, indokolt esetben ez az idő hosszabb is, rövidebb is lehet. A könyvtárközi kölcsönzés útján kért könyvek száma nincs korlátozva. A kölcsönkérő könyvtár felelős a kért kiadványokért, felelőssége az átvételtől a visszaküldésig tart.

Az elmúlt egy év alatt a könyvtárak csaknem ötszáz művet kértek könyvtárközi kölcsönzéssel, ezen belül a közgazdaságtani munkák vezetnek, majd egyenlő arányban szerepelnek a filozófiai, pedagógiai művek és a marxizmus—leninizmus klaszszikusai, valamint az irodalomelméleti kiadványok. A nagy évfordulók, olvasómozgalmak, vetélkedők és a vizsgaidőszak megnövelik a könyvtárközi kölcsönzés igénybevételét.

További lehetőségek

Az egy év tapasztalatai és a kölcsönzött művek száma alapján még nem lehet általános tanulságokat levonni. Az eddigi tapasztalatokat is felhasználva egyelőre keressük és megpróbáljuk kidolgozni azokat a módszereket, amelyekkel szélesíthetjük a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeit. Új távlatokat nyitott az a tény, hogy 1978. január 1-től az FSZEK a kötelezpéldány-szolgáltatás új rendje szerint több tudományág és szakterület teljes kötelezpéldány-anyagát megkapja. Ugyancsak az év elejétől lépett üzembe az a gépkocsi, amelynek kizárólagos feladata a hálózaton belüli állománymozgatás, tehát a könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítása is. A szolgáltatás propagandája terén is vannak még feladataink. Tudatosítani és főként „természetessé kell tenni” könyvtáros és olvasó előtt, hogy ne csak „egy könyvtár állományában gondolkozzék”. A könyvtárosnak nemcsak joga, hanem kötelessége is a szolgáltatás igénybevétele és ezzel az olvasószolgálat határainak nagymértékű kiterjesztése. Természetesen a könyvtárközi kölcsönzés nem csupán az FSZEK könyvtári állományára vonatkozik, hanem elvileg kiterjed a magyar könyvtári rendszer egészére — a gyakorlatban ma még bizonyos korlátokkal. Feladatunk tehát olyan irányító szolgálat megszervezése, amely minden olvasó számára lehetővé teszi, hogy a teljes értékű könyvtári állományból meríthessen, függetlenül attól, hogy hol lakik vagy dolgozik és melyik könyvtárnak a tagja.

Németh Mária — Sz. Richlich Ilona
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársai

Másodszor az Olvasó munkásért pályázaton

Az 1974-ben meghirdetett Olvasó munkásért pályázatra benevezett könyvtárunk, a ceglédi SZMT körzeti könyvtár, valamint a hálózatához tartozó letéti könyvtárak nagy többsége is. Azt reméltük, hogy a pályázaton való részvételünk nagyban elősegíti a munkások, a szocialista brigádok művelődését.

A ceglédi SZMT körzeti könyvtár hálózatához negyven letéti könyvtár tartozik. A nagy számú, többnyire letéti II. típusú könyvtár (a 700-nál kevesebb dolgozót foglalkoztató üzemek könyvtára) szétszórta, viszonylag nagy területen működik. A könyvtárak csaknem 70 százalékában társadalmi munkás könyvtáros tevékenykedik, ez nagy mértékben megnehezíti munkánkat.

Az 1972-ben létesített körzeti könyvtárban és hálózatában 1974-re már sikerült elérnünk, hogy jól megszervezetté és megalapozottá vált beépünk a könyvtári élet. Minden letéthelyen megvolt a könyvek tárolására alkalmas szekrény, a kölcsönzésre pedig kellő számú és összetételű könyvállomány. A könyvtárosok alapfokú tanfolyamunkon elsajátították az olvasószolgálatról járó tennivalókat. Propagandatevékenységük hatására létrejött az olvasók törzsgárdája is. S mivel úgy láttuk, hogy feladataik egybeesnek az Olvasó munkásért pályázat célkitűzéseivel, csatlakoztunk a felhíváshoz.

A felhívás alapján vállaltuk a könyvtárak működési feltételeinek javítását, a munkásolvasók számának növelését, olvasási kultúrájuk, művelődési készségük fejlesztését. Megváltoztattuk a könyvtárak nyitvatartási idejét. Hogy a letéti könyvtárosok munka után is felkereshessenek bennünket, a körzeti könyvtárt hetente két napon reggel 8 órától este 6 óráig nyitvatartottuk. Mivel nem egy helyen ebédlőben van a letéti könyvtár, ahol erre mód és lehetőség volt, a heti egyik kölcsönzést ebédidőre tették a könyvtárosok.

Asperján György munkásfiatalokkal beszélget (Apáti-Tóth Sándor felvétele)

Továbbképzés a klubfoglalkozáson

A körzeti könyvtár a letéti könyvtárosok továbbképzését is szorgalmazta, hiszen a könyvtáros felkészültsége alapfeltétele a pályázaton való sikeres szereplésnek is. Mivel 25 könyvtáros alapfokú tanfolyamunkon ismereteket szerzett a könyvkölcsönzés, a raktári rend kialakítása és egyéb tennivalók köréből, három előadásból álló sorozatot szerveztünk, amelyen *Gereben Ferenc*, a SZOT-iskola tanára, *László Bencsik Sándor* író és *Csertői Oszkár* kritikus adott tájékoztatást a munkásművelődés, az olvasóvá nevelés időszerű kérdéseiről, a szovjet irodalom jelesebb műveiről és a szocialista brigádmozgalomban rejlő művelődési lehetőségekről.

A központi könyvtár módszertani irányítása és segítése lehetővé tette számunkra azt is, hogy segítséget nyújtsunk a letéti könyvtárosoknak könyvtárunk bemutatásához. Sorra meghívták letéti könyvtárunkba a szocialista brigádokat, s a szolgáltatásokon kívül ismertették a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeit is. Természetesen ezek a látogatások jó alkalmat szolgáltatottak a szerződéskötésre is. A szerződésben a brigádtagok vállalták tetteik a könyvtár rendszeres látogatására, a könyvkölcsönzésre. Mindezek eredményeképpen a szocialista brigádok tagjainak mintegy 60 százaléka beiratkozott könyvtárainkba.

A ma élő írók könyveit író-olvasó találkozókon népszerűsítettük. A könyvterjesztőkkel közösen könyvkiállítást készítettünk, ahol könyvadásítás is folyt.

Közben újabb ötletünk támadt a továbbképzést illetően. Önkéntes alapon kb. 20 könyvtáros előbb brigádba, majd a formát megváltoztatva klubba tömörült. A „Könyvtárosok József Attila klubja” negyedévenként, értekezletek után kötetlen beszélgetések keretében tartja összejövetelét, ezenkívül szerepelt már programjában budapesti színházlátogatás, továbbá múzeumlátogatás Cegléden, valamint Tápiószelén, üzemlátogatás, a városunkban zajló irodalmi rendezvényeken való közös részvétel. Költők műveivel olyan formában ismerkedünk, hogy négy klubtag beszél a választott költő — majd író — életéről, munkásságáról, verseiről. Utána lemezhallgatás következik (Budapesten az Ady-múzeumot kerestük fel, mivel Ady Endre életét kívántuk mélyebben megismerni). Természetesen napirendre került József Attila, Arany János élete, költészete is. Hogy eddig mennyire sikerült ily módon összekovácsolódnuk azoknak a könyvtárosoknak, akiket munkahelyük távolsága elszakít egymástól, bizonyítja, hogy egymás rendezvényeinek előkészítését segítik, látogatják azokat, vendégeket hívnak rájuk saját üzemükből. Ezt a munkát, amelyet ez a kis közösség kifejt, központi könyvtárunk már két esetben értékelte, és a klub tagjainak ajándékkönyvet adott.

Vetélkedők a művelődés szolgálatában

Mivel célul tűztük ki, hogy a szocialista brigádmozgalom keretében népszerűsítsük a könyvtár szolgáltatásait, a tagokat a különféle vetélkedőkön való részvételre buzdítottuk. E célból figyelemmel kísértük a pályázatokat, vetélkedőket, szavalóversenyeket, s az üzemi könyvtárosok a brigádvezetőknek ajánlották a bekapcsolódást. A Közgép Vállalat brigádjai „Melyik irodalmi hős az eszményképem” c. pályázaton,

valamint a „Petőfi”-vetélkedőn szerepeltek, s az utóbbin megyei helyezést értek el. Összefoglalva: az első Olvasó munkásért pályázaton a ceglédi körzeti könyvtár, a Mezőgép letéti könyvtára, a Közgép, a Fűrészüzem, a Május 1. Ruhagyár különdíjakat, illetve oklevelet kapott.

Mivel eredményeink mellett vannak még tennivalóink is, a másodszor meghirdetett Olvasó munkásért pályázatra a letéti könyvtárosokkal együtt — összesen tizenkilencen — ismét beneveztünk. Körzeti könyvtárunk — nem elhanyagolva a többi területet sem — kiemelten foglalkozik a benevezett tizennyolc letéti könyvtárral. Tervezünk és kialakítottuk a „kis kézikönyvtárat” is. A könyvtárakat segítettük a raktári rend kialakításában: a szépirodalmat szerzői betűrendbe, a szakirodalmat szakrendbe raktuk, színes választólapokkal láttuk el, hogy az olvasóknak a könyvek kiválogatását, a könyvtárosnak pedig a könyvek visszasorolását megkönnyítsük.

Ez a tevékenység a körzeti könyvtár természetes feladatának látszik, nem könnyű azonban ellátni ott, ahol egyetlen főfoglalkozású könyvtáros és egy, havi 120 órában dolgozó munkatárs lát el 40 letétet, s közben végzi az állománygyarapítást és feldolgozást is.

Hogy elősegítsük a munkásolvasók szakmai fejlődését, felfeltűnik a letétek szak-könyvszükségletét, illetve szakkönyvállományuk összetételét, és az üzem profiljának megfelelő szakkönyveket beszerezve kiegészítettük gyűjteményüket.

Továbbra is figyeltük a kulturális versenyeket, vetélkedőket, igyekeztünk felkelteni irántuk az érdeklődést. De rendelkezésre bocsátottuk a szükséges könyveket is. Hálózatunkon belül különösen dicsőretre méltóan alakult a könyvtárközi kölcsönzés. Valószínű, hogy a vetélkedőkkel kapcsolatos tevékenységünk eredményezte, hogy több alkalommal felkérték körzeti könyvtárunkat vetélkedők kérdéseinek kidolgozására, illetve a zsűriben való részvételre. (Monori, ceglédi állami gazdaság, ceglédi Mezőgép.)

A versenyek, vetélkedők sorozata tette hiánykönyvvé polcainkon *Reed Tíz napját*, *Gyurkó Lenin*, *Októberét* stb. Elmondhatjuk tehát, hogy az üzemi könyvtárak olvasói az előző évekhez viszonyítva sokrétűbb irodalmat vettek kezükbe. Törekedtünk arra is, hogy az üzemek dolgozói a város irodalmi rendezvényeit is látogassák. Jól példázák ezt azok a rendezvények, melyeket a művelődési központban szerveztünk a városi-járási könyvtárral közösen. Sokan voltak a 30. felszabadulási évforduló tiszteletére rendezett „Hűségünk egykorú az ébredéssel” c. irodalmi műsoron vagy a „Tücsökzene” c. rendezvényen.

Törekedtünk arra, hogy a brigádok könyvkölcsönzésére hatása legyen ajánló tevékenységünknek. Több brigád önként jött könyvtárunkba. A Pest megyei Víz- és Csatornamű Vállalattól két brigádvezető véleményét összegezzük. A 16, 15 fős brigádból eleinte 3—4 ember vitt könyvet. Az egymásrahatás eredménye, hogy ma már a brigádtagok 70—80 százaléka olvas. Két év után meghívták a könyvtárost, hogy Déry Tibor *Felelet* c. művéről beszélgesse nek.

A körzeti könyvtárból könyvcserére kivitt könyvek alapján megállapítottuk, hogy az üzemek dolgozói az útleírásokat és útikönyveket nagyon keresik. Mivel a hazai és a külföldi utazásokat megelőzően keresik ezeket a könyveket, könyvrendeléseinkben az ilyenek beszerzése is hangsúlyt kapott.

Az elmondottaknak minden bizonnyal részük van abban, hogy az olvasók száma hálózatunkban 1973-tól 1977-ig 2673-ról 3426-ra emelkedett, és a szocialista brigádtagok több mint 70 százaléka könyvtári olvasó.

Czinege Jánosné

ceglédi SZMT körzeti könyvtár vezetője

Súlycsoportok

Távol áll tőlem, hogy összehasonlítás tegyek, mert a két dolog nincs is egy súlycsoportban. Megint más egy új étterem és megint más egy régi könyvtár.

A helyszínünk: Kétsoprony. Itt nyitották meg január elején a helybeli Rákóczi Termelőszövetkezet Rákóczi-éttermét, ahová még nem tudtam eljutni, de ha eljutok és vendégük lehetek, bizonyára kellemes időtöltésben, kitűnő ételekben-italokban lesz részem. És ugyancsak Kétsopronyban van az a régi könyvtár, ahol a megyében a legkevesebb az egy lakosra jutó könyvbeszerzés forintösszege, mindössze évi 1 forint 70 fillér.

Ennek a két dolognak a párhuzama jutott eszembe, és motoszkált bennem miatta a kisördög: jól van-e így? Aztán megállapodtam önmagammal abban, hogy az étterem nem hasonlítható a könyvtárhoz, még ha az előbbire jóval nagyobb összeget is fordítottak, mint az utóbbira. Ha nem hasonlítható, azért nem is idegenek egymástól, mert mindkettő egy községben van, és a település lakóit hivatott szolgálni. Nyilván az étterem üz-

let, és jobban is szolgálja a saját eszközeit, lehetőségeit figyelembe véve; a könyvtár pedig nem üzlet (tréfásan és valóságosan sem), de, hogy a lakosság művelődését kell szolgálnia, az kétségtelen. Mindkettőre szükség van tehát: mondhatnánk úgy is, hogy a test és a lélek örömeire is, jöllehet Kétsopronyban ez utóbbira nem figyeltek megfelelően. Az egy lakosra jutó csekélyke 1 forint 70 fillér könyvbeszerzési összeg erről árulkodik.

Lehet, hogy közben változott a helyzet, és sokkal több jut már új könyvek vásárlására, ezáltal a művelődésre, mint azelőtt. És ha valóban nem tehető egy súlycsoportba az étterem és a könyvtár, a nem is annyira esetleges összehasonlítás legalább elgondolkozni érdemes.

Persze, nemcsak Kétsopronyban, másutt is, ahol a jelenlegi roppant alacsony könyvárak mellett nem jut annyi a könyvtárak állománygyarapítására, amit már nem lehet szűgyellni.

(sass)

(Békés megyei Népújság)

Mitől ideges Ön?

Szeretnék megkérdezni sok-sok embert: mitől ideges? (Ki nem az?!) Szeretném, ha elmondanák gondjaikat, javaslataikat, amelyek nemcsak őket, hanem másokat is érintenek. Esetleg mások is idegesek, avagy lesznek tőle. Talán Andaxint helyettesítő nyugtató lehet, ha a segítség reményében megosztjuk a közösséggel panaszainkat.

Bartha Szabó József

Válaszol: Berki Edit, a vállalat műszaki könyvtárosa.

— Mindenekelőtt attól, hogy gátolják a munkámat.

— ???

— Jönnek a könyvért, aztán nem tudom odaadni. Nem tudom odaadni, mert vannak szakirodalmak, amelyek polca teljesen üres.

— Nem rendeltek belőlük?

— Egy fenét nem. A baj az, hogy néhányan a könyvgyűjtést a könyvtárakból akarják megoldani. A szenvedélyek ilyen irányú csillapítása a mi kis könyvtárunkból mindenképpen a társak, a közösség rovására történik.

— Néhány példát tudna mondani?

— Ajaj! Vezet a listán Móczár Antal (RSZO). Száztizenhat(!) könyv van nála 12 329 Ft értékben. Jövőre tízéves jubileumot ünnepelhet, mert 1969 óta nem hozta vissza őket.

— Mások?

— Sorolhatom. Kézdy Anna (MSZEO) 80 könyvvel adós. Nála az évszám a rekord: 1966. Tóth János (TTO) 50 könyvvel várat még magára 1967 óta. Aztán Turbék Béla következik 58 könyvvel.

— Mit tehet a könyvtárosa?

— Leveleket, felszólításokat írogat, mint én teszem. Hogy mennyit érnek, láthatja.

— Néhányuknak bizonyára munkaesköz a könyv.

— Elhiszem, de egyszerre ennyi? Hát lehet nyolcvan könyvből egyszerre dolgozni? Arról nem is beszélek, hogy nagyon sok régi könyv van kint, amiket már ki kellene selejtezni, mert érvényüket veszítették (műszaki leírások, termelési segédletek stb.), vagy megjelent azóta már a javított kiadás. Ahhoz viszont, hogy ki lehessen selejtezni őket, előbb be kell hozni.

— Nem rossz az, ha a könyv az olvasónál van...

— Persze hogy nem. De csak akkor, ha nem egy olvasónál van! Ez könyvtár. Mások is szeretnék megismerni, elolvasni. Így ez lehetetlen. Pedig van igénye a ket-

tes és a négyes házgáraknak is műszaki könyvtárra. Igény van, csak könyv nincs. Mert nem hozzák vissza! Dollenstein István mérnök például saját nevére, felelőségére visz 20—30 könyvet a kettes házgárba és adja ki az érdeklődőknek, mint helyi önkéntes könyvtáros. A négyesen Kuskó Andrásné. Rendszeresen jönnek és cserélnék. Azaz nemegyszer csak cserélnének!

— Mitől nyugodna meg?

— Ha visszahoznák a könyveket.

— Ki segíthet ebben?

— Talán a nyilvánosság, a közösség érdeke és az igazgatási osztály felszólítása, esetleg per. De ez csak a legrosszabb esetben.

Fényező (Csepel Autógyár)

Karton

Mivel töltse az idejét egy szívinfarktusból lábadozó beteg? Sok-sok pihenéssel, sétával, olvasással. Ismerőm különösen sokat tölt az olvasással. A minap délelőtt összeszedte a kiolvasott könyveket, s elballagott a megyei könyvtárba. Igazán kedvére válogathatott, semmi sem zavarta. A délutáni sétára indulva elhátározta, visszaviszi a könyvtárba a gyerekei által az ő kartonjára kihozott könyveket is. Így, két részletben nem jelent megterhelést. Fogta hát a könyveket, s

újfent elsétált a könyvtárba. A hideg zuhanyt, amit az éppen szolgálatot teljesítő hölgy egyetlen mondatlalt: „Mit képzol, naponta kétszer előkeresem a kartonját?” — zúdított rá, egyhamar nem tudja elfelejteni.

Ismerőmnek az Olvasó népért mozgalom, a közművelődési törvény jutott eszébe. Én csak azt kérdeem: Miért ne lehetne egy kartont naponta kétszer elővenni?

(Zalai Hírlap)

Válaszolnak az illetékesek

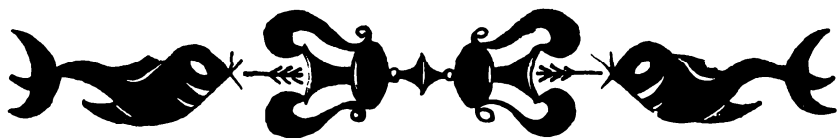
Nem jellemző a megyei könyvtárra

Karton címmel, lapunk január 28-i számában a megyei könyvtár egyik dolgozójának udvariatlan magatartását tettük szóvá. Glosszánkra küldött válaszában Németh László, a megyei könyvtár igazgatója az alábbiakat közli:

— Olvasónk elnézését kérjük a történetért, a nem megfelelő hangért. Mentégünkre legyen, hogy olvasószolgálati munkatársainknak az említett napon a kölcsönzés mellett az év elején történő

nagy tömegű beiratkozást is el kellett végezniök. A betegségek és egyéb okok miatt hiányzó munkatársak feladatait is magukra kell vállalniok. Feltételezhetően ez a többszörös megterhelés váltotta ki dolgozónkból a megyei könyvtárban szokatlan megjegyzést. Hiszük, hogy az intézmény munkáját nem ez a magatartás jellemzi, s ennek ellenkezőjét bizonyítja olvasóink száma is.

(Zalai Hírlap)

DR. RÓZSA GYÖRGY-NEK, az Akadémiai Könyvtár főigazgatójának február 9-én *Ch. Kecskeméti*, a párizsi székhelyű Nemzetközi Levéltári Tanács főtákará a Kulturális Minisztérium vezető munkatársainak jelenlétében átadta a tanács emlékérmét. Ezt a tudományos kitüntetést a Nemzetközi Levéltári Tanács azoknak a nem levéltáros személyeknek — évenként egynek-kettőnek — ítéli oda, akik eredményesen tevékenykedtek a levéltárak fejlesztése érdekében. Dr. Rózsa Györgyöt 1969 és 1975 közötti genfi könyvtárigazgatói működéséért tüntették ki, amelynek idején irányítása alá tartozott az ENSZ Könyvtárának egyik osztályaként tevékenykedő Népszövetségi Levéltár is.

Az elmúlt év december 12-től új épületben működik a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem könyvtára. A központi könyvtár új otthona 1416 négyzetméter alapterületű, építési költsége több mint tizenöt és fél millió forint volt.

SZEMÉLYI HÍREK: A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója január 16-tól *Dr. Walleshausen Gyula*, aki e kinevezést megelőzően a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának és Dokumentációjának, korábban pedig a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Könyvtárának igazgatóhelyettese volt. A Debreceni Városi Könyvtár igazgatójának február elsején hatállyal *Elek Sándornét*, a Hajdú-Bihar m. Tanács V. B. művelődésügyi osztályának helyettes vezetőjét nevezte ki a Debreceni Városi Tanács. — A pestimrei, 31-es sz. Szabó Ervin kerületi könyvtár a 24-es sz. kerületi könyvtár fiókkönyvtára lett, vezetőjét, *Véghelyi Guszt*

Hírek

távnét a közeljövőben új helyiségben megnyíló 24-es sz. FSZEK hálózati egység megbízott vezetőjévé nevezte ki az igazgató. (A kerületi könyvtár új címe: XVIII., Baross u. 8.) — Az FSZEK hálózati és módszertani osztálya vezetőjének, *Király Lászlónénak* külföldi tartózkodása idejére *Szabó Jánosné Richlich Ilona* kapott osztályvezetői megbízást.

A SZEGEDI VÁROSI KÖNYVTÁRHÁLÓZAT legnagyobb egysége kezdte meg működését március elsején. A *Tarján lakótelepi*

Csillag tér egyik lakóházának földszintjén létesített, 250 négyzetméter alapterületű könyvtár 11 ezer kötetes induló állománnyal, 40 újsággal-folyóirattal heti 33 órában áll az olvasók rendelkezésére. A külön felnőtt- és gyermekrészlegre tagolt, a közeljövőben zenei részleggel is bővülő könyvtárban két főhivatású és egy négyórás könyvtáros foglalkozik a városnyi lélekszámú lakónegyed olvasási igényeinek kielégítésével. Munkájukat nehezíti a könyvtár kedvezőtlen alaprajza: mind a felnőtt-, mind a gyermekrészleg öt-öt fülkéből áll, ugyanis a panelház szerkezeti kötöttségei miatt a tervezés nem alakíthatott ki összefüggő nagy tereket az épület földszintjén, az ún. szerelőszinten. A hátrányokat a könyvtár-belső „öltöztetése” az olvasók szempontjából sikeresen ellensúlyozza: az igen jó ízlésű belső építészeti tervezés, a gondos iparosmunka (beépített bútorok), a nemes anyagként ható mennyezetburkolat, a bejárat nyerstégla-fal, a bútorok és a textiliák színeinek jó összeválogatása együtt olyan harmonikus enteriőrt eredményezett, amely az ország legszebb könyvtárai közé sorolja a tarjáni fiókot. Az olvasók kedvező ítéletét pedig már az első órák beiratkozási rohama is kifejezi.

A PRAVDA FEBRUÁR 4-i SZÁMÁBAN interjú jelent meg, melyet *A. Karpicsev*, a lap budapesti tudósítója készített *Vályi Gáborral*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatójával. A cikk az állomány és a tevékenység bemutatása során különösen a Tanácsköztársasági költségvetemény jelentőségét emeli ki, és részletesen ismerteti *Kun Béla* és *Lenin* nevezetes üzenetváltását, melyre a csepei szikratávíró segítségével került sor közvetlenül a tanács hatalom kikiáltása után.

Merre tart a könyvtárügy?

Impresszionista szemle 1977 nemzetközi szaksajtójáról

„Újságírósan tetted fel a kérdést, barátom!” — berzenkedett bennem az éppen friss ingereken aktivizálódó pesszimizmus, amikor egy konferencia szünetében Gerő Gyula megkérdezte, nem írnék-e arról, mivel foglalkoznak mostanában a könyvtári folyóiratok a határon túl, s mindjárt címet is fogalmazott, kedvescínálónak, a fent olvashatót. „Semerre sem tart, válságban vergődik, s ha egyes üllőkön tán kovácsolódik is a jövő, éppen a szaksajtó csengése-bongása teszi azt alig kivehetővé” — füstölögtem tovább, s egy keserű hivatáskritika tézisei kezdtek előttem kirajzolódni. Amelyek élén ez a cím elveszti várakozó értelmét, s lesz a haragvó aggodás, a rádöbbenés stíluseszköze. Fél tucat külföldi szakfolyóirat:* nem több, amit nyelvismeretem s a költségvetés korlátainak megfelelően figyelemmel kísérhetek, s amelynek most a szerkesztői kihívásra 1977-es számait szemlélőként egybeolvasom. De az előfeltevés, hogy a cikkmunkák dinamikusságában nem rendezhetők, elvi mentséget kínált az idő s a terjedelem rövidségének amúgy is engedelmeskedni kénytelen önkorlátozás számára. És hallgattam, mint aki meglepetést tartogat.

Barátom! Íme, leírom a szembeszökő címet, de már nem az aggodalom, hanem, amint Te szántad, a feszült várakozás kérdőjelével. Köszönöm, hogy ösztönzést adtál egy eddig nem próbált módjára az olvasásnak, amikor is az egyéni érdeklődés nem ragadhatja ki az épp neki való keveset a cikkek mozaikjából. A Könyvtáros sokarcú közönségére gondolva kellett olvasnom, végighaladva egy esztendő termésén, a cikkmunkák kirajzolódó összefüggésekre figyelve. Kellott e több heti rendszeres olvasás, hogy most könyvtári Galileiként tanúsíthassam: „mégis mozog”.

Jelenünk: a KUT

Amikor a felszabadulás utáni könyvtárosnemzedék munkába állt, beérhette néhány szakmai rövidítés feloldásával. OKK = Országos Könyvtári Központ. Elődjé az OKBK (Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ), amelyről tudni illett, hogy egy nemzetközi összefogás keretében, a brüsszeli OIB (Office Internationale de Bibliographie) világbibliográfiai vállalkozását támogató magyar nemzeti szervként működött. De rég tudva volt már, hogy *Otlet* és *Lafontaine* álma a világrepertóriumról utópiának bizonyult. Egyetlen időálló örökségét, a CDU-t (Classification Décimale Universelle = ETO) a FID gondozza tovább, de már nem a bibliográfia és a könyvtárügy, hanem egy innen kiszakadó új intézményes tevékenység, a dokumentáció jegyében. Alig néhány rövidítés, íme, s egy kis képzelőerővel kirakhatjuk belőlük a világméretű összefogás szükségét és reménytelenségét átérző könyvtárosi pesszimizmus kapaszkodó pontjait.

Ma rövidítésszótárt kell fűzni egy nyúlfarknyi cikkhez, ha az olvasót nemcsak el-kepesztetni, de tájékoztatni is kívánjuk. És megfordítva: a könyvtári rendszerben ott-honosnak tekintheti magát az a szakember, akinek mindennapi szókincse kellően nagy számú rövidítéssel egészül ki. Pl.: az NTMIR-t alkotó NATMIR-ek és NSIR-ek rövidítései ismerete egyértelmű a KGST-országok e nemzetközi információs rendszeréhez tartozó alrendszerek világos áttekintésével. Vagy ha valahol elkapunk egy mon-

* Bulletin des Bibliothèques de France (BBF), Library Journal (LJ), Library Quarterly (LQ), Libri (L), Unesco Bulletin for Libraries (UBL), Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (ZfBB), Zentralblatt für Bibliothekswesen (ZfBW). A rövidség kedvéért az 1977-es évszámot és minden címadatot mellőztem a hivatkozásokból.

datot az ISBD, az AACR és a RAK munkálatainak aszinkron menetéről, sejthetjük, hogy ott katalogizálási szakértők beszélgetnek. Igaz, némi joggal lehetne az olyan festői rövidítések elszaporodása nyomán, mint EURONET, SOLINET, NELINET, MIDLNET, BALLOTS, az információs szervezetnek az egyéni tájékozódás szempontjából nyomasztó eluralkodásán, bonyolódásán tünődni, de az eluralkodás mögött ígéretes erő kifejtés feszül, a bonyolódás pedig az integráció irányában mozdul. Mert — hogy egy pillanatra a rövidítések kissé mégiscsak játékos körében maradjunk — a könyvtárak felelős szervei körében nemzetközi egyetértés alakult ki olyan, mindent átfogó célra és eszményre vonatkozólag, mint az UAP; ennek közvetlen feltétele, az UBC, ami viszont azon áll vagy bukik, megvalósul-e országokként és világsszerte a NATIS. És ami a szakmai nézet- s akaratközösségnek szélesebb társadalmi alapot ad, a betűszókkal jelölt ügyek előtt pedig politikai és gazdasági értelemben is kaput tár: az, hogy a nagy és elsőrendű UNESCO-programok hivatalos és nemzetközi rangjára emelkedtek, s a tagállamok osztatlan támogatásában részesültek. Bízást ajánlom e három betűszót azok szakmai szókincsébe is, akik — kerülve a bennfentes sznobok stílusjegyeit — különben nem szívesen élnek rövidítésekkel. Mert pozitívista tartózkodással a lényeg megnevezésétől (de legalább konkrétan, korszerűen, „szakmához” szólóan) e jelek arról tanúskodnak, hogy a könyvtári-információs intézményrendszer itt hivatása teljes betöltését tűzi ki célul, hogy egy társadalomontológiai távlatú folyamat hordozójaként talál magára.

UAP (Universal Availability of Publications) = Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége: közvetlenül nézve szakmai koncepció, amelyet az 1974-es IFLA-közgyűlés a könyvtárközi kölcsönzéssel s a központi katalógusokkal foglalkozó bizottság ajánlására iktatott az IFLA középtávú tervébe, s amely szervesen illeszkedik az UNESCO könyvtári-információs törekvéseibe, közelebbről NATIS-programjába. Célja, hogy a földkerekség bármely pontján élő minden ember személyes használatra megkaphasson bárhol, bármikor megjelent bármely kiadványt, mégpedig eredetiben vagy másolatban. Rendszerként olyan elemekből épül fel, mint a könyvtárközi kölcsönzés országos gyűjteményi bázisának, bibliográfiai háttérének és olajozott mechanizmusának megteremtése, nemzetközi jelentőségű regionális kölcsönző gyűjtemények létrehozása (l. British Library Lending Division, a Bibliothèque Nationale Le Mans-ba tervezett kölcsönző osztálya, a létesülő nemzeti periodikagyűjtemény az Egyesült Államokban), egy nemzetközi UAP-központ szervezése, a transzmisszió (távközlés, reprográfia) korszerűsítése, a pénzügyi és jogi nehézségek leküzdése stb. (Line. = UBL 142—151.) Mint társadalmi cél azonban — intézményrendszerünk valamennyi belügyén messze túlmutatva — annyit jelent, hogy a felhalmozott tudás és kultúra (ami messzemenően könyvekben felhalmozott tudás és kultúra) egyetemes birtokbavétele az ember által, az utópiák és politikai követelések síkjáról a megvalósíthatóság síkjára tevődött át.

UBC (Universal Bibliographic Control) = Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel. Ha az UAP végcél jellegű az emberi nem szempontjából (hisz arra irányul, hogy a konkrét egyének összességén át elsajátítsa az irodalmi formában felhalmozott ismeretek és esztétikai képződmények összességét), az UBC mint ennek intézményes alapja, ugyancsak végcél jellegű a könyvtári-információs rendszer számára. Egyetemes a program: nemcsak minden kor, minden ország egész irodalmára kiterjedő igénye alapján, hanem mert feltételezi a föld minden országát egyesítő egyetértést a bibliográfiai számbavétel nagy és kis dolgaiban — az intézményrendszer szerkezetétől az alkalmazandó szabványokig —, sőt a legnagyobbban, a békés együttműködés szükségében és lehetőségében is. Bár a program közvetlen célja, hogy „előmozdítsa a bibliográfia nemzetközi cseréjét, a nemzeti bibliográfiai számbavétel megjavításával”, s az 1974-ben a British Library épületében létrehozott IFLA UBC Iroda egy nemzetközileg elfogadható katalogizálási szabályzat elterjesztését tekinti végső feladatának (Maxwell. = L. 238—262.), kiterjed mindazokra a könyvtári műveletekre, amelyek bibliográfiai adatokhoz vezetnek vagy azokkal kapcsolatosak. (Fussler-Kocher. LQ 237—252.) Az utóbbi komplexumhoz pedig hozzátartozik a könyvtári működés minden lényeges alaptevékenysége, az irodalom világméretű gyűjteményének nemzeti, szakági és szupranacionális könyvtárak együttműködő rendszerén alapuló létrehozásától a gépi memóriákban, hordozókon tárolt bibliográfiai adatbázisok kifejlesztésén, cseréjén és interaktív kapcsolatban keresztül az irodalom szerkezetének, folyamatainak tudományos tanulmányozásáig. Aki gondolatban végigkísérte a könyvtárügynek s a könyvtári tevékenységnek a munkamegosztás szélső következményeiig hajszolt (valójában a monopolitörkés termelési mód összefüggésében létrejött) elkülönülését, egyes bibliográfiai és információs funkcióknak üzleti szolgáltatásszerű leválását — következésképp a rendszer egészének elidegenedését, elszegényedését —, az a rendszer magasabb szintű integrációjának tényét és szükségességét fogja felismerni az UBC átfogó koncepciójában. Hogy a kiadói, bibliográfiai-információs és a könyvtárosi illeté-

kesség körül hajdan folyt jottaharc az UBC távlatában értelmét veszti, egyetlen összetevő felvillantásával próbálom érzékeltetni: A helyi katalogizálás munkaerő-ráfordítását az UBC keretében csökkenteni lehet és szükséges. Ebből azonban nem csupán a központi cédulaellátás nagyobb elterjedése következik. Bizonyos könyvtártípusok és egyedek a mind nehezebben használható és elhelyezhető cédulakatalógusok teljes vagy részleges lezárásához folyamodnak, s állományukat számítógéppel kumulált, nyomtatott kódkatalógusok útján, vagy esetenkénti kereséssel, a komputerrel online kapcsolatban levő terminál segítségével teszik hozzáférhetővé. Bizonyos gyűjtemények, vagy azok egyes rétegei esetében az UBC mellőzhetővé teszi mind a katalógust, mind a gépi keresést: a kurrens és kumulatív bibliográfiák nemcsak a szerzőkig, művekig, címekig vezetik a kutatót, hanem — a címek mellett kötelezően feltüntetett ISBN-jelzet útján — a kívánt könyvtári gyűjteményi egységekig. Nem kell ehhez más, mint az, hogy a könyvtár mellőzze az immár fölösleges raktári jelzetadást, és nem szabadpolicos állományát az ISBN-, illetve ISSN-jelzetek szerint rendezze. (Csak mellesleg: amennyire automatikus a könyvek önelrendezésének ez a módja, annyira nem mechanikus maga az eredmény. A numerus kurrens elidegenedett, külső rendjével szemben az ISBN nemzeti és kiadói tömböket hoz létre a raktárban.) Íme, egy kódrendszer, amelyet a *könyvkiadás* szükségletei hoztak létre, amint átfogja a termelés-forgalmazás, az információ és a könyvtári gyűjteményépítés tartományát, és a *könyvtári* ésszerűsítés eszközeként válik! És íme a könyvtári műveleteken alapuló *bibliográfiai* számbavétel, amelynek információs termékei könyvtári *katalógusként* működnek!

NATIS (National Information Systems) = Nemzeti Információs Rendszerek. Nemzetközi együttműködésre kész nemzeti információs rendszerek létrehozását előmozdító s az ehhez szükséges módszerek és normák, működési modellek, adatfeldolgozó, távközlő és reprodukciós technikák elterjesztését célzó UNESCO-konceptió és -program. Egyaránt irányul a fejlődő országok információs szervezetének korszerű létrehozására és az ipari országok helyi tényezők által alakított információs rendszereinek egységes elvek szerinti megújítására. Céljait és koncepcióját a Nemzeti Dokumentációs, Könyvtári és Archívumi Infrastruktúrákat tervező kormányközi konferencia fogadta el 1974-ben. (*Natis news*. = UBL 62—67.) Azon a felismerésen alapszik, hogy az információ nemzetközi rendszere csak teherbíró nemzeti rendszerek együttműködésére épülhet. A nemzeti modellen belül pedig a kötelezpéldány-szolgáltatásnak, a nemzeti irodalmat gyűjtő és géppel olvasható feldolgozással bibliográfiailag feltáró, a nemzeti bibliográfia rendszerét közreadó, könyvforgalmi szolgáltatásokat nyújtó, együttműködést szervező nemzeti könyvtárnak, a könyvtári és információs intézmények hálózatszerű összefogásának van alapvető szerepe. A mindezen tényezők nemzetközileg összehangolt kialakítását célzó NATIS így vezet el az irodalmi áradatot intézményi ellenőrzés alá vető UBC-hez, ez pedig a kulturális emberi jogok megvalósulásához az UAP-ban. (*Green*. = UBL 68—76.)

KUT = Könyvtári Utópiák Teljesülése. De ezt a rövidítést már én tűzöm a közvetlen jövő kapujára. Részint, hogy összefoglalóan és stílszerűen jelöljem a könyvtári fejlődés áttekintett jelszavainak együttes értelmét, politikai, szervezeti és technikai megalapozottságát, részint, hogy enyhe ironiával jelezsem: azért a szervezeti és működési modellek felvázolása nem minden, itt még sok erőfeszítésre lesz szükség, beleértve a hipotézisek menetközbeni kritikáját, korrekcióját is. A továbbiakban — a kifejtést mellőző rövidegessé — a szemlézett írásoknak azokat az elemeit tekintem át, amelyek a fenti irányzatokhoz kapcsolódnak, s a KUT optimizmusát közvetlenül alá támasztják, vagy ellentmondásaikkal próbára teszik.

Az UAP előremozdulása — itthon értékesíthető tanulságokkal

Az NSZK könyvtárközi kölcsönzési rendjének korszerűsítésén fáradozik. Ami korszerűsítésre szorul, az elsősorban a kapcsolatok, a forgalom szerkezete. Ez a szerkezet még az ősi feudális széttagoltság nyomait viseli: a könyvtárak régióként alkotnak egy-egy kölcsönzési kört, amelynek határait egy keres csak akkor lépheti át, ha a keresést a regionális KC-ben már megkísérelték. Országos központi katalógus és közvetítő szolgálat nincs. A Német Kutatási Közösség (Deutsche Forschungsgemeinschaft) és a Könyvtárosegyesület által kiküldött bizottságok, keresve a hatékonyabb szabályozás archimedesi pontjait, egyenlő nyomatékmal hangsúlyozzák, mennyire hátrányos ez így az időtényező szempontjából, s azt, hogy a biztos vagy maximálisan valószínű lelőhelyről való közvetlen átkérésnek van értelme, tehát a közvetítés eseteit a minimumra kell csökkenteni. Gyökeres reformot azonban az új szabályozás sem ígér. Aligha változik az az első pillantásra ésszerűnek látszó rend is, amely szerint a kölcsönzési forgalomban csak bizonyos feltételek esetén, s a tartományi kultuszminiszté-

riumok engedélyével vehetnek részt a könyvtárak, a közművelődésiek pedig eleve ki vannak zárva e körből. Valójában antidemokratikus korlátozás ez, és mélységes ellen-tétben áll az UAP egyetemességével. Mind ez, mind a közvetlen átkölcsönzés esélyét korlátozó regionális szerkezet negatív tanulság Magyarország számára, ahol éppen most készülünk a könyvtárközi kölcsönzés regionális és hierarchikus szerkezetének szabályozására. Felelve, hogy az igények hierarchikus értékelése, amelyből a kielégítés lépcsőzetes felépítése kiindul, az NSZK-belihez hasonló antidemokratikus és UAP-ellenes következményhez vezet: a közművelődési igények kirekesztéséhez. És felelve, hogy bizonyos típusú igények „kiszűrése” végső soron nem az átkölcsönzési mechanizmus belülye, hanem a könyvtári működés egészét módosító érezteti hatását a művelődési folyamatban. Három nem adminisztratív, sőt nem is kölcsönzési lényegű dolog kell ahhoz, hogy az igénytípusok a könyvtártípusokhoz alkalmazkodva, ne idegen testként jelentkezzenek a rendszer meg nem felelő pontjain: 1. a közönségigénnyel érintkezést tartó színvonalas gyűjteményépítés, 2. a funkcióinak megfelelő olvasótoborzás és 3. e két feladat ellátására alkalmas, képzett könyvtárosok beállítása minden könyvtárban. (*Empfehlungen.* = ZfBB 321–329. — *Sinogowitz.* = ZfBB 428–441. — *Leihverkehr.* = ZfBB 373–374.)

Ezért értek egyet azzal az amerikai tapasztalatok alapján kifejtett új „filozófiával”, miszerint a közművelődési könyvtáraknak a környező lakosságot ellátó „tanulmányi központok” feladatát kell betölteniük, mégpedig — érzékenyen reagálva az igények emelkedésére — főiskolai szinten. (A középszintű igények ellátását nyilván adottnak kell tekinteni.) Ehhez pedig nem elég a felsőoktatási intézményekkel való kapcsolattartás, a tankönyvcsomagok, kötelező olvasmányok, oktatási mediák kellő mérvű beszerzése, hanem a levelező tanulmányokban kalauzoló magas szintű tájékoztató szakemberekre is szükség van. (*Monroe.* = LQ 1976. 54–61.) Amennyire nyilvánvalóan növekszik a közművelődési könyvtárak feladata olvasóiknak tanulmányi anyaggal való közvetlen ellátása terén, annyira természetes az is, hogy más típusú (elsősorban kutatási) irodalmat viszont az egyetemi könyvtáraknak kell a lakosság rendelkezésére bocsátaniuk, messze túl az egyetemek falain. Erre utaló — s e típus rendszerbeli jelentőségére hazai könyvtárpolitikánkat is figyelmeztető — adat, hogy 1975-ben az NSZK-ban a könyvtárközi kölcsönzési forgalom 80 százaléka, Franciaországban a küldött 77,3, a kapott dokumentumok 94,3 százaléka jutott az egyetemi könyvtárakra. (*Pallier — Motais de Narbonne — Lupovici.* = BBF 259–321.) Épp csak jelezve a közművelődési könyvtárakban magas szintű szakirodalommal és tájékoztatással közvetlenül ellátandó igények széles skáláját, említem, hogy Amerikában több nagy public library ún. „szomszédság információs központot” hozott létre, a környékeliek ügyes-bajos dolgaiban, főleg jóléti, érdekvédelmi, jogi ügyeiben való segítségnyújtás céljából. Ami ugyancsak feltételezi, hogy az „általános nyilvános könyvtár” messze a hagyományos „közművelődési szint” fölött gyűjtse az irodalmat. (*Childers.* = LJ 72–75.)

Visszatérve az átkölcsönzési rendszerét korszerűsítő NSZK-ra, az UAP keretében nálunk is könnyen hasznosítható, nagy horderejű újításként említem a hesseni központi katalógus „ISBN projektumát”. Lényege, hogy az ISBN-nel rendelkező művek címbejelentéseit (az összes bejelentések 49 százalékát) nem sorolják be a központi katalógusba, hanem negyedévenként gépi úton kumulált listát adnak ki az ISBN-ekről (amelyek mögött természetesen a bejelentő könyvtárak kódjelei is fel vannak tüntetve). Az eleinte fényseddéssel, 1977 óta mikrolapon készített jegyzékek alapján a könyvtárak közvetlenül a lelőhelyhez fordulhatnak ISBN-jelzettel bíró könyvek átkölcsönzéséért. Vívmányok: 1. a kölcsönzések átfutásának lerövidítése az összes kérések 36 százalékát illetően, 2. a központ közvetítő munkájának és a katalógus terjedelmének csökkentése. (*Hüttermann.* = ZfBB 34–42.) Távlatilag a rendszer horderejét abban látom, hogy lebontja a regionális határokat s az egyéb adminisztratív rendszabályokat: az ISBN közvetlenül a lelőhelyhez vezeti az átkérést. Egyáltalán a dokumentum, a bibliográfiai rögzítés, a könyvtári állományok és a keresési adatok közti szorosabb kapcsolat megteremtése (amelyben az ISBN, s persze a számítógép alapvető szerepet játszik) ugrásszerű előremozdulást ígér az UAP irányában.

Az UBC valóra váltása — s egy pillantás a színpalak mögé

Gyűjtemények, bibliográfiai adatbázisok és könyvtári műveletek e közvetlen működési kapcsolatának csomópontjai a központi címjegyzéket fenntartó, nemzeti bibliográfiát kiadó, könyvforgalmi központként működő nemzeti könyvtárak, illetve a számítógépes adatkezelés ez intézményekben központosított, s mindinkább az országos, sőt nemzetközi on-line kapcsolatok irányában fejlődő tevékenysége. Néhány adattal jelzem, hogy fejlesztik szolgáltatásaikat az ilyen központok. A frankfurti Deutsche

Bibliothek „N” jellel új sorozatot csatol a kurrens nemzeti bibliográfiához: „Neuerscheinungen Sofortdienst” = azonnali értesítés az új kiadványokról. 350 kiadó évi 8–10 000 címmel vesz részt az ehhez szükséges adatszolgáltatásban. Olyan melléktermékek létrehozását segítve elő, mint a CIP (= Cataloguing in Publication = címleírás a könyvben), továbbá a megjelenést négy héttel megelőző előrejelzés a könyvtárak számára, mágnesszalagon vagy cédulákon. (Wolf. = ZfBB 1—18.) A Library of Congress (LC) saját „bibliográfiai számbavétele” keretében a következő főbb szolgáltatásokat fejlesztette ki: LC-katológuskártyák, kutanyelvek szolgáltatása, NUC (National Union Catalog = központi katalógus), CIP, LC MARC (machine readable cataloguing = géppel olvasható katalógizálás) szalagok elosztása, LC — NPAC (= National Program for Acquisitions and Cataloguing = a beszerzés és katalógizálás nemzeti programja), CONSER (= Current Serial Data Base = kurrens szeriális adatbázis). Közük is kiemelkedik az NPAC, amelynek keretében az LC más nemzeti könyvtárakkal kooperálva, nagy teljességgel szerzi be a nemzetközi monografikus irodalmat s hozzá a keletkezési helyen készült bibliográfiai feldolgozást, valamint a periodikák ugyancsak nemzetközi együttműködéssel készülő gépi adatbázisa, a CONSER. (Fussler — Kocher. — LQ 237—252.)

Mindez szinte már hagyományos szolgáltatásnak tűnik az olyan on-line számítógépes bibliográfiai adatkezelő rendszerekhez képest, mint a 700-nál több könyvtárat szolgáló OCLC (Ohio College Library Center), vagy a Chicago University Library Data Management System. Amellett, hogy e központok az LC MARC szalagjait sokoldalúan hasznosítják a maguk és hálózatuk céljaira, a helyileg előállított recordokból saját adatbázist is fejlesztenek, s e kettőből a tagkönyvtárak vagy lehvják termináljuk útján a szükséges bibliográfiai adatot, vagy maguk állítják azt elő (ha előzetesen már nincs tárolva), és viszik be a közös adatbázisba. Minőségileg új vonása ez interaktív számítógépes rendszereknek, hogy nem szorítkoznak a katalógusokhoz s a tájékoztatáshoz szükséges bibliográfiai adatok keresésére, eljuttatására, előállítására, hanem a beszerzésre való válogatástól az olvasószolgálati nyilvántartásokig, sürgetésekig, statisztikákig és a könyvtárközi kölcsönzési kérések gyors lebonyolításáig egész sereg alapvető könyvtári művelet automatizálását valósítják meg. És előkészítik a következő minőségi fordulatot: a katalógusok szerepének átvételét, azok részleges vagy teljes kiküszöbölését. (The University. = LQ 1—22.) De mibe kerül az on-line szolgáltatás? A Suburban Library System, Burr Ridge (Illinois) az előfizetés első öt évében havi 750, majd 280 dollárért hirdeti szolgáltatását, melynek fejében évente átlagosan 105 000 tranzakciót nyújt egy-egy könyvtár számára. (LJ 759.)

Azok figyelmébe pedig, akik a látványos vállalkozások mögött a technológiai meg-alapozást óhajtják konkrét összetevőiben látni, vagy éppen kételkednek a drága technológia hazai elterjesztésében, ajánlom *Wigington és Costakos* érdekes prognosztikai adatokat is közlő tanulmányát. (LQ 285—307.) A szerzők a bibliográfiai célra alkalmas számítógépek gyártásának két irányát emelik ki: 1. igen gyors szuperkomputerekét, amelyek másodpercenként az instrukciók százmillióit hajtják végre, és 2. olcsó minikomputerekét, amelyek decentralizált számítógépes feladatokra alkalmasak, és az ellenőrzés további lehetőségét biztosítják intelligens terminálok és más periférikus egységek között. A komputergyártók versenye előnyös a vásárló számára: a műszaki tökéletesedés a gyors árcsökkenés tendenciájával fonódik össze. Egy intelligens terminál, például a *Beehive 500* ára 3—4000 dollár. Elérhető összeg, számunkra is. És bár Magyarország aligha kíván versenyre kelni a számítógépgyártás élvonalában járó országokkal, a követéstávolságot népgazdasági érdekből általában s a könyvtári-információs tevékenységek síkján is csökkentenie kell. Komolyabb nehézségnek tűnik, hogy csak kevés program alkalmas könyvtári-bibliográfiai célokra, a nagy programsomagok viszont 100 000 dollárnál is többbe kerülnek.

Külön szemlét érdemel az adatok csereforgalmán, az adatbázisok közös építésén és kiaknázásán alapuló UBC fő alkotóelemének, a bibliográfiai leírásnak korszerűsítése és nemzetközi szabványosítása körül folyó irodalmi pör. Az ISBD (International Standard Bibliographic Description) átvételéről folyó hazai vitáinkban a számítógépet a végzet hatalmaként szokták felvonultatni, mint amely meghatározott szerkezeti, sőt elvi követelményeket támaszt a bibliográfiai leírással szemben — megfordítva a viszonyt a gép s az őt instruáló ember között, s feledve a lehetőséget, hogy algoritmikus eljárások útján a gépből kihozandó rekordok szerkezetileg módosíthatók. (Avram. = LQ 347—369.) Kétségtelen, hogy az LC MARC szabványa hatással volt a címleírási szabványkorszerűsítés nemzetközi modelljére. A korszerűsítés alapelveit először Seymour Lubetzky fogalmazta meg 1949-ben, az ALA CR-ről (American Library Association Cataloguing Rules) szóló éles kritikájában. Az ALA CR és a LC CR korszerűsítése ezt követően Lubetzky tervezete alapján indult, amerikai—angol ügyként, s benne a gépi adatfeldolgozás szempontjai még nem játszhattak szerepet. Majd a katalógizálási alapelvekről tartott 1961-es párizsi konferencia Lubetzky katalógizálási elméletét fo-

gadta el tárgyalásai kiindulópontjául, s juttatta a nemzetközileg elfogadott alapelvek rangjához, meghatározó szerephez az ISBD munkálataiban. „Ha nem a gép, hát Lubetzky címfeltevő zsenije visz diadalra új eszméket” — fűzhetnénk tovább. S ezt csak erősíteni látszik, hogy Amerikában a bibliográfiai leírás új elvei egyfajta könyvtárosi filozófia sarkköveiként szolgálnak (*Hickey*. = LQ 253—273.), sőt a szerzőnévnek a cím után vetése a szépnévi *Malinconicónak* egész kultúrfilozófia kifejtésére, s *McLuhan* Gutenberg-galaxis elméletéhez való csatlakozásra ad ösztönzést. Mert ha a szerző a rekord éléről lekerül a címszöveg rejtett pontjára, mit is jelezhet ez mást, mint hogy a szerző, akit Gutenberg találmánya emelt volt méltóságába (!?), most elveszti jelentőségét? Elérkezett hát a betűírás, olvasás alapuló irodalmi kultúra vége, úgy, amint *McLuhan* jósolja, az alkotó egyén már nem számít, átveszi a terepet a hangzson, a kollektivitáson alapuló törzsi kultúra! (LQ 308—325.)

Am miközben az amerikai fogantatású ISBD legjobb úton jár afelé, hogy az USA hivatalos állami ideológiájába szervüljön, más amerikai megnyilatkozások azt erősítik: kár volt ezen az úton elindulni. A *Library Journal* Melvil *Dewey* írását vonultatja fel az állítólagos javítások ellen a katalógusban, amely „a legrosszabb terepe az újításoknak”. (1964. jún. 1.) Mindenki a cédulaszolgáltatásán át nyomást gyakorló LC monolitikus önzésére panaszkodik, arra, hogy a „decision makerek” ráerőszakolják akaratukat az országos és a nemzetközi közösségre (*Rosenthal*). Bírálják a programozókat, akik az objektív bibliográfiai szempontokat saját kényelmüknek rendelik alá. (*Silberstein*.) (LJ 761—763.) És bár az AACR kidolgozására felügyelő bizottság elvileg az ISBD alapjára helyezkedett, ma még kérdéses, hogy a terv szerint 1980-ban befejeződő kodifikáló munka eredménye milyen széles sávon egyezik majd meg az innen kiróptatott, de bumerángxént visszacsapódó ISBD-vel. (*Maxwell*=L 238—262.) A vélekedéseknél többet mond azonban, hogy az AACR 1967-es kiadásának 2. kötete alig különbözik az LC 1949-es szabályzatától, továbbá hogy az LC szuperimpozíciónak nevezett drága és bonyolult eljárással próbál erőt venni a káoszban, amely az újítások nyomán katalógusát fenyegeti. (*McCallum*. = LQ 111—127.) Mi pedig gazdagabbak vagyunk egy ideológiai leckével. Talán ha a szakma egy nemzetközi tárgyalóasztalához ülünk, világosabban fel tudjuk majd ismerni a nyers gazdasági érdek érvényesülését (holott csak kisebb elvi ügyekről folyik a vita), vagy éppen az ideológiai behatolás kísérlését ilyen témák kapcsán.

NATIS: nemcsak a nemzeti könyvtárak ügye

Egy fejlődő ország, amelynek — fejlődési szakaszok sorát átugorva — módja van a nemzeti könyvtár legkorszerűbb modelljének felépítésére, itt hozhatja létre azt a számítógépes bibliográfiai, könyvforgalmi és koordináló központot, amely nemzeti és nemzetközi vonatkozásban betölti a neki szánt NATIS-funkciókat, és amely ügyszólván jogi kényszer nélkül — csak mert adni tudja az ország irodalmának gépi visszakeresését, szelektív információs szétszórását stb., és mert ő birtokolja a külföldi nemzeti irodalmak MARC szolgáit — összehangolt rendszerré tudja fűzni a DLA (Documentation, Libraries, Archives) és az STI (Scientific and Technical Information) tevékenységeket. A fejlett ipari országokban a tőkés munkamegosztás spontán erőinek engedve létrejött információs káosz eloszlata és a nemegyszer magányos erőként működő nemzeti könyvtár koordináló szerepének kialakítása, továbbá vezetésével az egységes rendszer létrehozása a nem könnyű NATIS-feladat. Még a Szovjetunióban is, ahol külön-külön tervszerűen hozták létre a földkerekség legnagyobb nemzeti könyvtárát, a nemzeti bibliográfia példás rendszerét, a VINITI szupranacionális információs intézetét és a könyvtárhálózat különböző típusait, új, gigantikus feladat ezeknek az intézményeknek és rendszereknek egységes rendszerré való szervezése az igények és a lehetőségek mai színvonalán. A feladat méreteit érzékelteti, hogy csak a természettudományos és műszaki információs rendszeren belül 200 információs intézetet és központot, pár ezer könyvtárat és kb. 10 000 információs osztályt kell számításba venni. Megbirkózva egyebek közt olyan problémákkal, mint a működési párhuzamosságok a regionális központok közt, az információs képzés elégtelensége, a könyvtári hivatást vállaló mérnökök, kutatók hiánya. A rendszer korszerű felépítéséért kormányhatározat ruházta a felelősséget a Tudományos és Műszaki Állami Bizottságra. Az a cél, hogy az ide tartozó szervezetek 5 év alatt koordinált, automatizált rendszerré forrjanak össze. (*Kedrovskij*. = UBL 86—97.) 1970-ben KB-határozat született a könyvtárak növekvő szerepéről a dolgozó nép kommunista nevelésének, a tudományos és technikai haladásnak szolgálatában. Ennek útmutatása alapján folyik a Szovjet Tudományos Akadémia 46 milliós állományú 582 könyvtárának komputerizált rendszerré szervezése. (*Varfolomea*. = UBL 360—367.) A NATIS-program azonban nem merül ki az orszá-

gos rendszerek összefogásában: kiterjed a könyvtári-információs funkciók területiális és helyi koordinálására is. Két érdekes szovjet cikket ennek megvilágítására is ajánlhatok. (*Efimenko*.=UBL 152—152. — *Limanskaja* — *Vandurskaja*. Uo. 286—291.)

Az Egyesült Királyság, amely a — jó csere- és kölcsönzési kapcsolatok alapján általunk is nagyra becsült — British Library mint központ korszerű kiépítésével vonzó példát mutat a nemzeti könyvtári funkciók minden irányú kibontakoztatására, ugyancsak a NATIS „rendszer oldalának” létrehozásán fáradozik. Az eredményes szervezés államigazgatási biztosítéka, hogy az ide tartozó intézményes tevékenységek valamennyien a DES (Department of Education and Science) felügyelete alá tartoznak, és hogy a DES — a *public library*któl az egyetemi könyvtárakon át a szakkönyvtárakig, valamennyi könyvtártípus társadalmi szervezetének bevonásával — politikája tengelyébe állította a NATIS-programot. (*Green*.=UBL 68—76.)

Az Egyesült Államok — élvonalbeli számítógép-technikájának megfelelően — korszerű központi NATIS-szolgáltatásokkal és on-line rendszerben összekapcsolt hálózatokkal dicsekedhet. Ám a komputer nemcsak fényes távlatot nyitott, de a komplexitás új magaslatainak bonyolult problémákat épp a megoldás elvi lehetősége tűz napirendre. W. J. Haas írja, hogy a felsőoktatási könyvtárak minimum évi 35 millió katalóguscédulát produkálva, mintegy 100 millió dollárt költenek katalogizálásra. A különböző címek száma azonban csak kb. 300 000 — egy cím több mint 330 dollárba kerül. Hasonló problémák leküzdése csak egy korszerűbb országos rendszertől várható. (LQ 274—284.) A NATIS-célok elsődrendű állami jelentőségének felismerése utal, hogy az USA szenátusa már 1970-ben, jóval az UNESCO-program meghirdetése előtt, de nagyrészt azonos feladatokat megjelölve, egy tizenöt tagú bizottságot hozott létre a könyvtári hálózatok országosan egységes tervezése céljából. (Tagok: 14 szenátor és — hivatalból — az LC igazgatója.) Az már aztán teljesen a NATIS koncepciója szerint történt, hogy a bizottság az LC-t jelölte meg a rendszer kulcsintézményéül, s az LC igazgatója hálózatfejlesztési osztályt hozott létre, amely a mellé rendelt tanácsadó testület segítségével a hálózatfejlesztés s ezen belül az LC-funkciók tervezésével foglalkozik. (*Becker*.=UBL 77—85.)

Magyarország DLA- és STI-helyzete a fejlett ipari országokéra emlékeztet, legalábbis ami a NATIS „rendszer oldalának” létrehozását, e feladat bonyolultságát és nehézségét illeti. A számítógépes kísérleteit végző, a nemzetközi MARC-rendszerbe kapcsolódásán, katalógus- és egyéb szolgáltatásainak korszerűsítésén fáradozó OSZK jó úton halad abban az irányban, hogy betöltse a rá háruló NATIS-feladatokat. A szervezetében működő Könyvtártudományi és Módszertani Központ kitűnő feltételekkel (igaz, egyelőre csak *feltételeket*) kínál ahhoz, hogy a könyvtári hálózatok tervezése, koordinálása, a szakképzés és a könyvtári kutatások síkján is közeledjék a nemzeti könyvtár korszerű modelljéhez. Még az egyébként rossz, bürokratikus csengésű „hatósági jogkörök” is fogódzót kínálnak ahhoz, hogy az OSZK irányító funkciója korszerű értelemben kiépüljön. Súlyos csapást szenvedett azonban a hazai NATIS-program azért, hogy a kialakítandó társadalomtudományi információs rendszer bizonyos központi feladatainak ellátására ide telepített iroda nem nőhetett fel valóságos központtá és koordináló szervvé, hanem megszűnt, sőt a még meg sem született rendszert kiemelték a könyvtári illetékesség köréből. Nemcsak irodalmi bázisától és az informatikai hozzáértéstől fosztották így meg a társadalomtudományi kutatások információ-ellátását, hanem az OSZK-ban fokozatosan létrejövő számítógépes nemzetközi adatbázistól is. Hogy ez a „modell” milyen bonyolult problémákat eredményez még a hazainál szervezettebb viszonyok közt is, jól érzékelteti két NDK cikk. (*Reb-lin*.=ZfBw 406—411. — *Schulz*.=Uo. 161—166.) A most létesülő OSZIR (Országos Szakmai Információs Rendszer) mint az STI rendszerének itthoni létrehozására hivatott szervezet és a NATIS kívánatos viszonyának kifejtéséhez hozzá sem fogok. A vonatkozó nemzetközi felfogás érzékeltetéséül idéznem kell azonban *Duchesne*-nek, a National Library of Canada hálózatszervezési igazgatóhelyettesének három tételét, amelyet a nemzeti könyvtárak igazgatóinak 1975-ös oslói tanácskozása is elfogadott: „Mindenekfölött az a fontos, hogy az ország kormánya egyetlen átfogó politikával és tervvel rendelkezék a multi-diszciplináris, integrált információs rendszerre vonatkozólag — nem pedig két vagy több különálló politikával és tervvel... Valóban, több okból is szükséges, hogy a nemzeti könyvtárnak adják meg a törvényes felhatalmazást ahhoz, hogy kulcsszerepet töltsön be a DLA szektorban és a NATIS tervezésében... Ez a leggyazdaságosabb megoldás. Kötelempéldány-megőrző funkciója arra kötelezi a nemzeti könyvtárat, hogy az ország kiadványainak egész termésével foglalkozzék. Ez az átfogó feladat nem osztható meg más szervezetekkel a munka megkettőződésének és/vagy a lefedezés hézagainak komoly veszélye nélkül.” (UBL 7—25.)

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Könyvek és könyvtárak demokratikus útja

MAROSÁN GYÖRGY

Könyvekről, könyvtárakról és könyvtárosokról sokan és sokat írtak már, és ez nem véletlen. Történelmi tény, hogy a könyv, a könyvtárak és az ember kapcsolata, viszonya mindig nagy téma volt, és remélem, hogy az lesz a jövőben is, bármennyit változzon is a világ.

A tudatos, felvilágosult emberré válás nagy szellemi és intellektuális harcának próbaköve, kimeríthetetlen gazdag szellemi kincstára évezredek át a kevesek, a kiválasztottak privilégiuma, a hatalmat birtoklók, bitorklók, a hatalommal kapcsolatban állók és azt kiszolgálók féltett és szigorúan őrzött monopóliuma volt. Sokáig szinte megközelíthetetlen az emberiség százmilliói számára. Ha valaki fellázadt ez ellen és betörni, behatolni akart ebbe a féltve őrzött intellektuális rezervátumba, könnyen máglyára került. Köztudomású, hogy régen is égettek el könyveket — és embereket —, a kiátkozásról most ne is beszéljünk.

Hosszú-hosszú időt és utat kellett meg-

tennie a könyvnek és embernek, hogy ez a zárt világ nyitottá, mindenki kincsévé váljon. A mi dinamikusan fejlődő és sok szempontból örülden száguldó világunkban szerencsére megszűnőben van a könyveknek csak hatalmat, a hatalmasokat kiszolgáló szerepe. Ma már elmondhatjuk, hogy a könyv, a könyvek közüggé váltak, nemcsak a szocializmust építő világunkban, de mindenütt, ahol emberek élnek, dolgoznak, harcolnak, tehát alkotnak, szeretnek és gyűlölnék. A könyv mindenütt és mindenhol, minden formában elébünk tolakszik, nem hagy nyugton senkit — és ez nem véletlen —, mert könyvek nélkül ma már szinte elképzelhetetlen az ember világa.

Mindezek ismeretében azonban nagyon fontos, különösen a ma felnövekvő generáció számára tudatosítani, hogy ez nem mindig volt így. Mindenki előtt világossá kell tenni azt a történelmi tényt, hogy a tegnapi és a mai világunk között óriási különbségek vannak. Ez nemcsak mennyiségi, hanem minőségi értelemben is érvényes. A tudás, a művelődés, a kultúra történetében voltak olyan korszakok, amelyek nemzetközileg váltak nemcsak hatásossá, de meghatározóvá is, s amelyekkel — érthetetlen okok miatt — ma kevésbé foglalkoznak, holott e korszakok ismerete nélkül kevésbé érthető a mai világunk. Nézetem szerint eleve tudniuk kell a szakembereknek — de nemcsak nekik —, hogy a könyvet nem elég mint szent és nélkülözhetetlen dolgot megbecsülni, értékelni — ez kevés —, de látni kell a tegnap és a ma közötti minőségi különbséget is. Azt, hogy régen nem volt és nem vált mindenki számára hozzáférhetővé, szellemi kincsé, míg napjainkban egy szocialista forradalom után leggonoszabb ellenségeink sem tagadhatják a könyv helyét, társadalmi szerepét.

Ennek tudatában szeretném a figyelmet egy, nézetem szerint igazalmas, érdekes és tanulságos korszakra irányítani, amely kihatott a könyv és az embermilliók életére, és meghatározója lett. A könyvek demokratikus útját és fejlődését szeretném a központba állítani, a mának is sokatmondó alapok lerakására szeretném a figyelmet felhívni.

A munkásmozgalom és a könyv

Köztudomású, hogy Gutenberg után forradalmi módon indult meg a „könyv-

termelés”, és az is, hogy ez miként nyitott utat egy új nagy, ipari forradalomnak, amelynek nyomán jöttek létre Európában — a forradalmi munkásmozgalom hatására — a szabad szakszervezetek szervezetei és intézményei. Ez utóbbi tény ma sem eléggé feltárt és megbecsült történelmi érték. Pedig nagy a jelentősége, mert lényegében ettől az időtől kezdve számítható a könyv, a könyvek demokratikussá válása, méghozzá tömegesen az világméretekben. Ebből következik az a vitathatatlan tény, hogy ez az új demokratikus korszak törte és töri meg a kiváltságos rétegek, az uralkodó és elnyomó osztályok évezredekén át élvezett művelődési kiváltságait és monopóliumát. Új, nemcsak politikai, de szakmai, intellektuális korszakot és fejlődést idézett elő, amelynek ereje, hatása a jövőt munkáló haladó hagyomány: ma is hat, és kitérni előle még hallgatással sem lehet.

Kiknek és kinek volt régen könyv a birtokában? Az uralkodó osztályok tagjain kívül akadémiáknak, autonómiával rendelkező egyetemeknek, tudósoknak, nevelőknek, íróknak, költőknek: általában a művészeti világ „papjainak”. Szegény és egyszerű embernek nem volt, nem lehetett könyve, ez számára tiltott gyümölcsnek számított. A tudás, a műveltség, a kultúra, a teljes emberré válás minden eszköztől el volt zárva. Erről tanúskodott — és tanúskodik még ma is sok helyen a világban — az analfabétizmus szörnyű és embertelen állapota.

Az új és meghatározó korszak — írhatnám úgy is, hogy a hősi korszak —, amelyről én a könyvekkel kapcsolatban szólni szeretnék, az a negyedik rendnek, a proletariátusnak a világ színpadára lépésével veszi kezdetét. Ez a fontos történelmi esemény elindítja a könyv és a könyvek világának demokratikussá válását.

Az európai munkás- és szakszervezetek osztályharcos története 150 éves. E mozgalom születésében *önkéntes*, alapvető mondanivalójában, szervezetében *demokratikus* bázisú, és *mindenbe beleszól*, ami a dolgozók életével és a világgal összefügg. Ez a hármas egység tette lehetővé, hogy világméretű, szétverhetetlen szervezetté tudjon válni. Már születésekor szorosán kötődött a humanista értelmiségi világhoz, főképp tudósokhoz, írókhoz és költőkhöz. Innen ered a munkás és értelmiségi kapcsolat és viszony, amelyet a könyvek tettek eltéphetetlenné. Ebből a kapcsolatból és egymásrataltságból jött létre az intellektualizált munkás típusa, a kor meghatározója.

Szeretném hangsúlyozni, mert igen fontos: a szervezkedő és harcoló munkást már kezdetben sem csak a szűken vett

szakmai és ipari ismeretek elsajátításának célja vezette, hanem az általános, elsősorban humanista műveltség megszerzése, elsajátítása is. A szervezett munkások soha és sehol nem utasították el és nem zárkóztak el az értelmiségi világ magas szintű alkotásaitól: ellenkezőleg, birtokba vették azokat, és különös tisztelettel és szeretettel, nagy megbecsüléssel néztek fel rájuk. Azokat a tudósokat, írókat, művészeket illették emberi megbecsüléssel, akiknek révén átléptek az értelem világából az értelem és a tudatos cselekvés világába. Ezt a történelmi tényet és igazságot már Engels feljegyezte *A munkásosztály helyzete Angliában* c. zse-niális szociológiai művében — erről napjainkban gyakran és sokan szinte megfedelkednek. Igen fontos az idő: 1845-ben jelent meg a könyv. Engels ezt a művét már előbb kezdte írni, amikor még nem született meg a Kommunista Kiáltvány és Marx Tökeje.

Itt összefüggő, egymást feltételező dolgokról van szó. Engels ebben a művében három alapvetően fontos szakaszt rögzít a munkásoknak a kegyetlen tőkés kizsákmányolókkal szembeni ellenállásáról, lázadásairól. Az első volt a bűnözés, a lopás, a tulajdonra emelt kéz, amit nagyon kegyetlenül toroltak meg. Rá kellett jönni, hogy ez nem vezet sehová. A másik ilyen jelentős esemény, hogy a munkás fellázad a gépek ellen, összetöri azokat, de hamar felismeri, hogy ez sem vezet sikerre. A harmadik — témánkban nagy szerepet játszó dolog, ami összefügg a könyv szerepével — a tudatos szervezkedés, mindannak birtokba vétele, ami a munkások osztályharcának megvívásához szükséges. A munkásmozgalom már kezdetben kötődött a könyvek világához, de csak kevesen tudtak írni, olvasni. Kapcsolata a könyvekkel csak akkor ölt szervezett formát, amikor megalakítja a szakszervezetek szerveit, szervezeteit, és elhelyezi bennük a könyvtár fontos, nélkülözhetetlen, kiegészítő szervezetét, intézményét. Európa-szerte bárhol alakult meg szakszervezet, bármilyen kis helyen, kis létszámmal, rövid idő múlva már megszervezte könyvtárát. Kezdetben egy megbízható munkás lakásában, később — nagy harcok után — a munkások otthonokban.

Tulajdonképpen innen lépett át később a könyv, a könyvtár a mezőgazdasági munkások, a parasztok világába is. Tehát a szervezett ipari munkások hozták mindezt létre. Ma már, sajnos, kevesen gondolnak arra, hogy ezzel a cselekedetükkel a munkások a művelődés demokratikus közösségének alapjait rakták le Európa- és világ-szerte. Így váltak a könyvek, a könyvtárak a demokratikus közösség építőjévé és egyben elsőrendű

munkás- és népművelőkké. Hangsúlyozom: tömeges méretekben.

Már az első szakszervezeti szabályzatok külön paragrafusként rögzítik ezt, és egyben kötelezik a mindenkori vezetést, hogy a könyvtárt állandóan fejlessze, erősítse. A szervezkedő munkások pedig erre soha nem sajnálták a pénzt, mert nemcsak érezték, de tapasztalták is, hogy könyv és könyvtár nélkül nincs öntudatos emberré válás, de sikeres harc sem lehetséges.

Engels a munkásművelődésről: az iskolákról és az olvasótermekről

Hogyan jellemzi ezt a témát 1845-ben Engels? Hogyan varázsolja elénk a munkásoknak ezt a típusát? — A munkások szervezkedő csoportjai, a chartisták és a szocialisták saját erejükből számos iskolát és olvasótermet alapítottak a munkások műveltségének emelésére. Egy figyelemre méltó engelsi megfigyelés így hangzik: „a munkások érzésvilága teljesebben fejlett”. Sokatmondó meghatározás! Méghozzá 1845-ben. Engels elmélyíti azt a fontos kérdést, amelyről ma sem szabadna elfeledkezni, hogy a munkásoknak van érzékük a komoly műveltséghez. Ezt bizonyították a szocialista intézményekben gyakran tartott természettudományi, esztétikai és nemzetgazdasági előadások is, amelyeknek igen nagy hallgatóságuk volt.

„Hallottam — írja Engels — néhelykor foszlott bársonykabátos munkásokat, akik nagyobb tudással beszéltek geológiáról, csillagászatról és más tárgyakról, mint sok német burzsoá.” Feljegyzi Engels azt is, hogy Angliában a proletariátusnak mennyire sikerült önálló műveltségre szert tennie, amely különösen abban mutatkozott meg, hogy az új, korszakalkotó filozófiai, politikai és költészeti műveket csaknem kizárólag munkások olvasták. A szocialisták sokat tettek a proletariátus művelése érdekében. Lefordították a francia materialistákat, és a legjobb angol művekkel együtt, olcsó kiadásban terjesztették például Strauss: Jézus élete, Proudhon: Mi a tulajdon? c. munkáját. De Shelley és Byron, a két zseniális költő művei is a munkások között találtak a legjobb olvasókra, mint ahogy a kor filozófusa is a munkások között talált igazi otthonra. — Hangsúlyozom, ahogyan Engels írja: ezeket kizárólag proletárok olvasták.

Tulajdonképpen Engels jellemzése alapján követhető nyomon az is, hogyan terjedt el egész Európában, és vált meghatározóvá a könyv és a könyvtár. Néze-

tem szerint az európai munkás- és szakszervezeti mozgalmaknak, szervezeteknek a könyvek sorsát tekintve elévülhetetlen érdemük ez a nemzetközi méretű demokratikus átalakulás és fejlődés, mert a tudás és a műveltség megszerzésének igénye tömeges méretekben alapfeltétel volt és marad. Ebben a könyvtárak mindig alapvető bázist jelentettek, s ezt mindenkinek tudnia kell. Ennek ismeretében elhibázottnak tartom azt a vitát és kérdésfeltevést, hogy a munkás „beleszóljon-e a dolgokba”. Szinte sértés az a vélemény, hogy nem szólhat bele, mert nem ért hozzá, nem elég művelt és tájékozott. Engels óta nyilvánvaló, hogy mindig is beleszól, és napjainkban is így vagy úgy beleszól. Vannak tapasztalataink ezen a téren, s talán helyesebb azzal foglalkozni, hogy mit tettünk, vagy teszünk, hogy bele tudjon szólni! Mint régen, most is gondoskodni kell a felnőtt munkások oktatásáról, továbbképzéséről.

Engels két igen fontos dologról beszél: *iskolákról és olvasótermekről*. Ez utóbbi a könyveket jelenti, nem is akármilyen könyveket, és nem is akármilyen szerzőket. A könyvet, a könyvtárat sehol, senki nem kerülheti ki — az iskolákban sem, de a felnőttoktatásban különösen nem. Nekem két nagy jelentőségű időszakban volt módom ezt a kérdést a gyakorlatban tanulmányozni, és a könyvtárak fejlődését áttekinteni, főképp a szakszervezeti és politikai mozgalom vonatkozásában: 1931-ben, amikor európai vándorútra kelttem — 12 országban jártam —, és nemrég, amikor Nyugat-Európa tőkés világát tanulmányoztam 11 országban, amelyekről köztudomású, hogy pokolian magasak náluk a könyvtárak. Ebben az árkérdésben megmutatkoznak az ember, a munkás, a dolgozók tudása és műveltsége elé tervszerűen állított akadályok. Ellene csak egy védelem létezik, ezen hatásosan csak egy rendszer segít: könyvtárakat kellett és kell létrehozni, amelyekben minden szépirodalmi és tudományos mű mindenkinek rendelkezésére áll.

A két háború között és a legutóbbi utam alkalmával nem találtam országot, ahol ne állnának könyvtárak a munkások rendelkezésére, különösen ott, ahol van szakszervezeti mozgalom. Érdekes megfigyelést tettem, bármely országban fordultam is meg: még a vendégmunkások számára is elkészítették a saját nyelven írott irodalmat, tájékoztató dokumentumokat. Birtokomban van egy magyar nyelvű írás, amit a svéd dolgozók adtak ki. Ebben rögzítik: a munkásnak tudnia kell, hol van, azt pedig különösen, hogy milyen jogai és kötelességei vannak, vagy lesznek, és mindez könyv nélkül, információk nélkül nem lehetséges.

A magyar szakszervezetek hagyományai

A fentiekben főképp Európáról beszéltem, ez nem véletlen. A magyar munkás- és szakszervezeti mozgalom maga is európai minden vonatkozásában. Rá is ugyanaz mindenyes, mint bármelyik európai országra.

Nem mondom újat, hisz történelmi tény, hogy amikor betör a szocializmus eszméje hazánkba, és túllépi a mozgalom körét, szakszervezeti formát ölt, tehát intézményesedik. Véres harcok árán, több mint 100 éve már hazánkban is kezdetét veszi a könyv, a könyvtárak demokratikus útja, és így válik a könyv a munkások, de a nincstelen parasztok számára is nemcsak hatásos, hanem nélkülözhetetlen eszmei fegyverré is.

A szakszervezetekben a könyvtár eszmei, felvilágosító, nevelő és szervező-irányító központ. Ezt mindenkinek tudnia kell, azoknak különösen, akik napjainkban is sokat vitatkoznak arról, hogyan oldják meg a felnőtt dolgozó emberek továbbképzését, művelődését. Bevallom őszintén, nem értem a vitázókat! Vajon nem légüres térben mozognak ezek a viták, elszakadva attól az európai munkás- és szakszervezeti mozgalomtól és sok mindent meghatározó korszaktól, amely 100–150 éve már szervezett volt? És ha beszélhetünk haladó, előremutató, a mának is sokatmondó hagyományról, akkor a magyar munkásmozgalom és szakszervezetei, ezek az alapvető intézmények őrzik a hagyományt. De ezekből a központokból más művelődési, kulturális szervek és szervezetek is nőttek ki, például olyanok, mint az énekkarok, dalárdák — a régi szóval —, színjátszó csoportok, szavalókórusok, testőző egyesületek, mozgásművészeti csoportok, gyermekbarát egyesületek, továbbá a természetbarát mozgalom és szervezet. De hadd említsem itt az eszperantó mozgalmat és szervezetet is. Egyik-másik még európai, tehát nemzetközi hálózattal is rendelkezett. Mindezek a szakszervezeti mozgalomban alapozódtak meg, fejlődtek ki és váltak politikai, kultúrpolitikai erőkké. Könyvtárak nélkül létezésük elképzelhetetlen. Gondolkodjunk el azon is, hogy amikor a munkások kiléptek a kocsma világából, és filléreikből létrehozták a munkás- és szakszervezeti otthonokat, óriási minőségi változás következett be művelt, kulturált emberré válásuk folyamatában.

Nem véletlenül hagyam utoljára az iskolákat. A szakszervezetek Európa-szerte iskolarendszereket építettek ki, ahol nemcsak a tudás, a művelődés játszott szerepet, hanem a vezetőképzés, mai szóval élve a „kádernevelés” is. Szerte Európában, így hazánkban is ismertem olyan iskolákat, amelyekben egyetemi

színvonalon folyt az oktatás, a nevelés. Kiváló, a munkások harcával szolidáris marxista nevelők kapcsolódtak be ebbe a munkába, akik a könyvtárak nélkül szintén nem képezhették volna magukat. Itt nemcsak a tudományok elsajátításáról volt szó, de megtanították a munkásokat a beszéd, az előadás, a szónoklás művészetére is. Itt nőttek fel és fejlődtek ki *August Bebel* és társai Európa-szerte, de a magyar *Bokányi Dezső* is. Vizsgáljuk ezt tovább: gondol-e valaki ma arra, hogy például *Kassák Lajos*, a vasmunkás honnan indult el világhódító útra, írói, képzőművészeti útjára, vagy *Veres Péter*, a hamisítatlan paraszt. Csak nem képzelik egyesek, hogy mindketten már eleve úgy születtek, hogy költők, írók és politikusok lesznek. Mindkettőjük fejlődésére, de az ő nyomukban másokéra is döntő és meghatározó szerepet jelentett a magyarországi ipari munkás-, földmunkás szakszervezeti mozgalom, amelybe ők is beleszülettek. Az is történelmi tény, hogy emberek ezreit, tízezreit nevelték így fel ezek a szellemi, politikai, mozgalmi központok, nem azért, hogy ők külön-külön okosak, műveltek legyenek, hanem azért, hogy a marxista, szocialista munkásmozgalom elkötelezett és képzett vezetőivé váljanak.

Nálunk nemrég arról folyt a vita, hogy tanítsák-e a vezetést? Miért kellene felfedezni azt, ami több mint 150 éves történelmi múltta és gyakorlatra vezethető vissza? És a világban most is vannak hatásosan működő, nevelő szervezetek és intézmények, amelyek nélkül el sem lehet képzelni a 300–350 millió tagot számláló nemzeti szakszervezeti mozgalmat. És ha ez nemzetközileg így van, akkor kézenfekvő, hogy a fejlett szocialista társadalom felépítésében központi helyük és szerepük lesz. Véleményem szerint nélkülük még az emberiség új és szocialista, humanista kapcsolatait sem lehet megvalósítani. A könyveknek és könyvtáraknak, a könyvtárosoknak mindebben nagy szerepük van.

A fentieket azért kellett előrebocsátani, hogy a mának is igaz, a valóságos helyzetet tükröző választ adjak a felvetett kérdésre: hogyan, ki által lettem én könyvtáros szakszervezetem központjában?

Hogyan lettem szakszervezeti könyvtáros?

15 éves korom óta vagyok aktivistája a szakszervezeti mozgalomnak. Mindenben részt vevő, mindent vállaló, ha kellett börtönt is. Tehát elkötelezett ember!

1928-ban már öt éve szervezett munkás voltam. Egy nagyobb sütőüzemben dolgoztam. Itt kaptam az első megbízatásomat, funkciómat: bizalminak választottak

meg. De volt ott egy másik szaki is, aki főbizalmi volt, és egyben a szervező bizottság tagja. A szakszervezetnek ez a szerve érdekes és izgalmas munkát végzett, nevezetesen arról, hogy a hatóság, a rendőrség nem tudott bepillantani működésébe, mert igazában félillegális szerve volt ebben az időben minden szakszervezetnek. A szervező bizottság hatáskörébe tartozott a szakszervezeti munka politikai része. Már a bizalmiak kiválasztásában is nagy körültekintéssel és figyelemmel jártak el. A bizalmirendszer fontos és döntő meghatározója volt Európában a szakszervezeti mozgalomnak. A bizalmi testületek választották meg a 11 tagú szervező bizottságot is, mégpedig a hatóság, rendőrség jelenléte nélkül. A szervező bizottság hozzájárulása vagy tudta nélkül sztrájkot sem lehetett kimondani. Hatáskörébe tartozott az ellenállási alapok kezelése, a szakszervezeti lap kiadása, a könyvtárak fenntartása, az oktatás, előadások tartása és a kiválasztott szaktársak iskolára küldése.

Egy napon szólt nekem a főbizalmi: — Gyuri, ma délután gyere be a szervező bizottság ülésére, beszélni akarnak veled. Hogy miről, nem mondta, nem is illett kérdezni. A szervező bizottság elé az embert csak két okból hívták: vagy csinált valamit, ami sértette a szakszervezeti normát, erkölcsöt, vagy valamivel meg akarták bízni. Rendesen felöltöztem, és megjelentem délután öt órára a szakszervezet helyiségében. Hat órákor került rám sor. Beléptem a kis tanácsterembe, ahol 11 szaktárs komoly arccal ült és nézett rám. Az elnök csak ennyit mondott: Foglaljon helyet! — Utána a szervező bizottság titkára mint előadó beszélni kezdett: — Marosán szaktárs, a szervező bizottság szeretné felkérni magát, hogy vállalja el a nemrég meghalt könyvtáros posztját.

Ültem, néztem rájuk, de belül a szívem olyan hevesen kezdett dobogni, ahogy soha. Húszéves voltam, s amire felkértek, az igen rangos megbízatása a mozgalomnak. Én is tagja voltam a könyvtárnak, és sokat olvastam, ismertem a meghalt könyvtárost, aki idős, komoly ember volt, és igen művelt munkás; alapító tagja a szövetségnek, imádta a könyveket. Amikor hetenként háromszor megjelent a szakszervezetben, látnom kellett, milyen tisztelet és megbecsülés övezi személyét. En pedig vidám, derűs, agitátor alkatú fiatalember voltam, szinte nem is lehetett alap összehasonlításunkra. Amíg a titkár hallgattnam, feltört belőlem a kétség: lehet-e énbelőlem könyvtáros? Hihetetlenül hangzott, egyáltalán hogyan kerültem én szóba? Miért engem vettek számításba?

A könyvtár maga igen régi volt, egyidős a szakszervezettel, jövőre, 1979-ben lesz 90 éves. Akkor 3500 könyvvvel rendelkezett. De hadd jegyezzem meg azt is, hogy az ÉDOSZ dalosmozgalmának magának is hosszú évtizedeken keresztül volt önálló, saját könyvtára. Ez csak a központok működése után szűnt meg, egyesítettek minden könyvtárat a szövetségben. Ebben az időben két nagy szakmának, a sütő- és a molnärmunkásokénak közös könyvtára lett. A művek nagy része, kb. 60 százaléka szépirodalom a hazai klasszikusoktól a külföldi klasszikusokig. Ez utóbbiak nagy része francia, orosz, német, angol, skandináv és amerikai szerző műve volt. A franciák és az oroszok vezettek, főképp azok az írók, akiknek a művei híven tükrözték a társadalmi, politikai eszméket. Szaknyelven: a realista irodalom volt a szépirodalom alapja. A könyvek 40 százaléka tudományos és művészeti munka volt, uralkodó a marxista irodalom: Marx, Engels, Kautsky és Szabó Ervin könyvei. De rendelkezésre álltak a Népszava kiadványai is, ezek nemcsak propaganda-füzetekből álltak, hanem sok természettudományi és csillagászatilag foglalkozó mű is akadt köztük. Mai megítélésem szerint is kitűnően voltak kiválasztva az osztályharcos munkások számára.

Amikor végre szóhoz jutottam, az első dadogó kérdésem az volt, hogy miért éppen rám esett a választás, hiszen vannak itt idősebb, felkészültebb, tanultabb szaktársak is.

A titkár rögtön válaszolt: — Marosán szaktárs, maga már kijárt egy szemináriumot, állandó hallgatója a szakszervezetben rendezett előadásoknak, részt vesz a dalosmozgalomban, tagja a vígjelmi bizottságnak, tehát kulturális „aktív”. Úgy ítéljük meg, hogy alkalmas lesz erre a szerepre, szereti a könyveket, hisz a szaktársak közül néhányan gúnyosan kérdezik magától, ha könyvvvel a hóna alatt látják: Csak nem pap akarsz lenni, hogy ennyit olvasol? Maga fiatal, most már fiatalt kell állítani erre a funkcióra.

Mindez így volt, de megkérdeztem, vajon elég-e ez. Megnyugtattak: segíteni fog a szervező bizottság, mindent megkapok, hogy a feladatot jól ellássam.

— Egyet jegyezzem meg Marosán szaktárs, nagyon fontos: a könyv fő helyet foglal el a szakszervezeti mozgalomban, szent dolog, de a könyv közvagyon is, nagyon vigyázzon minden egyes könyvre, mert anyagilag is felelős lesz értük. Ha pénz kell, csak szóljon, de minden vásárlás számlával történik. Nemrég kapott ajándékba a szakszervezet a Kner Nyomda tulajdonosától 500 darab könyvet, ezeket be kell sorolni, helyes lesz, ha új ka-

talógust állítanak össze. Az irodából az elvtársnők segítenek, már holnap hozzá is foghat. Jegyezze meg, hogy most hosszú ideig ez lesz a legfontosabb feladata.

Munkámról, könyvekről, olvasókról

Amikor megismételték a kérdést, igent mondtam, méghozzá nagy büszkeséggel. Soha nem fogom elfelejteni. Másképp léptem ki a szervező bizottság üléséről, mint ahogyan oda bementem. Komoly, rangos feladatot bízta rám. Nagy lelkesedéssel láttam munkához. Két hónapba telt, míg rendbehoztuk, újjávarázsoltuk a könyvtárat. Munka közben felkerestem a nyomdász- és a vasasszakszervezetek könyvtárosaikat. Ennek a két szakszervezetnek volt a legnagyobb, legszervezettebb könyvtára, több tízezerre rúgott könyveik száma. A könyvtárosokkal való beszélgetésből úgy tűnt nekem, hogy nagy szakértelemmel rendelkeznek, és lelkesen avatnak be a könyvtárosi munkába. Elmagyarázták a könyvtár egész rendszerét. Érzéseimbe persze beültették az aggodalom csíráit is. De már nem volt visszaút. Ezután felkerestem könyvkötő barátaimat, akik közül ketten is vállalkoztak rá, hogy segítségemre lesznek. Először ki kellett selejtezni kb. 150, ronggyá olvasott könyvet, további 50 könyvet én selejteztam ki, mint „limonádé” értékűt. Amikor valamennyire rendbejöttünk, már a katalógus is elkészült, könyvkötő barátaim segítségével pedig az összes könyvet bekötöttük kék borítópapírba, rájuk fehér címkét ragasztottunk a számozáshoz. A kialakult rendszer alapján külön-külön helyeztük el a szépirodalmi, költészeti, a történelmi, szociológiai, a marxista tudományok körébe tartozó, valamint a természettudományi és a csillagászati köteteket. Ez mintegy 4000 darab könyvet tett ki. Elkészítettük a jegyzőkönyvet a selejtezésekről, és a vásárlási számlákkal együtt leadtuk a szervező bizottságnak, amely tudomásul vette jelentésünket. Könyvkötő barátom segítségével csináltunk négy nagy plakátot, amelyet jól látható helyen kiragasztottunk. Nagy betűkkel meghirdettem, hogy hétfő-szerda-péntek délután 4–7 óráig az újjárendezett, új könyvekkel rendelkező könyvtár a szaktársak rendelkezésére áll. És nagy betűkkel a következő jelmondatot: Olvass, hogy értelmes legyél! A könyv a Te örök barátod! A kultúra nem privilégium! — A szervező bizottság komoly összeget áldozott az újjárendezésre, és felhívta a figyelmet: minden év végén jelentkezzem, hogy új könyvekkel gazdagítsuk a könyvtárat.

Talán jó lesz, ha ide írom azt is, hogy az én viszonyom és kapcsolatom a könyv-

höz inas korom óta mindig állandó és meghatározó volt, hála a szervezett sütő-munkásoknak és marxista nevelőimnek. Ma is szeretem, nagyrabecsülöm a könyvet, és nem tudom elképzelni az életemet nélküle. Megírtam már azt is a könyvekkel kapcsolatban, hogy a legkegyetlenebb és leggyalázatosabb börtönt is könnyebben vészeltem át, ha könyvekhez jutottam. De van még valami, ami napjainkban is igen fontos, nemcsak rám érvényes szabály vagy törvény, s ez az, hogy a könyvek a sírig fognak elkísérni, és soha nem maradok egyedül, soha nem idegenedem el az élettől, a világtól, az emberektől, amíg könyvek lesznek, és olvasni leszek képes. Szent igaz, meghatározó volt: az első, legnagyobb és megtisztelő funkció, amellyel a szaktársaim megbíztak, ma sem vesztette el értékét, jelentőségét. Éppen 50 éve annak, hogy változatlanul tart ez a nagy, semmivel össze nem hasonlítható, de örök szerelem.

A könyvtárosi státusz a szakszervezetben, mindig önkéntes vállalkás volt. Nem járt érte anyagi előny, de politikai és erkölcsi igen. Munka közben jöttem rá, hogy — minden szépsége mellett — milyen gonddal és felelősséggel jár ez a tevékenység. Tele voltam ambícióval, rátermettségemet bizonyítani akartam megbízóimnak. Rövid idő alatt az olvasók száma 50-ról 150-re, később 200-ra emelkedett. A beiratkozás egy pengő volt, s ha a könyv elveszett, az olvasónak meg kellett térítenie az árát. Érdekes, soha nem vitáztak erről, inkább szégyenkezve vallották be, hogy elveszett. Kifizették, és szinte bocsánatot kértek. Később ismertem olyan szaktársakat, akiknek tett szert a kikért könyv, és egy bizonyos idő múlva jelentkeztek, hogy sajnos elvesztett: ők is kifizették az értékét. Nem vitáztam velük.

Kezdetben igen nehéz helyzetben voltam, mert az olvasók, különösen az újak javaslatokat kértek tőlem, mit olvassanak. Természetes, hogy az első időben én csak azokat a könyveket ajánlottam, amelyeket olvastam és jól ismertem. Egy jellemző példa a sok közül: Jött az egyik szaktársam, és könyvet kért, így: Marosán szaktárs, adjál már az asszonynak valami olvasni való szerelmes könyvet, nagyon szeret olvasni. — Odaadtam Zola Termékenységét; én már túl voltam a Zola-műveken. Nagyon olvasott író volt. Vártam a visszajelzést. Jött is a szaktárs, és derült arccal jelentette be, hogy az asszony arra kér, hogy hasonlót adjál. Így olvastattam vele végig Zola valamennyi művét. Lassan a férj is rászokott az olvasásra. Zoláról Gorkijra kapcsoltam át, és lassan kialakult a „rendszer”. Megtörtént az is, hogy a szakszervezetben elhangzott előadás után néhány nap

múlva jöttek a szakik: adjak nekik olyan könyveket, amelyek az előadás témáját jobban elmélyítik bennük. Egyszer a némi kérdésről és főképp az országban eluralkodott vérbajról tartottak előadás-sorozatot. Jöttek is a szaktársak, szerencsére volt ilyen irodalmunk, tudományos is, népszerű is. Akkor viszont nagy bajba kerültem, amikor egy bogarasnak mondtam szaktárs a csillagászatról kért könyvet tőlem. Ez a téma akkor alig volt ismert az én szellemi világomban. Igazából nem is nagyon érdekelt. Kiderült azonban, hogy a szaktárs nem bogaras, sőt igen értelmes ember, közösen választottuk ki a művet, aztán később én is elolvastam. Ma is mosolyogva gondolok arra, hogy milyen döbbenetes hatást gyakorolt rám.

Aztán megkeresett Berecz Béla barátom és szaktársam, egy régi kommunista, többszörös börtönlakó, tagja volt ő is a könyvtárnak. — Te Gyuri, megvan neked Darwinnak A fajok eredete című könyve? (Berecz Béla komoly ember volt, a tudományos művek érdekelték, Szabó Ervin Marx—Engels válogatását is többször kikérte, és nagy szenvedéllyel olvasta Mehringtól Marx Károly életét.) Közöltem vele, hogy megvan. — Olvastad? — Kérde. — Az igazat megvallva: nem! Ahogy Béla visszahozta a könyvet, én is beletemetkeztem. Nagyon nehezen, de végigragtam magam rajta.

Kedvenc olvasmányaim a francia forradalomról szóltak. Sok könyvünk volt ilyen, valamennyit szenvedéllyel, lelkesedéssel olvastam. Ezek keltették fel bennem az érdeklődést az iránt, vajon az írók ezt a nagy világtörténelmi eseményt hogyan dolgozták fel? Így került olvasmányaimban szinkronba a történelem és a szépirodalom. Másokra is igyekeztem hatást gyakorolni. Én hosszú ideig a francia klasszikusok hatása alatt álltam. Ezek vittek el sok munkatársammal együtt a francia felvilágosodáshoz és a marxizmus birtokbavételéhez.

Volt még valami különleges hatása a könyvnek nemcsak rám, de sok munkatársamra is: elkezdtünk színházba, koncertekre járni.

Hogy a további fejlődésekre milyen hatással voltak a könyvek, arról már írtam. Így jártam meg a szakszervezeti tanács főiskoláját, így jutottam el dr. Braun Soma öt évig tartó iskolájába. Minden megváltozott körülöttem és velem. Ma is vallom: nagy iskola volt ez a világ, amiben felnőttem.

Talán záró akkordnak nem lesz rossz, ha az alábbiakat még feljegyzem a könyvekkel kapcsolatban:

Nagy lebukások voltak a szakszervezetben: a szüntelen sztrájkok miatt én is sokszor kerültem társaimmal együtt „be-

gyűjtésre”. Lassan már közismert figurája lettem a főkapitányság politikai osztályának, ismert delikvens. Ez is jó iskola volt, megedzette az embert, ellenállóvá tette, szigorú fegyelmező iskola, osztálytudatosságra, harccosságra nevelő, amelyből sokan úgy léptünk ki, hogy tiszta lappá váltunk mindenki számára. A könyvek idézték elő ezt a minőségi változást. Az „Öberhén” helyt kellett állni: verések, állandó kihallgatásokkal tarkítva. A végén döntésre került a sor, egy főfejes elé kerültem, ennél dőlt el, hogy vádemeléssel megy-e az ember a Markóba, vagy szigorú rendőri felügyelettel a Toloncházba.

Egyszer az egyik főfejes kíváncsi lett műveltségemre, és egy hosszú kihallgatás pihenő szakaszában megkérdezte tőlem: „Szokott olvasni?” — Igen, rendszeresen! — Miért? — Mert szeretem a könyveket! — Mit olvasott utoljára? — kíváncsian nézett rám — Stendhal Vörös és feketéjét. — És megértette? — Határozottan válaszoltam, hogy igen! — Elmondaná nekem is a könyv tartalmát és rejtett mondanivalóját? Szeretném magától hallani!

Sokáig beszéltem erről a műről, innen csaptunk át a többi világirodalmi nagyságra. Nézett rám csodálkozva. — Mit olvasott még? — Sorolni kezdtem a francia, orosz, skandináv, német, angol, amerikai műveket. Hirtelen félbeszakított: — Mi volt a maga édesapja?

— Tanító! — feleltem.

— Hát ez meglátszik magán.

— Tanácsos Úr, ennek kevés köze van az én pedagógus szüleimhez, ezt a könyv iránti szeretetet a szakszervezeti mozgalom oltotta belém.

— Mennyi iskolája van? — kérdezte a tanácsos.

— Négy elemi!

— Csak ennyi?

— Igen! De kijártam a Szakszervezeti Tanács főiskoláját, és egy évig hallgatója voltam egy szónokképző tanfolyamnak, meg egy könyvtárosképző tanfolyamnak.

Hosszú ideig elszórakozott velem ez az úr, a hatalomnak ez a különleges képviselője. Lehet, hogy ezért döntött úgy, hogy RF-essé (rendőri felügyelet) tesz, és bevágat egy hónapra a Toloncba, amely ronda hely volt ugyan, de vádat nem emelt, és így elkerültem a Markót.

A könyvtáros lopja be magát az olvasók szívébe!

Sokan vallattak engem arról, hogyan, miként választották ki a szervezett munkások a különböző posztokra a kádereket, szintre való tekintet nélkül. Magya-

ráztam, hogy ennek is igen gazdag, a nemzetközi munkásmozgalom által, harcok útján kialakított szabálya és formája van. Az egyszerű bizalmítól kezdve, akire mint alapra minden egészséges szakszervezeti mozgalom épül, a magasabb szintű vezetésig minden funkciónak megvolt régen is, s állítom, hogy megvan ma is az előfeltétele, amely nemcsak szakismeretből, műveltségből, helyes és jó fellépésből állt, hanem emberismeretből és emberekkel bántani tudásból is. A kiválasztott mindig a munka és a harc menetében vizsgázott, anélkül, hogy gondolt volna arra, hogy vezetővé válik, és hogy alkalmas-e a feladat elvégzésére. Ez itt hamar kiderült, és aki alkalmatlan volt, azt hamar le is váltották. Sértődés, megbántódás nélkül. Nem a választott személy nyúlt, vagy nyúlhatott a funkcióért, hanem mások döntöttek el, hogy a funkcióra alkalmas-e. „Szívbját” nélkül, menet közben kellett búcsút mondani valakinek, ha nem vált be.

Ennek előrebocsátása után most nézzük meg, hogy ki és kik lehetnek könyvtárosok, milyen feltételeknek kell megfelelniük a kiválasztottaknak? A félreértések elkerülése végett hangsúlyozom, hogy én amatőrökről, önkéntes társadalmi munkát és feladatot vállalókról beszélek. (Most, félszáz év után már nemcsak ebben van tapasztalatom.)

Nézetem szerint könyvtáros csak az lehet, aki szereti a könyveket. Szeret tanul-

ni, művelődni, többszínű, széles skálájú érdeklődése van, mert a könyv nemcsak szépirodalom, hanem a tudomány, a művészet, a kultúra összességét jelenti! A könyvtárosnak nem kell mindenben szakembernek lennie, de szeresse és tanulja meg szakmáját. A második feltétel: ismerje, szeresse az embereket, és tudjon bántani velük. Ez sem titok, megtanulható, elsajátítható. Lopja be magát az olvasók szívébe, lelkébe, mert ezen keresztül hat rájuk síríg tartóan. És végül: legyen felelősségérzete az emberekért és a könyvekért. A könyvtár legyen az igazi és teljes otthona. Ha azonban valaki ezt a munkát még hivatásként és szakmaként is vállalja, vele szemben a követelmény magasabb. Egyet meg kell jegyezniük a profiknak is: a diploma önmagában nem elég, az csak feltétel, azt ki kell egészíteni a gyakorlati munkával, intellektuális törekvéssel, hogy egészet jelentsen.

Most is furcsa módon szórakozom. Könyvüzleteket járok Európa-szerte, és nemcsak a könyveket nézem meg, hanem a könyvárusítókat is. Ki szoktam magamnak választani azt, akiről feltételezem, hogy a könyv szerelmese, barátja, tudósa, nemre való tekintet nélkül, és azt kérem meg, hogy ajánljon nekem új, modern olvasnivalót. De sokat láttam olyat is, akinél az ötlött fel bennem, hogy mit keres ez a könyvüzletben, miért nem megy el zöldséget árulni, az sem utolsó dolog, többet is lehet keresni vele.

Lapozgató

A ČITATEL'-nek, a szlovák könyvtárügyi folyóiratnak idei első száma áttekintést közöl a magyar iskolai könyvtárügyről. A cikk szerzője Jana Peciarová, a szlovák pedagógiai könyvtár munkatársa.

Az Ady-évfordulóval kapcsolatban megjelentetett könyvtári kiadványokra februári számunkban (89. 1.) már felhívtuk a figyelmet. Azóta újabb, rendkívül értékes könyvtári publikációról szereztünk tudomást: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei című sorozatban 4 (79) Új sorozat jelzéssel megjelent Vitézy László ADY — LÉDA — CSINSZKA. Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához c. munkája (1977. 163 l., soksz., 25 Ft). Az ismeretlen vagy eddig hozzáférhetetlen dokumentumokat feltáró összeállítás fő része Léda és Csinszka visszaemlékezése Adyra, a kötet függeléke pedig szövegközlés a két asszony Adynak írt leveleiből. A gazdag jegyzetapparátust is felvonultató fontos kiadványt Király István lektorálta.

A JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM ÉVKÖNYVE 1975/76. c. beszámolótkötet (Szeged 1976. 206 l.) az egyetemi élet eseményeinek regisztrálásán és a szokásos egyetemi bibliográfiának közzétételén kívül tartalmazza az egyetemi könyvtár 1975. évi jelentését is, amely a vásárolt könyvek számának csökkenéséről, ennek ellenére azonban valamennyi olvasószolgálati mutatószám lényeges növekedéséről ad hírt.

Pótlások a lexikonokhoz az 1977. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a Könyvtárosban 1977 májusában megjelent előzménye volt. Mivel a sajtó gyakran mellőzi a halálozás pontos helyének és napjának megjelölését, sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatot adni: a megjelenés előtti nap dátumát, illetve a föltételezett helyet kérdőjellel. Néhány adatnál azonban csak a hónapot tüntethetjük fel, s a napok helyén két kérdőjellel figyelmeztetünk az adat bizonytalanságára; a halálozás helyeként pedig néhány esetben, adat híján, a tágabb környezetet — országot, tájegységet — nevezzük meg.

Mivel adataink az 1977. évre vonatkoznak, az évszámot nem jelöljük, csak a hónapot és a napot tüntetjük föl arab számokkal.

RÖVIDÍTÉSEK

†	Halálozás
BB	Balázs Béla-díj
EF	Erkel Ferenc-díj
ÉM	Érdemes Művész
FL	Fotolexikon. 1963.
GA	Gábor Andor-díj
HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA	József Attila-díj
JM	Jászai Mari-díj
KD	Kossuth-díj
KK	Ki kicsoda? 3., átd. kiad. 1975.
KL	Kislexikon. 1968.
KM	Kiváló Művész
LF	Liszt Ferenc-díj
MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.
MA	A Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjának díjazottjai
MKL	Művészeti kislexikon. 1973.
ML	Művészeti lexikon. 1965—1968.
MM	Munkácsy Mihály-díj
MML	Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2. jav., bőv. kiad. 1976.
OL	Orvosi lexikon. 1967—1973.
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.
SZOT	SZOT-díj
TTL	Természettudományi lexikon. 1964—1968.
TTL7	Természettudományi lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1976.
UFL	Új filmlexikon. 1971—1973.
UML	Új magyar lexikon. 1959—1962.
UML7	Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.
VK	Világirodalmi kisenciklopédia. 1976.
VL	Világirodalmi lexikon. 1970—1977.
YM	Ybl Miklós-díj
ZL	Zenei lexikon. 1965.

KIEGÉSZÍTÉSEK

Adrian, Edgar Douglas † Cambridge (Nagy-Britannia), 8. 6? KK, KL, OL, UML	Aszódi Weil Erzsébet † Bp. 1. 6? KK, MKL, ML, UML
Ágay Karola KM, KK, ZL	Babarczy László JM, SZKL
Ahmed, Fakhruddin Ali † Új-Delhi, 2. 11. ' KK	Baconsky, Anatol E. † Bukarest, 3. 4. HKI, VL
Alexandre, Vicente Nobel-díj, HKI, KK, VK, VL	Bakács Tibor † Bp. 6. 30? KK, OL, UML
Almási Miklós JA, KK, MIL, UFL	Bálint András JM, UFL
Anday Piroska † Bécs, 9. 20? KK, ZL	Báránv Nándor † Bp. 10. 6. KK, KL, UML
Andor Ilona, † Bp. 7. 18. KK, ZL	Bársony Rózsi † Bécs, 3. 21—27? SZKL, UFL
Aranyosi Magda, † Bp. 8. 17? MIL, MML	

Barta Éva EM, ML
 Bartalis János † ? 1. 7. előtt KK, KL, MIL, ÚML
 Básti Lajos † Bp. 6. 1. KK, KL, SZKL, ÚFL, ÚML
 Békeffy István † Bp. 6. 9. MIL, ÚFL
 Berényi Gábor EM, SZKL
 Bijedics, Dzsema † Kreševo, 1. 18. KK
 Blanzat, Jean † ? 11. 6. VL
 Borbély Gyula EM, ZL
 Braun, Wernher von † Washington (Va.) 6. 17. KK, KL, TTL, ÚML
 Callas, Maria † Párizs, 9. 16. KK, KL, ÚML, ZL
 Chaplin, Charlie † Corsier-sur-Vevey (Svájc), 12. 25. KK, KL, ÚFL, ÚML
 Crawford, Joan † New York, 5. 10. ÚFL
 Crnjanski, Milos † Belgrád, 11. 30. HKI, KK, VK, VL
 Crosby, Bing † Madrid, 10. 14. KK, ÚML7, ZL
 Crosland, Anthony † London, 2. 19. KK
 Csáki Frigyes † Bp. 8. 30? KK, KL, ÚML7
 Csekovszky Árpád EM, MKL, ML
 Csillag József † Bp. 11. 9. ML
 Csongrádi Mária SZOT, SZKL
 Csukás István JA, MIL
 Czimer József EM, SZKL
 Dávid Gyula † Bp. 3. 14. KK, KL, ÚML, ZL
 Dégen Imre † Bp? 6. 16. KK, ÚML7
 Demján Éva SZOT, SZKL
 Dery Tibor † Bp. 8. 18. KK, KL, MIL, ÚML
 Diósy Antal † Bp. 8. 25? MKL, ML
 Dobos Ildikó JM, SZKL
 Dojenyin, Vaszilij Nyikolajevics † Moszkva? 2. 23. KK
 Drégely László EM, KK, SZKL
 Dzumblatt, Kamal † Kfarhim, 3. 16. KK
 Engelsz József EM, KK, MKL, ML
 Erhard, Ludwig † Bonn, 5. 5. KK, ÚML
 Falu Tamás, † Ócsa, 7. 13. MIL
 Fegyin, Konsztantyin Alekszandrovcics † Moszkva, 7. 15. HKI, KK, KL, ÚML, VK, VL
 Finch, Peter † Hollywood (Calif.) 1. 15. előtt, ÚFL
 Fodor Géza † Szeged, 9. 29. KK, TTL7, ÚML7
 Foky Ottó EM, KK, ÚFL
 Földeák János MA, KK, MIL, ÚML
 Frank János MM, ML
 Fukász György SZOT, KK
 Gabo (Pevsner), Naum † Waterbury (Conn.) 8. 24? MKL, ML, ÚML7
 Gabos Gábor EM, KK, ÚML7, ZL
 Gábel Frigyes EM, MKL, ML
 Gafita, Mihai † Bukarest, 3. 4. VL
 Gera György † Bp. 12. 11. MIL
 Gerbár Tibor EM, SZKL
 Gerő Sándor † Bp. 4. 6? ML
 Gillemot László † Bp. 8. 20. KK, KL, ÚML
 Gligorić, Velibor † Belgrád, 10. 4? KK, VL
 Gobbi Hilda SZOT, KK, KL, MML, SZKL, ÚFL, ÚML
 Gollan, John † London, 9. 5. KK, MML, ÚML
 Göllner Miklós † Bp. 3. 24? MKL, ML
 Grundig, Lea † ? 10. 11? KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Gyemontyev, Pjotr Vasziljevics † Moszkva, 5. 14. KK
 Gyöngyössi Katalin JM, SZKL, ÚFL
 Gyulai Zoltán † Miskolc, 2. 9. TTL
 Habe, Hans † Locarno, 9. 30. HKI, KK, ÚML7, VK, VL
 Hacser Józsa JM, SZKL, ÚFL
 Hajnal Anna † Bp. 9. 6. KK, MIL, ÚML
 Herberger, Josef † Hamburg, 4. 28. KK
 Hill, Archibald Vivian † Cambridge (Nagy-Britannia), 6. 3. KL, OL, ÚML
 Hincz Gyula MA, KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Horváth István † ? 1. 14. előtt, KK, MIL
 Horváth János † Bp. 2. 4? KK, KL, MIL, ÚML
 Huszár Klára EM, SZKL, ZL
 Iljusin, Szergej Vlagyimirovcics † Moszkva, 2. 10. KK, ÚML
 István Marián † Bp. 10. 4. előtt, MIL
 Jákó Pál † Bp. 11. 11. SZKL
 Jespersen, Knud † ? 12. 2. KK, MML
 Kass János EM, KK, MKL, ML, ÚML7
 Keresztessy Mária † Bp. 5. 29. SZKL
 Kerpel Jenő † Bécs, 12. 23? MIL
 Kiss Kovács Gyula EM, MKL, ML
 Koltai János JM, SZKL, ÚFL
 Konyoresik János MM, MKL, ML
 Kopp Jenő † Bp. 2. 13. ML
 Kormos István † Bp. 10. 6. MIL, ÚML
 Kós Károly † Kolozsvár, 8. 25. KK, KL, MIL, MKL, ML, ÚML
 Kovács György † Marosvásárhely, 11. 9? KK, SZKL, ÚFL
 Kovács János EM, SZKL, ÚFL
 Kovács Margit † Szentendre, 6. 4. KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Kovács Mária † Hódmezővásárhely, 1. 19. ML
 Kovács Vilmos † Bp. 11. 19. előtt, MIL
 Krklec, Gustav † Zágráb, 10. 30. KK, ÚML7
 Kun Imre † Bp. 10. 3. ZL
 Kunicki, Tadeusz † ? 8. 1. KK
 Külkey László EM, ZL
 Lajos Attila EM, KK
 Lantos Rezső † Bp. 2. 10. ZL
 Léderer Emma † Bp. 10. 14? MIL, ÚML
 Lemessev, Szergej Jakovlevics † Moszkva, 6. 26. KK, ÚML, ZL
 Lesznai Lajos † Bp. 11. 30. előtt, ZL
 Lóránd István EF, ZL
 Lukács Lóránt BB, ÚFL
 Macskásy Árpád † Bp. 7. 24. ÚML7
 Madaras József SZOT, SZKL, ÚFL
 Makariosz, Alekiosz Myriarthesz † Nicosia, 8. 3. KK, KL, ÚML

Marosán László ÉM, MKL, ML
 Massemba-Débat, Alphonse † Brazzaville, 3. 25. KK, ÚML 7
 Máté András ÉM, KK, MKL, ML
 Mátrai (-Gottwald) Gyula † Bp. 1. 3. KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Meade, James Edward Nobel-díj, KK, ÚML7
 Mécs Károly ÉM, SZKL, ÚFL
 Mesterházi Lajos SZOT, KK, KL, MIL, ÚML
 Mészáros Márta BB, ÚFL
 Mészáros Vilma † Bp. 2. 2? MIL
 Mihály László † Bp. 7. 5. MIL
 Mikes Lilla JM, SZKL
 Mikó Imre † ? 3. 23? KK, MIL
 Mikus Sándor SZOT, KK, KL, MKL, ML, ÚML
 Molnár Imre † Bp. 11. 29? ÚML, ZL
 Molnár Piroska JM, ÚFL
 Molnár Zsuzsanna † Bp. 3. 10? ML
 Mostel, Zero † ? 9. 8. KK, ÚFL
 F. Nagy Imre † Bp. 5. 9. SZKL
 Nagy István † Kolozsvár? 4. 24. KK, KL, MIL, MML, ÚML
 Németh Aladár ÉM, MKL
 Németh Éva ÉM, MKL
 Németh G. Béla JA, MIL
 Ngouabi, Marien † Brazzaville, 3. 18. KK, ÚML7
 Nyíri Tibor † Bp. 12. 30. MIL
 Óhídy Lehel † Bp. 1. 1. SZKL
 Olosz Lajos † Bukarest, 4. 30? MIL
 Palásthy György ÉM, ÚFL
 Pásztor Béla 1907. 3. 16. MIL adata helyesbítendő!
 Pásztor Erzsébet JM, ÚFL
 Pavlov, Todor Dimitrov † ? 5. 9? KK, KL, MML, ÚML
 Péter Rózsa † Bp. 2. 16. KK, KL, TTL, ÚML
 Porombacu, Veronica † Bukarest, 3. 4. HKI, KK
 Pódör Béla LF, ZL
 Presley, Elvis † Memphis (Tenn.) 8. 16. KK
 Prévert, Jacques † Cherbourg, 4. 11. HKI, KK, ÚFL, ÚML, VK
 Radnai György SZOT, † Bp. 4. 4. KK, ZL
 Radó Lili † Bp. 9. 19. MIL
 Rajeczky Benjámín MA, KK, ÚML, ZL
 Ranódy László KM, KK, KL, ÚFL, ÚML
 Reimann, Max † Düsseldorf, 1. 18. KK, MML, ÚML
 Rév István Árpád † Bp. 7. 28. ML, SZKL
 Révész Géza † Bp. 1. 22. KK, MML, ÚML
 Révész Mihály † Bp. 6. 7? KK, MIL, MML, ÚML
 Ronyecz Mária JM, SZKL, ÚFL
 Rossellini, Roberto † Róma, 6. 3. KK, KL, ÚFL, ÚML
 Ruszt József ÉM, SZKL
 Sándor Renée † ? 11. hó előtt, ZL

Schmidl Ferenc YM, † Bp. 7. 26? MKL, ML
 Schuschnigg, Kurt † (Tirol), 11. 16. ÚML
 Sebestyén Mihály † Bp. 11. 2. SZKL
 Simor Erzsébet † ? 2. 2. SZKL, ÚFL
 Solymár István † Bp. 1. 5. ML
 Sólyom Nagy Sándor ÉM, KK
 Stokowski, Leopold † New Hampshire (Dél-Anglia), 9. 13. KK, KL, ÚML, ZL
 Szabáh, Sejk Szabáh al Szálem al † Kuwait, 12. 31. KK
 Szabó Árpád YM, ML
 Szabó Zoltán ÉM, MKL, ML
 Szalatnai Rezső † Bp. 3. 23. MIL, ÚML
 Szántó Zoltán † Bp. 3. 26. KK, MML
 Szász Ferencné † Bp. 7. 19? KK
 Szász Péter BB, ÚFL
 Szécsi Margit JA, KK, MIL, ÚML7
 Szekeres Károly MM, MKL
 Szemes Mihály † Bp. 10. 3. KK, ÚFL
 Szenczi Miklós † Bp. 7. 11. MIL, ÚML
 Szenkár Jenő † Düsseldorf, 3. 30? KK, KL, ÚML, ZL
 Szentkuthy Miklós JA, KK, MIL, ÚML
 Szervánszky Endre KM, † Bp. 6. 25. KK, KL, ÚML, ZL
 Szilvássy Margit † Bp. 8. 29. MKL, ML
 Tamás Aladár JA, KK, KL, MIL, MML, ÚML7
 Tasnádi Kubacska András † Bp. 3. 29. KK, TTL, ÚML7
 Teván Margit KM, KK, MKL, ML, ÚML
 Tomanek Nándor KM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
 Tordy Géza JM, SZKL, ÚFL
 Töröcsik Mari KM, KK, SZKL, ÚFL, ÚML7
 Tury Mária MM, MKL, ML
 Vadász János † Bp. 3. 7. ÚFL
 Vadnay Dezső † Bp. 10. 26. MIL
 Vajthó László † Kecskemét, 12. 23. KK, MIL, ÚML
 Vámos László (1912—) ÉM, FL, KK
 Varga Géza ÉM, SZKL
 Vásárhelyi Zoltán † Bp. 1. 25? KK, KL, ÚML, ZL
 Vendel Miklós † Bp. 2. 7. KK, KL, TTL, ÚML
 Vikár László EF, ZL
 Wehner Tibor † Bp. 4. 13. ÚML, ZL
 Zádor Jenő † Los Angeles (Calif.) 4. 5? ÚML, ZL
 Zavadszkij, Jurij Alekszandrovics † ? 4. 6? KK, SZKL
 Zinner Erzsébet † Bp. 9. 8? FL, KK
 Zsolnay Hédi LF, SZKL
 Zuckmayer, Carl † Visp (Svájc), 1. 19. HKI, KK, ÚML, VK

PÓTLÁSOK 1976-RÓL

Hajós Károly † Bp.? 1976. 12. 10. OL
 Winter, Fritz † Herrsching-Ammersee, 1976. 10. 2? MKL, ML

ADATKÖZLÉS

Elsősorban a helyismereti kutatók számára közöljük — kísérletképpen — az utóbbi három évben elhunyt olyan jelesebb magyar személyiségek halálozási adatait, akiknek neve nem szerepel egyetlen lexikonban sem. Az életrajzi kutatás számára minden bizonnyal gyümölcsöző lesz az adatok ilyen egybeszedése.

Balázs János naiv festő † Salgótarján, 1977. 3. 18.
 Bihari Mór kommunista pedagógus † Bp. 1976. 3. 9?
 Csallány Dezső régész † Nyíregyháza, 1977. 3. 30?
 Dezséry László író † Bp. 1977. 11. 8.
 Dorogi Imre festő † Szeged, 1976. 1. 30.
 Fajth Tibor író, közgazdász † Bp. 1975. 5. 13.
 Fodor Imre színházigazgató † Bp. 1975. 5. 24.
 Goldmark Péter Károly mérnök, feltaláló † USA, 1977. 12. ??
 György István újságíró † Bp. 1977. 1. 1.
 Hermann Alice pszichológus † Bp. 1975. 8. 16.
 Hoffer János faragó népművész † Szentlászló, 1977. 8. ??

Hornyánszky Károly orvos, az ellenállási mozgalom hőse † Székesfehérvár? 1976. 3. 15?
 Manga János néprajztudós † Bp. 1977. 9. 2.
 Medák Sári énekesnő † London, 1975. 5. 5.
 Mózes Viktor munkásmozgalmi veterán † Bp. 1975. 12. 16.
 Österreicher Sándor munkásmozgalmi veterán † Mitrovica, 1975. 12. 12.
 Ősz Ferenc humorista † Bp. 1975. 2. 5.
 Pál Rita író † Pécs, 1977. 1. 4?
 Ravasz László református püspök † Bp. 1975. 8. 8.
 Schram Ferenc néprajztudós † Bp. 1975. 7. 26.
 Sebestyén Géza könyvtáros † Bp. 1976. 4. 5.

Összeállította: Gyuris György

Szovjet tudományos könyvkiállítás Budapestén

„A Szovjet Tudományos Akadémia a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulóján” címmel 1978. január 10-én nagyszabású könyvkiállítás nyílt a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában.

A kiállítás megrendezése egybeesett a magyar—szovjet tudományos együttműködési egyezmény megkötésének 20. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia rendezett tudományos ülészekkal. A Szovjet Tudományos Akadémia által képviselt tudománysszakok területén az Akadémia kiadásában az utóbbi években megjelenő kiadványokból a tárlókban mintegy 700, a társadalom- és természettudományok köréből válogatott kötet volt látható.

Központi helyet foglaltak el a Nagy Októberrel, annak történelmi jelentőségével, nemzetközi hatásával foglalkozó kiadványok, valamint a szovjet tudományt, tudománypolitikát tárgyaló kötetek és a 250 éves intézmény történetét, szervezetét feltáró összefoglaló publikációk.

A társadalomtudományi kiadványok között helyet kaptak a legfrissebb filozófiai művek, továbbá a szociológiai kutatások területén, a közgazdaságtudományokban elért eredmények legújabb termékei. Felsorakoztak a történelmet, a történelmi forrásaanyagot, a politikát, a Kelet-kutatást, a régészetet képviselő kiadványok. Ugyancsak nagy számban mutatta be a kiállítás az irodalomtudomány, a folklór, a nyelvtudomány területeit, problémakörét tárgyaló monográfiákat, valamint a tudománytani és tudománytörténeti munkákat.

A természettudományok területén külön figyelmet érdemeltek a szovjet úrkutatással kapcsolatban megjelent nyomdatermékek. Az egyéb szakcsoportokon kívül a geológia, a földrajz és a környezetvédelem is képviseltet kapott a kiállított könyvek között.

A kiállítás változatos könyvanyagát a magyar—szovjet tudományos együttműködésre, kutató- és kiadványcserére stb. vonatkozó statisztikai táblázatok, valamint a tudományos és kulturális eseményekre vonatkozó képanyag egészítette ki. (F. G.)

Köszönet és kérés

„A könyv nem az egyetlen, de nélkülözhetetlen, semmi mással nem pótolható eszköze szocialista közművelődésünknek. Olyan értékhordozó, amely rendkívül sok irányban közvetíti tartalmát: közvetlenül hat a termelésre, a munkakultúrára, nemcsak a szorosan vett művelődési folyamatokra. Megvan a lehetőség rá, hogy termékeny kapcsolatba kerüljön az emberi élet egész tartalmával, tehát a teljes személyiséggel és a társadalmi élet valamennyi színterével” — mondta ünnepi beszédében Pozsgay Imre kulturális miniszter az ünnepi könyvhét tavalyi megnyitóján, az obudai Flórián téren.

Az Ünnepi Könyvhét Országos Szervező Bizottsága ez év januárjában összegezte az 1977-es könyvünnep eredményeit, tapasztalatait, s megállapította, hogy „az ünnepi könyvhét jelentős, társadalmi fontosságú és hatású eseménye volt kulturális életünknek”.

Bizonyítja ezt a könyvforgalmazás imponáló eredménye (több mint 86 millió forint értékű könyv talált gazdára) és a 750 író-olvasó találkozó, melyen mintegy 40 ezer érdeklődő vett részt; továbbá bizonyítja a megszámlálhatatlanul sok színes, tartalmas esemény, sikeres rendezvény a városokban és a falvakban, üzemekben és iskolákban, a könyvsátraknál és a könyvtárakban.

Az országos szervező bizottság elismeréssel állapí-

totta meg, hogy a könyvtárosok lelkes, avatott munkája, fáradhatatlan ügyessége nagymértékben hozzájárult a sikerhez, ahhoz, hogy a könyv 1977 tavaszán termékeny kapcsolatba kerülhetett az emberi élet egészével, a társadalmi élet valamennyi színterével.

Öröm volt tanulmányoznunk a felkészülés felelősségét tükröző, izléses programfüzeteket, ötletes és nevelő hatású alkalmi nyomtatványokat, de még nagyobb öröm összesítenünk az eredményeket. Külön köszönet az ünnepi könyvhéttel kapcsolatos

gondok őszinte feltárásáért, a megújítás szándékával megfogalmazott javaslatokért.

S amikor e hasábocon köszönetünket fejezzük ki a könyvtárosoknak az elmúlt évben végzett eredményes munkájukért, hadd tolmácsoljuk azt a kérést is, hogy 1978-ban az ünnepi könyvhéten, de a könyv hétköznapjainak ünnepi, bensőséges alkalmain is alakítsanak ki olyan légkört, amelyben az olvasás, a művelődés az egyén és a közösség számára valóban belső igényből fakad.

Az idén május 26-tól június 3-ig rendezzük meg az ünnepi könyvhétet, amelyre a könyvkiadás és könyvterjesztés ismét gazdag választékkal, mintegy 140 újdonság megjelentetésével készül.

Az együttes felkészülésben, az egységes akaratú és lelkesedéssel végzett szervezőmunkában ezúttal is tükröződjenek a könyvhetek hagyományai. A közművelődési határozatokban és a törvényben megfogalmazott törekvések, a helyi sajátosságok, a társadalmi ágak bekapcsolásában rejlő gazdag lehetőségek színesítsék, gazdagítsák a könyv ünnepének eseménysorozatát.

A könyvtárosok felelősségteljes munkájához sok sikert kívánunk!

Baranyai Tibor

az Ünnepi Könyvhét Országos Szervező Bizottságának titkára

Kitüntetések

A kulturális miniszter a Mezőgazdasági könyvhónap megnyitása alkalmából, eredményes munkája elismerésül Morva Józsefnek, a Rákos mezeje Mezőgazdasági Termelőszövetkezet könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; nyugállományba vonulása alkalmából Kalász Erzsébetnek, az Eleki Községi Könyvtár vezetőjének pedig a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta.

Veres Péter, a könyvtáros

A balmazújvárosi Földművelő Egylet, mely a XIX. század végétől az agrárproletariátus osztályharcát szervezte, 1920-ban, a román megszállás után lassan éledni kezdett. A megszigorodott politikai viszonyok közepette, amikor a nyílt politikai tevékenységet még a Tanácsköztársaság előtti évekhez képest is megnehezítették, leginkább kulturális téren lehetett valamit tenni. Ám ez könyvtár nélkül aligha volt elképzelhető. A román megszállás alatt azonban a könyvek túlnyomó része megsemmisült, jóformán mindent előlről kellett kezdeni. Felvetődött a kérdés, ki legyen az, aki a rendelkezésre álló csekély összegből (főként a karácsonyi bál jövedelmét tudták könyvvásárlásra fordítani) újjászervezné ezt az intézményt, hisz a könyvtárnak nagy szerepe volt az egylet fenntartó idősebb generáció öntudatra ébredésében. A vezetőik választása egy Veres Péter nevű fiatalemberre esett. Sok tényező járult hozzá, hogy őt találták a legalkalmasabbnak a könyvtárosi feladatra. Egyrészt ifjú korától fogva egyleti tag volt, s a Tanácsköztársaság idején élen járt a küzdelemben, a direktóriumnak is tagja volt. (Nem sokkal korábban szabadult a debreceni börtönből.) Másrészt ő volt az egylet, sőt talán az egész falu legműveltebb, legolvasottabb embere. Ezt pedig nagyrészt az egyleti könyvtárnak köszönhette.

Még gyerekként addig kérlelte keresztapját, míg az hozott neki az egyleti könyvtárból egy, a könyvgyűjtemény igazi arculatára ugyan kevésbé jellemző művet, Conan Doyle „A sátán kutyája” című detektívregényét. Mikor azonban betöltötte 16. évét, azonnal beiratkozott az egyletbe, s rávetette magát a könyvtárra. A kiemelkedően értelmes fiú előtt, aki addig a kalendáriumokat, vásári ponyvakiadványokat és a Friss Újságot falta, most új világ tárult fel. Olyan napilapok kerültek a kezébe, mint a *Népszava*, a polgári radikális *Világ* vagy a szociáldemokrata pártnak a földmunkások számára kiadott hetilapja, a *Világsszabadság*. A könyvtárba Fényes Samunak, a kor neves radikális szabadgondolkodójának tudományos ismeretterjesztő folyóirata, az *Úttörő* is járt, s a *Huszadik Század* egyik száma is megvolt a gyűjteményben, az, amelyben Fényes Samu éppen a balmazújvárosi társadalmi viszonyokról írt.

A könyvanyag nem kevésbé volt szín-

vonalas. Jókai mellett itt került Veres Péter kezébe Zola és Tolsztoj, ám a szépirodalom mellett marxista szellemű füzetes kiadványokhoz és Jászi Oszkár „Új Magyarország felé” című művéhez is hozzájutott.

A világháború azután egy időre elszakította mind az egylettől, mind annak könyvtárától. 1918 őszén a polgári demokratikus forradalom idején újra behívták katonai szolgálatra, Debrecenbe került, s ott — a katonatanács által létesített katonaothonban — bajtársai őt választották meg könyvtárosnak. Azonnal megrendelte a legjobb lapokat, a *Vörös Újságot* is. Hozzálátott a könyvek beszerzéséhez (egyebek között Anatole France műveiből is vásárolt), ám 1919 elején leszerelték.

Ilyen előzmények után jutott ahhoz a megtisztelő megbízáshoz, hogy úgyszólván a semmiből teremtsen újjá a számára oly fontos egyleti könyvtárat. Sok nehézséggel kellett megküzdenie. Mit vásároljon a rendelkezésre álló kevés pénzből, hogy a tagság izlését is kielégítse, és saját irodalmi mércéjét se kelljen leszállí-

tania? A határt Jókainál, Mikszáthnál és Gárdonyinál vonta meg. Ezek iránt volt a legnagyobb a kereslet, s ő maga is szívesen olvasott tőlük, de úgy vélte, ennél az igény szintnél többre is szükség van. Így azután igyekezett minél több művet beszerezni azoktól az íróktól, akik annak idején, éppen a régi könyvtárban oly nagy hatással voltak rá: Anatole France-tól és Gorkijtól. Hogy minél többet vásárolhasson, inkább használt, régi, olcsóbb kiadásokat szerzett be. A kortárs szépirodalomból előszeretettel vette meg az első világháborúról szóló baloldali szellemű, antimilitarista regényeket, így például Markovits Rodion, Remarque és Ludwig Renn műveit.

Nem szorítkozott azonban kizárólag szépirodalmi művek vásárlására. Megvette például Bebel önéletrajzát, s ugyancsak tőle a „Nő és a szocializmus”-t, Kautskytól „Marx gazdasági tanai”-t, sőt Engels Anti-Dühring-jét is.

A könyvek beszerzésén kívül nagy gondot fordított a napilapok és a folyóiratok megrendelésére. Így járatta a könyvtárba többek között a *Népszavát*, a *Pesti Naplót*, a *Huszedik Század* utódját, a Vámbéry Rusztem szerkesztette *Századunkat*, továbbá Gaál Gábor Kolozsváron megjelent *Korunk* című folyóiratát, amíg etől meg nem vonták a postai szállítás jogát.

Veres Péter még sok mindent tehetett

volna a könyvtár érdekében, ha a történelem nem szól közbe. Az 1929–33-as nagy gazdasági válság idején Balmazújvároson is tetőzött a nyomor s nyomában az elégedetlenség. 1932. április 7-én az általános elkeseredés az 1930. szeptember 1-i pesti tüntetéshez hasonló zavargásokban robbant ki. Az ezt követő megtorlásnak az egyet is áldozatául esett. Feloszlatták, s a helyiségből leventeelt-hont, később székfü (kamilla) szárító telepet csináltak. A könyvtár sem kapott kegyelmet. Az „ártatlanabb” könyveket legalább megkapta a tanítók könyvtára, a többi, a „veszélyeseket” azonban megsemmisítették.

Veres Péter írói pályája tulajdonképpen ezután ívelt magasba. Szülőfalujában immár nem használhatott, megpróbált hát országos méretekben tenni valamit. Az egyletben és annak könyvtárában kifejtett tevékenysége azonban nem bizonyult hiábavalónak. Bár 1932 után a hatóságok minden mozgalmi életet megakadályoztak, a jobboldal mégsem jutott komoly szerephez a faluban. 1945 után pedig a lakosság túlnyomó része a baloldalt mögé állt, s ebben feltétlenül része volt Veres Péter több évtizedes áldozatos munkájának is, melynek egy szerényebb állomása a Földművelő Egyet könyvtárában kifejtett könyvtárosi tevékenység volt.

I nd a l i Gy ö r g y

AZ ELMÚLT ÉV MUNKÁJÁT értékelő tanácskozást rendezett február 21-én a Somogy megyei Könyvtár hálózatának munkatársai részére. A 104 főhivatású könyvtáros részvételével megtartott összejövetelen, amelyen a megyei tanács és a megye szakszervezeti könyvtárhálózata, valamint a Kulturális Minisztérium is képviseltette magát, igen eredményes esztendőről számolt be *Szita Ferenc* könyvtárigazgató. Az olvasótábor tovább nőtt 1977-ben, az olvasók aránya a lakosság 22,7 százalékáról 23,2 százalékára emelkedett, nőtt a munkásolvasók és a 14 éven aluliak száma, az egy lakosra jutó állomány 3,5 kötetre, a beszerzési keret pedig 8,8 forintra növekedett, és 7 új főhivatású könyvtárosi állást is szervezett a megye.

(1978-ban viszont 12-t — valamennyit a falusi központi könyvtárak kialakítására.) A megyei könyvtárban bevezették a szakrészleges rendszert, amelynek eredményességét különösen az ismeretterjesztő irodalom forgalmának növekedése bizonyítja (40,6 százalék). A megyei könyvtár tájékoztató szolgálata évi 3379 (naponta átlagban 13) ténybeli tájékoztatást adott, s csupán a falusi könyvtárak 1178 kötetet kértek tőle a könyvtárközi kölcsönzés keretében. Kaposvárott megkezdte munkáját az első városi bibliobusz, amelynek olvasótáborába egy hónap alatt 224-en iratkoztak be. A rendkívül őszinte, tárgyyszerű beszámoló és a fölötte kialakult józan, jó hangulatú vita nem kendőzte el a megye könyvtárügyi gondjait sem, olyanokat, mint

például a pusztai települések, a megszűnt iskolájú falvak és társközségek helyzetének romlása, illetve megoldatlansága, a megyei könyvtár költségvetésből eredő állománygyarapítási összegének csökkenése, a gyermekkönyvtárosok túlterheltsége, a könyvtáros utánpótlás nehézségei (Somogyból egyetlen könyvtárost sem vettek fel a levelező tagozatokra), a módszertani munka egyenetlen színvonala és folyamatosságának hiánya. A könyvtárosokban a gondok megoldásának, illetve enyhítésének reményét keltette *Troiszt Tibornak*, a megyei művelődésügyi osztály helyettes vezetőjének felszólalása, amelyből kiderült, hogy a fenntartók jól látják a könyvtárügy helyzetét, és készek segíteni is a hibák, gyengeségek orvoslásában.

M. Kiss József

M. Kiss József, aki jelenleg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa, volt egyetemi hallgató, színész és díszlettervező, dolgozott könyvtárban és múzeumban (Keszthelyi Városi-Járási Könyvtár, Balatoni Múzeum), rendezett kiállításokat és illusztrált tudományos kiadványokat, vezetett nyomdát és szerkesztett népművelési könyveket.

Az 1936-ban született művész színészként került közelebbi kapcsolatba a képzőművészettel, amikor gyakran kellett megoldania díszlettervezői feladatokat is. A színek és a vonalak világa egyaránt vonzotta, végül mégis a grafika mellett kötött ki. Az alapokat Mikus Gyulától sajátította el, a szükséges képesítést és gyakorlatot pedig a lipcsei Képzőművészeti Akadémián szerezte meg. Fejlődésére termékenyen hatottak a zebegényi művésztelepen töltött nyarak, nemkülönben a jeles művész, Bartha László szakmai útmutatása és barátsága. Ezekben az években már kiállított és díjakat nyert. Kollektív kiállítások után a Pataky István Művelődési Központban működő Szabó Ervin kerületi könyvtárban mutatkozott be első önálló kiállításával; grafikáinak és kisgrafikáinak pedig az újságok és a folyóiratok egyaránt szívesen adnak helyet. Munkásságát többek között a Kisgrafika és a dán Nordisk Exlibris Tidsskrift méltatta.

Keszthelyen jelent meg első grafikai kiadványa, *A balatoni hajózás története linómetszetekben* című album, amely a római kortól kezdve a magyar történelem nagy korszakain át az első gőzhajó és az első sporthajók megjelenéséig adja a balatoni hajózás keresztmetszetét. Erre a kiadványra a grafikusai és a múzeumi körök egyaránt felfigyeltek. Az alkalmazott grafika területén elsősorban a *Népművelési Intézet* kiadványaihoz készített fedélaprajzaival ért el sikereket; nevét azonban — bel- és külföldön egyaránt — elsősorban ex librisei tették ismertté, amelyekkel 1964 óta foglalkozik.

M. Kiss József exlibris-művészetét nem annyira az általa használt szokványos sokszorosító grafikai technikák (fa- és linómetszet) jellemzik — noha ezekben is fölényes tudásról tesz tanúbizonyosságot —, hanem főként tematikája s ennek megfelelően kialakított kompozíciós rendje és stílusa. Témavilága különleges helyet foglal el a magyar exlibris-művészet történetében: legszebb lapjai ugyanis régészeti vonatkozásúak. (A régészeti tárgyú könyvjegy nem ismeretlen

ugyan a világ exlibris-művészetében, ám olyan nagy számban és művészi fel fogásban, mint M. Kiss Józsefnél, alighanem példa nélkül áll.) Ennek gyökerei a keszthelyi múzeumi évekig nyúlnak vissza: a hajdani gót fejedelmi szálláshely történelmi levegője, a Balatoni Múzeum végtelenül gazdag régészeti anyaga szinte önként kínálkozott témának és ihletőnek. A különleges tematika megszabta ex libriseinek sajátos stílusát is, amely realista ugyan, de a fényképszerű naturalizmus szárazságát éppúgy elkerüli, mint a grafikai „átköltésnek” a témát agyonütő veszélyeit. A linómetszet lágy tónusai magukban is oldják a valóságot, ám a téma tárgyyszerűségén — legyen az kő dombormű, ládaveret vagy akár római pénz —, az ábrázolás hűségén mégsem esik csorba. Az „Ex libris dr. Wrana Edit” feliratú lapon például egy foghúzási jelenetet látunk, amely egy szkíta edény veretének másolata, az „Ex libris M. Kiss Ágnes” pedig egy igen ritka Mithras-mécses állít a kompozíció középpontjába, s ezáltal nemcsak egy kivételesen érdekes régészeti leletet tesz közkinccsé, hanem áttételesen a fényre is utal.

Mégsem egytémájú művész. Hagyományos témájú ex librisei (emberek, állatok, tárgyak és ezek együttese stb.) mellett különleges helyet foglalnak el kisgrafikai művészetében az írókat ábrázoló grafikák, amelyek vagy valóságos, vagy lehetséges könyvjegyek. E lapok stílusa elsősorban abban különbözik a többi ex librisétől, hogy a figurát vonalak helyett foltok alakítják, s ez a fizionómiai hűség mellett pszichikai jellemzésre, a lélekrajzra is lehetőséget ad. Elég, ha csak Szabó Ervin, Ady Endre, Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Kós Károly, Déry Tibor stb. portréjára utalunk.

Galambos Ferenc

Lakatos Éva: A Toll (1929—1938). Repertórium

A Toll a két világháború közötti magyar irodalom- és ideológiatörténetnek egyik érdekes és sok szempontból jellegzetes folyóirata volt. Alcíme szerint irodalmi és kritikai lap, munkatársainak zöme is az írók közül került ki, igazi jelentőségét azonban nem az irodalmi karakter, hanem inkább közérzület-kifejező és -formáló szerepe adta meg. A Toll, amennyiben ilyen azonosítás egyáltalán lehetséges, a liberális polgárság érzületét fejezte ki, a „polgárság önértéket erősítette” (Komlós Aladár). Fontos forrás tehát, a két világháború közötti magyarországi polgárság ideológia-történetének megírása nem képzelhető el anyagának számbavétele s tüzetes elemzése nélkül. Lakatos Éva most megjelent repertóriumma tematikusan dolgozza föl e folyóiratot, híven a sorozathoz, melynek 9. kötete.

A Toll repertóriumának fölépítése lényegileg egyezik a Petőfi Irodalmi Múzeum eddigi repertóriumainak fölépítésével: bevezető tanulmány (ennek írója irodalomtörténet-írásként doyenje, Komlós Aladár), szerkesztői bevezető, a lap könyvészeti leírása, maga a repertórium, végül a névmutató. A repertórium törzse és a névmutató közt ezúttal függelék is van, de voltaképpen ez is repertórium: A Toll azonos című elődjének tartalomjegyzékszerű leírása.

A sorozat eddigi gyakorlatát követi a repertórium szerkezete is (eltekintve a függeléktől, mely egészen más elv alapján készült). A bevezető tanulmány és a részletes könyvészeti leírás után az első nagy szerkezeti egységben ezúttal is a folyóirat célját, irányzatát, külső vitáit, ankétjait, belső híreit ismertető írások sorakoznak, A Tollról összefoglaló címmel. A második, központi fontosságú csoport most is az Irodalom főcímet viseli, ezt már-már hagyományossá váló alfejezetek tagolják részekre: Irodalomtörténet, hagyományok; Korabeli irodalom; Magyar irodalom külföldön; Műfajok; Intézmények; Sajtó, könyvkiadás; Antológiák; Folyóiratok (ezeket A magyar irodalom általában cím fogja össze), majd az Irodalom csoport második nagyobb egysége következik: Magyar irodalom — egyes szerzők, végül pedig a külföldi irodalom, nyelvek szerinti bontásban. Az Irodalom rész után, egy-egy főcsoportot képezve, az „egyéb” anyag sorakozik: Művészetek;

Tudomány; Politika—társadalom (Magyarország, illetve Külföld bontásban); Gazdaság. A repertórium e tulajdonképeni törzsének legterjedelmesebb része az Irodalom, kb. 120 lap; az egyéb anyag mindössze 40—50 lap terjedelmű. Egy-egy csoporton belül, már hagyományosan, az írók nevének betűrendje a meghatározó, s általában is, a végső sorrendet majd mindig az ábécé konvencionális rendje alakítja ki. „Az abc (...) rendező elvétől csak az első — A Toll programját, vitáit, ankétjait, híreit regisztráló — fejezetben” tekintett el a szerkesztő az időrend javára.

E szerkesztési módszert Lakatos Éva azzal indokolja, hogy a repertórium „szerkezete ki kívánja emelni a lap szellemi arculatának fő vonásait. A tételek tematikus csoportosítása egyúttal A Toll szerkesztőinek érdeklődési körét, eszmei és művészi horizontjait is érzékelteti”. (12. lap) E szándék kétségtelenül nemes, a cél megvalósítása azonban, úgy tűnik, nem sikerült. Az elgondolás ugyanis legalább két, semmivel sem igazolható hipotézisre épült: 1. A szerkesztő a repertórium felépítésének kialakításakor, ha ki-mondatlanul is, változatlanul és egységesnek tekintette A Toll tíz évfolyamát, s egyetlen, mindvégig létező lapszerkezetet tételezett fel. Ez pedig, ha alaposabban megnézzük A Tollat, nyilvánvaló tévedés. A 20-as, 30-as évek ideológia-történeti szempontból éppen a nagy változások, átalakulások éveit voltak; e változásoktól A Toll sem maradt mentes. 2. A tematika, mely valamely lapban teret kapott, kétségtelenül jellemző a lapra; annál kérdésesebb azonban, hogy átfogó tematikai csoportok képzésével vissza lehet-e ezt adni. Amit erről A Toll-repertórium tematikai csoportjai el tudnak árulni, az nagyon kevés: A Toll úgynevezett vegyes típusú irodalmi folyóirat volt. Ez azonban, akárhogy nézzük is, korántsem egyedül az ő specialitása; a XX. századi magyar irodalmi folyóiratok nagy része ilyen volt. Művészeti, politikai, gazdasági és tudományos cikkek közlése irodalmi folyóiratban akkor sem volt ritkaság, s ma sem az. Az ilyesféle tematikusság nem karakterizál eléggé; ebből A Toll sajátos arculata nem derül ki.

Ugyanakkor nyilvánvaló: e tematikus-betűrendes csoportosítás összekuszálja a lap arculatának eredeti rendjét, s főleg

e rend változásait. Hogy e módszer mennyire ahistorikus, mennyire öncsonkító, azt, most csak egyetlen példára hivatkozva, jól mutatja József Attila *A Toll*-beli szereplésének teljes összekuszálása. Tudjuk, hogy József Attila *A Toll*-ban publikálta először híres-hírhedt Babits-ellenes tanulmányát, *Az istenek halnak, az ember él-t*. Ezt az írást általában a József Attila — Babits ellentét dokumentálására szokás fölhozni, kétségtelen, nem alap nélkül. Ha azonban végiglapozzuk *A Toll*-at, kiderül: nemcsak személyes ellentétről volt itt szó, sőt elsősorban nem arról. Komlós Aladár bevezetője is megemlíti, a lapból is kiviláglik, hogy *A Toll* akkortájt élesen bírálta a *Nyugatot*, nyilvánvalóan az Ignótus-ügy miatt. (Ignótus fia, Ignótus Pál *A Toll* egyik vezető munkatársa volt.) József Attila ehhez a *Nyugat*-ellenes hadjáratához kapcsolódott, nemcsak Babitsot, hanem a *Nyugat* egészét is támadta, s a „nagy Mórictot” (Ignótus konkurensét) is *A Toll*-stílusban fricskázta meg, úgy, ahogy Ignótus Pál Karinthyt. Ez a, természetesen, részletes kifejtést érdemlő összefüggés a mostani tematikus repertóriumban teljesen elmosódik, megfoghatatlanná válik — holott az időrend érvényesítése esetén játszi könnyedséggel fölszínre lehetett volna hozni.

A Petőfi Irodalmi Múzeum repertóriu-

mairól szólva volt kritikus, aki ezeket az irodalomtörténeti szempontok figyelembevételéért dicsérte meg. Az előbbiekből is következik, hogy nyilvánvalóan téves ez a kritikus vélekedés. A tematikus-betűrendes elv kizárólagos érvényesítése, miként *A Toll* példája is szemléletesen mutatja, éppen a történetiség érzékeltetését teszi lehetetlenné, ami e repertóriumnak is legnagyobb, korrigálhatatlan hibája.

Mindezek ellenére a PIM repertóriumai (köztük ez a mostani is) hasznos kiadványok, fontos munkák. A repertorizálásra való kiválasztás, *A Toll* könyvészeti leírásának pontossága, az álnevek, szignók lelkiismeretes (és valószínűleg: pontos) föloldása, a jó bevezető (Komlós Aladár írása) ezúttal is egyaránt nyeresége kutatónak, könyvtárosnak.

Valamit azonban mindenképpen módosítani kellene már a tematikus elven. Akár az anyag részleges megismétléssel is (időrend plusz tematikus csoportok), hisz egy-egy tétel több helyre való beosztása eddig sem volt ismeretlen bibliográfiai gyakorlatunkban, s az időrendet nem lehet, nem szabad tovább mellőzni. (1977. *Petőfi Irodalmi Múzeum, 261 l. — A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetei, B. sorozat 9.*)

Lengyel András

SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ elmúlt évi utolsó, összevont száma (5—6.) olyan gazdag, hogy ismertetés helyett legszívesebben az egésznek egyváltójából való elolvasását ajánlanánk. A bőség zavara miatt ugyanis most következő szemlénk óhatatlanul egyoldalú lesz. A tavalyi nagy évfordulók idéző megemlékezések közül *Remete László* Szabó Ervin kultúrpolitikai hagyományának időszerűsége c. cikkből csupán két mondatot emelünk ki, egy idézetet, illetve egy szerzői summázatot: »A könyvtárak küzdenie kell azért, hogy a közösségi feladatok éppoly szükséges szerveinek ismerjék el őket, amilyenül a régebben kialakult közösségeket kielégítő hivatalokat és üzemeket már elfogadták«; továbbá: „Ha vidéki városok és községek, nem utolsósorban a Szabó Ervinről elnevezett budapesti közművelődési könyvtárhálózat egyes pontokon elismerést kiváltó, rohamos fejlődése mellett a másutt észrevehető stagnálás,

sorvadás jeleit is figyelembe vesszük, nem állíthatjuk, hogy a Szabó Ervin által annyira óhajtott „könyvtári közszellem” kialakításáért napjainkban már nem kell többet tenni.” A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60. évfordulójáról nem csupán egyetlen cikk, *Sallai Istvánnak* „A szovjet könyvtárügy 60 éve és hatása a magyar közművelődési könyvtárügyre” c. tanulmánya emlékezik meg, hanem köréje egész cikksorok rendeződik mai, élő könyvtárügyi kérdéseket boncolgató, változatos témájú szovjet írásokból, illetve szovjet tárgyú szemlékből (a külföldi és a belföldi irodalom gyarapításának összehangolása, a szakszervezeti könyvtárak fejlődése, béremelés a szovjet könyvtárakban, a szolgáltatások hatékonyságának mérése, jubileumi verseny a könyvtárak között). — A hazai tárgyú írások közül *Vályi Gábor* „Társadalomtudományi dokumentáció és információ” c. esettanulmányát azért is különös figyelem-

mel olvashatjuk, mert a politikai, valamint az állam- és jogtudományi információs szakközpont előkészítéséről elmondottak egyebek között bizonyítják: a dokumentációs (információs) módszerek alkalmazása pezsgést hoz a könyvtári szolgáltatásokba, az egész szolgálatot dinamikusabbá és „flottabbá” teszi: „Az elmúlt négy évben a könyvtár forgalmát mérő egyetlen olyan mutató sem volt..., amelynek emelkedése évi 10%-nál ne lett volna magasabb.” E tanulmánnyal kapcsolatban már hozzászólás is olvasható a folyóiratban — kár, hogy nem mellette, hanem tőle elszakítva, a Figyelő más helyén. — A szakkönyvtári hálózatok helyzetének, fejlődésének megítélése meglehetősen nehéz, mivel a terület sokrétűsége és széttagoltsága miatt is csak ritkán akad vállalkozó az alapos számvetésre, seregszemlére. Ezért tekinthető alapvetésnek Győre Pál áttekintése az összesen több mint 860 egységet felölelő akadémiai és műszaki termelési hálózatokról. A tanulmány nemcsak számok, adatok puszta összegezése, hanem megalapozott, mértéktartó fejlesztési javaslatok kezdeményezője is. — A „Hazai körkép” rovat gyakorlati tanulságokat kínáló cikkeket közöl olyan területekről és témákról, mint például a gyermek- és az általános iskolai könyvtárak állományépítése, példányszám-megállapítási kísérlet egy közművelődési könyvtárban, időszükséglet-, munkanorma-meghatározás, munkaszervezés. A „Kitekintés” rovat referátumai izgalmas kérdések megválaszolásához — megítéléséhez szolgáltatnak érveket és adalékokat, például a katalógus jövőjével, a szabadpolc — zárt raktár rendszerek alkalmazási területeivel és határai-val kapcsolatban, továbbá foglalkoznak a könyvtárosi unottság vagy rezignáltság

dilemmájával, a módszertani munka tartalmával, szervezetével és a különféle racionalizálási törekvésekkel stb., stb. is.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS idei 1. és 2. számában hazai szerzőktől egy-egy cikk olvasható, a többi írás fordítás vagy referátum. A januári szám közli *Papp Lászlónak*, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökhelyettesének „A szakmai információ és a szakkönyvtárak” c. cikkét, amely előadás formájában a Könyvtárosegyesület elmúlt évi vándorgyűlésén hangzott el, s amely szakmai információs rendszerünk korszerűsítésével kapcsolatban szól az országos szakmai információs rendszer (OSZIR) kifejlesztésének terveiről, a szakkönyvtáraknak a rendszer munkáltaiba való bekapcsolásáról is. Az angol *C. B. Wootton* elemzéséből igen érdekes adatokat tudunk meg az irodalmi termés rohamos növekedésének hatásáról a könyvtári raktározásra: Anglia évi könyvtermésének egypéldányos könyvtári elhelyezésére 1960-ban 310 méter polchosszúság kellett, 1971-ben pedig már 550 méter; 1974-ben viszont a helyigény 455 m-re esett vissza. A teljes könyvtermés ára 1960 és 1971 között megnégyszereződött, azóta azonban a növekedés az évi 2 százalék alatt marad. A bekötött folyóirat-évfolyamok átlagos vastagsága 7,2 cm; a folyóiratonkénti előfizetési ár állandóan emelkedett: az 1960. évi 4,51 fontról 20,41 fontra (1974). — A TMT februári számában *Novák Lászlóné és Viszocsekné Péteri Éva* az NTMIK (Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ) harmadik koordinációs értekezletéről (Moszkva, 1977. nov. 15—16.) számol be, az indiai *A. Ramachandran* pedig hazájának tudományos és műszaki információs rendszerét, az ún. NISSAT-ot ismerteti, amelynek létrehozásában, illetve megtervezésében az UNESCO szakértőjeként részt vett dr. Lázár Péter, az OMKDK főigazgatója is.

KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ címmel harmadik évfolyamába lépett a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának figyelőszolgálati kiadványa. A sokszorosítással készített, 3—7 összekapcsolt oldalból álló belső hirdető idén megjelent három száma gyors híreket közöl a könyvtár életéről, eseményeiről, szakirodalmi információkat ad, ismerteti a könyvtár elmúlt évi munkáját, könyvbeszerzési valuta-árfolyamokról tudósít, közművelődési folyóiratjegyzéket, valamint újszerzeményi jegyzéket tesz közzé, rendeletekre és szervezeti változásokra hívja fel a figyelmet.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A MAGYAR SZOCIOLÓGIAI IRODALOM BIBLIOGRÁFIAJA c. könyvészeti vállalkozásának újabb termékét, a sorozat 5. kötetét jelentette meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (1977. 275 l. 15 Ft). A *Remete László és Bóna Márta* szerkesztésében, 800 példányban kiadott, sokszorosított munka az 1945-től 1948 júniusáig terjedő időszak könyveit és folyóiratait veszi számba a következő fejezetekre tagolva anyagát: [A] *Társadalomtudományok története, szervezete; Szociológiai elméletek és módszerek; Társadalmi struktúra; Társadalmi ellenőrzés és érintkezés; Társadalmi fejlődés; Társadalmi problémák.* Az 1481 tételből álló bibliográfia sok alfejezetre tagolódik, és ezek olyan műveket is feltárnak, amelyek az összeállítás iránt igen széles körű érdeklődést kelthetnek: például a kiadvány felsorolja a korszak népművelés-, könyvtár- és múzeumügyét, művészeti, esztétikai kérdéseit, irodalmának, könyvkiadásának helyzetét, az irodalom-közönség viszonyt, a színház, mozi, rádió, zene és a képzőművészet problémáit szociológiai megközelítéssel tárgyaló irodalmat — folyóirat-cikkeket is —, s némely esetben egy-egy mondatnál utal a leírt munka tartalmára, jellegére, más tételekkel való összefüggésére. A hétkötetesre tervezett visszatekintő bibliográfiai sorozatnak korábban két része jelent meg: az első és a második kötet (ismertetésüket l. a *Könyvtáros* 1971/6., 1971/9., 1976/5. sz.). A harmadik ebben az évben várható (*Könyvek 1900—1919*). Később készül el és jelenik meg a negyedik (*Könyvek és folyóiratok 1919—1944*), a hatodik (uaz. 1948—1958) és a hetedik (uaz. 1958—1971). Az 1972 után keletkezett munkákat a Szabó Ervin Könyvtár

Szociológiai információ c. negyedéves kiadványa már folyamatosan regisztrálja.

DIE TÄTIGKEITS-STRUKTUR DER LEBENSWEISE DER STUDENTEN címmel német nyelven jelent meg a szegedi József Attila Tudományegyetem ACTA BIBLIOTHECARIA nevű, idegen nyelvű sorozatában *Szentirmai László* tanulmánya az egyetemi hallgatók életmódjáról, életviteléről, illetve annak szerkezetéről. (*Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae*. Tom. VIII., fasciculus 4. 1976. 55 l.) Az 500 példányban kiadott füzet 400 szegedi egyetemista egyhetes (1973. ápr. 11—18.) időmérlegét mutatja be az egyetemi hallgatók 20 százalékat képviselő „mintasokaság” tevékenység-naplóinak alapján. Érdekes, hogy az egyetemisták teljes időmérlegében heti 4,66 óra, a 168 óra 2,7 százaléka jut az olyan olvasásra, amely nem tanulmányi kényszerből (előírt olvasmányok) fakad. Ez éppen háromszorosa a sportolásra fordított időnek.

BIBLIOGRAPHISCHE EINFÜHRUNG IN DIE LITERATUR DER GERMANISTISCHEN SPRACHWISSENSCHAFT címmel német nyelvű bibliográfiát jelentetett meg a *Debreceni Egyetemi Könyvtár*. A *debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának bibliográfiai kiadványai* nevű sorozat 5. füzeteként, izléses sokszorosításban napvilágot látott *germanisztikai bibliográfiai bevezető szerzője*, *Molnár Anna*, a nyelv tudományi kutatómunka módszertani alapvetése után a szakos hallgatókat megismerteti a *könyvtár katalógusaival és a magyarországi germanisztikai kutatások könyvtári bázisaival is, majd 614 tételből álló válogatást nyújt a té-*

ma legfontosabb irodalmából. A részletes szakcsoportokra tagolt bibliográfia használatát név- és tárgymutató könnyíti meg.

KURRENS FOLYÓIRAT-JEGYZÉK-et adott ki sokszorosításban a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár*. A körülbelül 720 magyar és külföldi periodikumot felsoroló betűrendes jegyzék a címen kívül csak a kiadási helyet és a könyvtári jelzetet (esetenként utalást a folyóiratolvasó-teremre) tünteti fel.

A **MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVHÓNAP** alkalmából több könyvtár állított össze olyan műsorfüzetet, amely a februári könyvünnepek rendezvényeinek, eseményeinek programján kívül bibliográfiát, ajánló jegyzéket is tartalmaz. Ilyen például a *Pest megyei Könyvtári Bizottság* „Mezőgazdasági könyvhónap Pest megyében 1978. február” c., több mint 160 tételes összeállítása, a *Szabolcs-Szatmár megyeiek meghívóját* kiegészítő, annotált kisállattenyésztési ajánló bibliográfia és a *Hajdúhadházi Földi János Nagyközségi Könyvtár mezőgazdasági szakolvasó klubjának* kis műsorfüzete. („Mezőgazdasági Olvasó” 2.)

A **JÖVŐ KÖNYVTÁRAI: Trendek és prognózisok** címmel szakirodalmi szemlét bocsátott közre a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* a *Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárával* és *Dokumentációjával* közösen. (1977. 100 l., soksz.) Héberger Károly áttekintése az utóbbi öt-hat év szakirodalmi publikációjáról, elsősorban a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom* c. referáló lap gyűjtése alapján ad prognosztikai körképet szakmánk fejlődési irányza-

tairól, a következő fejezetek szerint vizsgálva témáját: A könyvtárnak van jövője!; Könyvtári tervezés, könyvtárárpítés; A tájékoztatás és a tájékoztatói rendszerek; A könyvtári és a tájékoztatói rendszer gépesítése; Közművelődési könyvtárak; Egyetemi és főiskolai könyvtárak; Könyvtárosképzés. A nagyon érdekes, olvasmányos szemlét a felhasználó külföldi és hazai szakirodalom 237 tételével jegyzéke zárja. Mivel a kiadvány iránti kereslet minden bizonnyal élénk lesz, felhívjuk a figyelmet arra, hogy nem a KMK a terjesztő, hanem a szemle a Könyvtárellátónál vásárolható meg 5 Ft-ért.

MORUS TAMÁS (Thomas More) a címe annak az életrajzi kronológiának és bibliográfiának, amelyet Reguli Ernő állított össze és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adott ki az Utópia szerzőjének 500. születési évfordulójára. A 600 példányban sokszorosított, néhány illusztrációval élénkített jegyzék az életrajzi események időrendje után az Utópia magyar kiadásait és a Morusról szóló magyar nyelvű irodalmat tekinti át, végül alakjának szépirodalmi tükröződését veszi számba. — Az FSZEK gyászke- retes bibliográfiájának sorában NAGY LÁSZLÓ-ról jelent meg személyét felidéző életrajzi kronológia és gyorsbibliográfia.

BERTOLT BRECHT 1898—1956 a címe a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár évfordulós bibliográfiájának, melyet Varga G. Károlyné állított össze. A 300 példányban, sokszorosításban közrebocsátott füzet Brecht rövid életrajza, illetve méltatása után betűrendes válogatást nyújt műveiből, majd külön sorolja fel — ugyancsak betűrendben — a róla szóló irodalmat és a folyóiratcik- keket.

A MEGFELELŐ KÖNY- VET A MEGFELELŐ OL- VASÓNAK címmel jelent meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ol- vasószolgálati továbbképző tanfolyamának második számú segédlete. A 320 pél- dányban sokszorosított füzet öt előadást tesz közzé (nem- zeti szakbibliográfiánk, audiovizuális gyűjtemények, ajánló bibliográfiák, a ha- zai társadalomtudományi tájékoztatás, a mezőgazda- sági, erdészeti és élelmí- szeripari információs rend- szer), és mindegyikhez megadja a kötelező, illetve az ajánlott irodalmat is.

ÉVFORDULÓNAPTÁR

Hajdú-Bihar megye mun- kásmozgalom-történetéhez (1867—1948) címmel rendki- vül értékes kronológiát bo- csátott közre a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár és a Me- gyei Levéltár Gazdag Ist- ván levéltárigazgató szer- kesztésében. A sokszorosi- tásban megjelent összeállí- tás, amelynek társszerkesz- tője Bényei Miklós, a me- gyei könyvtár munkatársa, a naptári napok szerint, azokon belül az évek nö- vekvő rendjében tárja az olvasó elé a helyi munká- smozgalom jeles eseményeit. A kiemelkedő helyi szemé- liségek születési adatahoz külön, néhány mondatos életrajzi vázlat is tartozik. Az összeállítást nagyon megkönnyítette az, hogy bi- zonyos időszakról már több, összesen négy eseménytár jelent meg a megyében. Az évfordulónaptár kezelését háromféle — személynév-, földrajzi- és tárgy- — mu- tató könnyíti meg.

MÁRCIUS 1-IG MEGJE- LENT PERIODIKUS KIAD- VÁNYOK: Gazdaságpolíti- kai Tájékoztató 19 (1978) (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); Idegen nyelvű könyvek gya- rapodási jegyzéke 4. 1977. okt. 1.—dec. 31. A [szombat- helyi] Berzsényi Dániel Me- gyei Könyvtár állomány- gyarapítási tájékoztatói; Irodalomkutatások. Az álta- lános nyilvános könyvtárak- ban elvégzett irodalomkuta- tások jegyzéke. 1978. február. (Berzsényi Dániel Me- gyei Könyvtár, Szombat- helyi); Könyvtár és Művelő- dés. Könyvtárügyi informá- ciók vezetőknél. 1977/2. (Könyvtártudományi és Módszertani Központ) [Tar- talma: Helyismereti munka. Sajtószemle]; A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája 1977/3. M 19 513 — M 19 965 (OSZK KMK); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1978. jan. (Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, Szombat- helyi); Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 1. sz., 1978. jan. (Hajdú-Bihar m. Könyvtár); Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek). 1977/3. sz. júl.—szept. (Fő- városi Szabó Ervin Könyv- tár); Új hanglemezek 1977/ 3. (OSZK—KMK); Vas me- gyei irodalma. 1976. júl. 1.— szept. 30. (A Berzsényi Dá- niel Megyei Könyvtár bib- liográfiái füzetek 51. klny. a Vasi Szemle 1977/3. szám- ból); Világirodalmi Híradó 8. 1977 ápr.—jún. (Állami Gorkij Könyvtár); Zenei Szakirodalmi Tájékoztató 1977/1. jan.—márc. (Állami Gorkij Könyvtár).

M. KISS JÓZSEF ex libriseiből és egyéb metszeteiből (Cikkünket lásd a 243. oldalon)

EXLIBRIS: MIKÓ ZOLTÁN

